

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Харків, 23 квітня 2021 року)

Харків 2021

*Друкується за рішенням оргкомітету
відповідно до доручення Харківського національного університету
внутрішніх справ від 24.03.2021 № 53*

Е45 **Економічна** безпека держави в контексті національних інтересів : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – 174 с.

У збірнику опубліковано матеріали конференції, присвяченої проблемам економічної безпеки держави, регіонів і підприємств та перспективам їх вирішення. Матеріали містять обмін результатами наукових досліджень, обговорення актуальних питань теорії та практики економічної безпеки. Науковці висвітлили власне бачення економічних проблем та шляхів вирішення потенційних фінансових загроз.

Видання призначене для науковців, викладачів, фахівців підприємств та представників органів влади, причетних до питань економічного розвитку, студентів.

УДК 330:351.862.4](477)

*Матеріали викладені в авторській редакції з незначними
коректорськими правками. Відповідальність за точність
поданих
фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.*

ЗМІСТ

СОКУРЕНКО В. В. НАЦІОНАЛЬНА ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛADOVA ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	9
ШЕВНІН С. М. ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ЯК ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ.....	11
РУБЕЛЬ А. М. ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА РОЛЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДИЇ ЕКОНОМІЧНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	13
БАНДУРКА О. М. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ	16
ЕФРЕМОВ А. О. ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ ДЛЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИТОРІВ	18
ШВЕЦЬ Д. В. АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	21
БОРТНИК С. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	23
МОГІЛЕВСЬКИЙ Л. В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	25
ЗАЙЦЕВ Ю. О. ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ	27
БРУСАКОВА О. В. ЕКОНОМІЧНА СКЛADOVA ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ	28
BOYKOV. V., SMILKOVA D. THE ROLE OF COMMUNICATIONS DURING CRISES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE	30

BEŁCH P.

MEASUREMENT OF THE ACHIEVEMENTS IN A TRANSPORT COMPANY DISTRIBUTING PETROLEUM FUELS.....	34
---	----

ISMATULLAH M.

CURRENT STATE OF THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN AFGHANISTAN	36
--	----

YERALIYEVA F. Y.,

DAULIYEVA G. R.

GOVERNMENT ADMINISTRATION OF THE DIGITAL ECONOMY OF KAZAKHSTAN DURING THE PANDEMIC	39
---	----

АКІМОВА О. В.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	43
---	----

АЛЕКСЄЄВА-ДАНИЛЕНКО Ю. В.

КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	45
--	----

БАБИКА В. О.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	47
---	----

БАБКО Н. М.

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ	49
--	----

БАНДУРКА С. С.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	51
--	----

БАРАНОВА В. В.

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	53
--	----

ВНУКОВА Н. М.

ЗАХОДИ ВПЛИВУ НБУ З ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	55
---	----

ГАВРИЛЮК Ю. М.

ГЕОКУЛЬТУРНА ЕКОНОМІКА – ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	58
--	----

ГЕТМАНЕЦЬ О. П.,

ДЕНИСОВ А. І.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ	60
--	----

ГЛАДКОВА О. В.,

СВИНАРЕНКО Т. І.

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	64
--	----

ЗГАДОВА Н. С., КАРАНФІЛОВА Ю. В.	
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК УМОВА БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	66
ЗГАДОВА Н. С., ЧУПРИНА А. В.	
УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	69
ЗУБКО Т. Л.	
ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	71
ІСАНШИНА Г. Ю.	
РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	74
КИРСЬВА І. В.	
ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	77
КИРИЧЕНКО Є. В.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ	78
КИРИЧЕНКО Ю. М.	
СТАН МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	81
КОЛЕДІНА К. О.	
РОЛЬ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	84
КРАВЦОВ А. І.	
АГРОСФЕРА ЯК СИСТЕМНИЙ ІНТЕГРАНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	86
КРАВЧЕНКО Ю. І., КОНОНЦОВА В. В.	
ЗАГРОЗИ МАЙНОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА, ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА	89
КРИКУН В. В.	
ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	92
КУБАРЄВ І. В., БАРГАН С. С.	
ОГЛЯД ЕЛЕКТРОННИХ НОСІВ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ	94

КУЛЬНЄВА Д. А.	
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І МЕТА	
МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН	96
КУПРІЯНОВА А. О.	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	98
ЛЕБЕДИН А. М.	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ	
В УКРАЇНІ	100
ЛИТВИН Ю. Ю.,	
СЄВІДОВА І. О.	
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА: СУТЬ І МІСЦЕ В СИСТЕМІ	
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	102
МАКСИМЕНКО Н. О.	
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	
ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	104
МАРТИН О. М.,	
ЗАВАДА О. П.	
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЖЕЖНУ БЕЗПЕКУ В СУСПІЛЬСТВІ	106
МАТВЄЄВ С. П.,	
СКОКОВ С. О.	
ФЕНОМЕН ФІНАНСОВИХ ПІРАМІД В УКРАЇНІ	109
МИКИТЕНКО В. В.	
ГЕНЕРУВАННЯ ГОМЕОСТАЗУ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ	
У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ	
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	113
МІЩЕНКО Л. В.	
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ФУНКЦІЯ БЮРО	
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	116
МОКРЕЦОВА Н. Я.	
СФЕРИ ЖИТТЕВОГО СВІТУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В	
КОНТЕКСТІ МОЖЛИВОСТЕЙ УДОСКОНАЛЕННЯ	
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	118
МОРОЗ С. Е.,	
КОНОПЛЬОВ В. О.	
РОЛЬ МИТНИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ	
БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	121
МУЗИЧУК Е. О.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ	
АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА	123

ПІДКОПАЙ Д. С. ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ І ЗАВДАНЬ ВНУТРІШНЬОГО ТРУДОВОГО РОЗПОРЯДКУ	125
ПАВЛЕНКО Н. В. ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	127
ПАХУЧА Е. В. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	130
ПЕТРОВА І. А. ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	132
ПОНОМАРЬОВА М. С., КРИВОШЕЯ Є. В., ЗАХАРОВ І. К. МАРКЕТИНГОВІ ЗАВДАННЯ В ПОСИЛЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЗРОСТАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	134
РОМАНЧЕНКО Д. І. ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АНТИКОНКУРЕНТНІ УЗГОДЖЕНІ ДІЇ	136
РОМАНЬКОВА О. М. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА БЕЗПЕКА БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	138
СЄВІДОВА І. О., ПЛИГУН С. В. ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	143
СУТУЛА О. А. ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВО-ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ.....	145
ТАРАН О. М. ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ	148
ТЮТЧЕНКО С. М., БРАТІШКО Н. А. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	150

УБІЄННИХ Я. Н., РОЖЕНКО О. В.	
САМОСТРАХУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	153
ФОМІН Г. Ф.	
ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ	156
ФУРСА В. А., КОРОБЦОВА Д. В.	
КЛАСИФІКАЦІЯ АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ	159
ЧЕРНЕНКО В. О.	
УТИЛІЗАЦІЯ СМІТТЯ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	162
ЧИЖИШИН О. І.	
СТАН ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	164
ШЕПТУХА О. М.	
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	166
ШУМІЛО О. М.	
ЕКОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	169
ЯРИЛОВЕЦЬ Н. С., РОЖЕНКО О. В.	
ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	171

УДК 336.228

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>*

НАЦІОНАЛЬНА ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛADOVA ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова безпека та її оцінка є ключовим компонентом фінансової безпеки держави в невизначеному і мінливому внутрішньому і зовнішньому економічному середовищі. Розвиток економічних відносин, з одного боку, призвів до поліпшення умов життя в сучасному суспільстві, а з іншого, – до помітного зниження моральності громадян, що виливається в схильність до податкового шахрайства.

Тіньова економіка як наслідок податкового шахрайства значно знижує податкові надходження держави і водночас послаблює її фінансову безпеку. Тіньова економіка є неоднозначним поняттям, оскільки література з цієї теми пропонує безліч часто схожих визначень, які виникають через різні цілі дослідження цього явища і різноманітність соціально-економічних систем, за якими здійснюється спостереження. Вважається, що це вид діяльності, за якого грошовий обіг не зареєстровано на національних рахунках, що рівносильно ухиленню від сплати податків. Тому тіньова економіка в одному із своїх аспектів може вважатися зловживанням податковим законодавством.

Загалом негативні наслідки податкових злочинів для фінансової безпеки є різноманітними, зокрема це недоотримання бюджетом коштів від податкових платежів і, як наслідок, недофінансування важливих суспільних потреб, порушення законів ринкової конкуренції через здобуття підприємствами-неплатниками низки переваг і порушення принципу соціальної справедливості щодо добросовісних платників податків [1].

У суспільній свідомості приховування доходів від оподаткування не завжди оцінюється негативно, більш того, часто вважається, що податки є високими і несправедливими, а податкове законодавство – незрозумілим і непослідовним. Такі обставини зменшують почуття провини в разі ухилення від сплати податків. Водночас податкові злочини можуть становити загрозу для фінансової безпеки держави, оскільки їх масштаби і вплив не лише скорочують податкові надходження, а і змушують інші економічні суб'єкти конкурувати з компаніями, які не виконують податкові вимоги.

Місцеві податки складають основну частину коштів місцевого самоврядування в розвинутих країнах. Згідно зі статистичними даними найбільшу питому вагу в доходах місцевих бюджетів України сьогодні мають надходження від загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, практично не пов'язаних з власною діяльністю органів місцевого самоврядування, що становлять залежно від року 50–70 % доходів загального фонду [2].

Отже, тінізація економічних відносин в Україні чинить значний деструктивний вплив на економіку України. Наявний масштаб тінізації ринку праці та наявність налагоджених механізмів легкого виведення в «тінь» заробітних плат негативно відбиваються на обсягах надходжень до бюджету. За таких умов навіть незначні коливання економічної кон'юнктури можуть призводити до збільшення масштабів «виведення» заробітних плат у «тінь», що дестабілізує чиним впливатиме на систему державних фінансів. Крім того, тінізація заробітних плат загрожує стримуванням нагромадження коштів накопичувальної системи та розвитку її інвестиційного потенціалу [3].

Скорочення податкових зобов'язань за допомогою правових інструментів – звичайне явище в сучасних країнах. Платники податків порівнюють переваги несплати податків зі своїм ризиком. Вважається, що ризик контролю є невеликим і часто не досягає рівня статистичної значущості, проте значна частина суб'єктів господарської діяльності виконує свої податкові зобов'язання, зокрема і з моральних міркувань. Проте податкове шахрайство являє собою реальну загрозу фінансовій безпеці країни, оскільки знижує доходи держави і місцевого самоврядування. Крім того, воно порушує правові основи сучасної демократичної держави.

Для забезпечення достатньо високого рівня соціального та економічного життя необхідно враховувати податкові недоліки, спричинені неефективним та неадекватним ставленням держави до платників податків, що створюють дестабілізуючі явища у податковій системі, а саме: податкові зловживання та правопорушення, численні ухилення від сплати податків та використання заплутаних схем їх справляння [4].

Висновок. В Україні порушення податкових зобов'язань проявляється на такому рівні, який може становити загрозу стабільності державної бюджетної політики. Компанії, що працюють у тіньовій податкової зоні, стають більш конкурентоспроможними, ніж компанії, що працюють цілком легально. Тіньова економіка означає відхід від оподаткування, що надає можливість недобросовісним підприємцям пропонувати своїм клієнтам товари та послуги за нижчими цінами. Несплата податкових зобов'язань як основний елемент тіньової економіки є порушенням механізмів конкуренції, і його вплив на рівень податкових надходжень прямо впливає на фінансову безпеку держави.

Список бібліографічних посилань

1. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Наукові праці НДФІ*. 2011. Вип. 4. С. 149-156.

2. Сергієнко Л. К. Регіональні тренди бюджетної політики в контексті євроінтеграції. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. №212. С. 67-71.
3. Чубенко А. Г. Національна податкова безпека та перспективи використання досвіду Податкової служби (IRS) Сполучених Штатів Америки для боротьби з тіньовою економікою в Україні. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 18-25.
4. Полонська Ю.М. Організаційне забезпечення системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні за критерієм податкової безпеки. *Комунальне господарство міст*. 2011. № 100. С. 277-284.

УДК 351.863(477)

Сергій Михайлович ШЕВНІН,

*кандидат юридичних наук, доцент,
директор департаменту фінансово-облікової політики
Міністерства внутрішніх справ України (м. Київ)*

ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ЯК ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Захист держави й національних інтересів та створення безпечного життєвого середовища є пріоритетами українського Уряду та завданням діяльності правоохоронних органів. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392, визначає основні складові національної безпеки, серед яких економічна безпека як пріоритетний напрям функціонування економіки. Наразі на законодавчому рівні визначено взаємоузгодженні поняття «економічна безпека», «національні економічні інтереси», «економічна стійкість» та «економічний суверенітет», а також основні виклики й загрози для економічної безпеки України та шляхи їх подолання. У Стратегії подано оцінку стану економічної безпеки й ідентифіковано загрози за основними складовими економічної безпеки: фінансовою, виробничою, інвестиційно-інноваційною, зовнішньоекономічною та макроекономічною. Важливе місце в безпековому напрямі посідають виклики, пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації і тимчасовою окупацією частини території України. Захист національних інтересів є завданням діяльності правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ України, оскільки Закон України «Про Національну поліцію України» до завдань її діяльності відносить забезпечення публічної безпеки і порядку й охорону прав і свобод людини [1]. Отже, діяльність органів внутрішніх справ націлено також і на боротьбу із загрозами та викликами в економічній сфері.

Засновник науки фінансового права в Україні Л. К. Воронова наполягала на тому, що у фінансових правовідносинах саме держава виступає обов'язковим суб'єктом цих відносин, і тому йдеться саме про її фінансову діяльність, але це не відміння правових можливостей участі у фінансовій діяльності органів місцевого самоврядування, інших державних органів та установ, на які покладаються певні обов'язки, зокрема і органів внутрішніх справ як публічних утворень [2]. Ураховуючи, що економічна безпека є сферою фінансової діяльності держави та інших публічних утворень, їх повноваження щодо забезпечення безпеки у фінансовій сфері стосуються виконання їх професіональних обов'язків.

У Стратегії економічної безпеки (далі – Стратегія), розробленій на виконання пункту 66 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392, та п. 3 рішення Ради національної безпеки і оборони України визначено, що реалізація положень цього документу зорієнтовано на таке:

1) створення стійкої, конкурентоспроможної, соціально відповідальної ринкової економіки та умов для випереджаючого розвитку науково-технічного потенціалу країни, сталого нарощування національного багатства та факторів виробництва;

2) досягнення цілей сталого розвитку, рівня життя населення та соціально-політичної стабільності, властивих економічно розвиненим країнам;

3) зайняття Україною у світовому розподілі праці та міжнародних економічних відносинах місця, яке відповідає її природним, трудовим та інтелектуальним ресурсам, економічному й геополітичному потенціалу;

4) забезпечення гарантованого захисту національної економіки в умовах виникнення або посилення внутрішніх і зовнішніх загроз [3].

У результаті виконання Стратегії буде впроваджено прозору систему постійного моніторингу економічної стійкості та щорічну системну оцінку стану економічної безпеки, підвищено ефективність реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки і політичну відповідальність за її результати. Якщо врахувати ці завдання, саме органи внутрішніх справ здатні забезпечити захист економіки від внутрішніх загроз, зокрема корупції, шахрайства, недобросовісної конкуренції тощо.

Висновки. Завдання органів внутрішніх справ України у сфері економіки реалізуються шляхом організації діяльності з попередження, розслідування та боротьби з правопорушеннями та злочинами в економіці, що доцільно організувати шляхом утворення спеціального підрозділу у складі Міністерства внутрішніх справ України – Департаменту по боротьбі з економічними злочинами.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник. Київ : Прецедент ; Моя книга, 2008. 448 с.

3. Уряд схвалив Стратегію економічної безпеки до 2025 року // Економічна правда : сайт. 10.03.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/10/671791/>.

УДК 342.12

Андрій Миколайович РУБЕЛЬ,

начальник ГУНП в Харківській області

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА РОЛЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Відповідно до Указу Президента України № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”» основними чинниками, що загрожують економічній безпеці держави, були визнані такі: корупція, непослідовність та незавершеність економічних реформ, що перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану й унеможливають її розвиток; недостатній захист права власності; повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, серед іншого в користуванні землею і надрами; невідповідність діяльності правоохоронних органів потребам держави в податковій та митній сферах тощо.

Для гарантування достатку й безпеки громадян в аналізованому документі були окреслені заходи, які можуть забезпечити стале і динамічне економічне зростання України, а саме:

- розвиток ринкової конкуренції, забезпечення демонополізації економіки та детінізації господарських відносин;
- захист права власності;
- забезпечення дерегуляції та недопущення тиску на бізнес;
- створення конкурентних умов для залучення інвестицій, зокрема іноземних;
- забезпечення сталого функціонування фінансової системи та підвищення рівня довіри до національних фінансових інститутів;
- забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян державними правоохоронними, податковими та митними органами [1].

Зважаючи на вищевикладене, перед державою постало непросте завдання щодо приведення діяльності національної правоохоронної системи в сфері економічної безпеки у відповідність до сучасних викликів та загроз, які виникають у розглядуваній сфері суспільних відносин.

З 2019 року за ініціативи Президента України розпочалася кропітка нормотворча й організаційна робота щодо створення в Україні незалежного правоохоронного органу, основним завданням якого було визначено забезпечення протидії злочинам та іншим правопорушенням в економічній сфері. Основні ідеї, покладені в підґрунтя цієї роботи, визначалися як позбавлення інших правоохоронних органів (Національної поліції, Служби безпеки України) повноважень щодо протидії економічним злочинам, як таких, що не відповідають їх призначенню; створення єдиного незалежного від інших органів державної влади правоохоронного органу, який братиме участь у забезпеченні економічної безпеки держави шляхом комплексної протидії кримінальним правопорушенням, які чинять суттєвий негативний вплив на національну економіку.

22 березня 2021 року Президент України Володимир Зеленський підписав Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX, який Верховна Рада України ухвалила 28 січня 2021 р. Як зазначив глава держави, документ створює інституційні умови для захисту економічних процесів від тиску силових органів, що підтримується міжнародними партнерами України. Основною функцією Бюро економічної безпеки буде аналітична робота, а не силові повноваження. Бюро аналізуватиме бенефіціарів фінансових операцій і визначатиме, чи є порушення закону в обігу коштів тих чи інших бізнесових чи державних структур. Бюро економічної безпеки – єдиний орган державної влади, відповідальний за боротьбу з економічними злочинами. Він отримає відповідні повноваження Служби безпеки України та податкової міліції, які будуть переосмислені з тим, щоб це був не стільки силовий, скільки аналітичний орган [2].

Отже, слід зауважити, що після ухвалення Закону «Про Бюро економічної безпеки» Служба безпеки України втратить невласливі їй функції з розслідування злочинів щодо корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління та економіки, тоді як Департамент захисту економіки Національної поліції України був ліквідований рішенням Уряду ще у 2019 році.

Бюро економічної безпеки України є державним правоохоронним органом, що утворюється Президентом України і на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності.

Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є такі:

- 1) запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;
- 2) участь у забезпеченні економічної безпеки держави шляхом комплексної протидії кримінальним правопорушенням, які чинять суттєвий негативний вплив на національну економіку, сприяють її тінізації, витоку капіталу та іншим негативним явищам, які уповільнюють темпи економічного зростання та загрожують національним інтересам у сфері економіки;

3) збір та аналіз інформації щодо економічних злочинів, віднесених законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому.

Бюро економічної безпеки України відповідно до покладених на нього завдань:

1) проводить оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування;

2) здійснює розшук осіб, які переховуються від органів слідства та суду за вчинення кримінальних правопорушень в економічній сфері;

3) здійснює аналітичне забезпечення досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності;

4) збирає, аналізує, узагальнює інформацію щодо кримінальних правопорушень у сфері економіки, факторів, що їх детермінують, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру в цій сфері;

5) формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків щодо кримінальних правопорушень в економічній сфері [3].

Слід зауважити, що правовий статус Бюро економічної безпеки України цілком відповідає наявним тенденціям формування правоохоронних структур наших країн-сусідів, як-то: відокремлення служб економічних розслідувань від системи МВС та органів національної безпеки, зосередження функції протидії економічній злочинності в одному державному органі чи його підрозділі, наявність, окрім суто правоохоронних функцій, аналітичних та інформаційних повноважень. Наприклад, у Республіці Білорусь діє окремий орган – Комітет державного контролю, в структурі якого функціонує Департамент фінансових розслідувань, у Казахстані діяльність щодо виявлення, протидії та розслідування економічних злочинів покладено на Департамент економічних розслідувань Комітету з фінансового моніторингу, в Латвії у сфері забезпечення економічної безпеки працює Департамент податкової та митної поліції Державної служби доходів.

Висновок. Остаточне ухвалення Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» в перспективі має підвищити ефективність діяльності держави у сфері формування та використання фінансових ресурсів, зміцнить її економічну безпеку і як наслідок призведе до зменшення тіньового бізнесу в Україні, збільшення надходжень податків та зборів, забезпечить сталий розвиток економічних відносин, а також захист економічних прав і свобод громадян України.

Список бібліографічних посилань

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

2. Президент підписав закон щодо створення Бюро економічної безпеки // Президент України: офіц. сайт. 22.03.2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-stvorenniya-byuro-ekonomichnoy-67265>.

3. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

УДК 342.951:351.74

Олександр Маркович БАНДУРКА,

*доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

У сучасному світі питання побудови безпечного життєвого середовища стоять дуже гостро, що пов'язано не лише із світовою пандемією, а і з діяльністю людини. В Україні на основі Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392, розроблено Стратегію економічної безпеки, яка визначає основні напрями побудови економіки країни з метою її ефективного розвитку й інтеграції в європейський економічний простір.

Під забезпеченням національної економічної безпеки України в наукових працях слід розуміти цілеспрямовану діяльність державних і суспільних інститутів, а також громадян щодо виявлення та попередження загроз економічній безпеці особи, суспільства і держави та протидії цим загрозам як обов'язкову і неодмінну умову захисту національних економічних інтересів [1, с. 189]. Отже, встановлення викликів та загроз сталому економічному розвитку України є важливою складовою забезпечення безпеки життєдіяльності, оскільки вони характеризують стан економіки країни і напрями захисту національних інтересів.

Аналіз наукових праць юристів, економістів і соціологів, публіцистики та практики господарювання свідчить про такі виклики та загрози, які є актуальними для національної економіки:

– економічна криза, що охопила світове господарство як наслідок диспропорції матеріального виробництва, спричиненої коронавірусною хворобою (COVID-19); так, за оцінками ООН світова економічна криза може стати найглибшою з часів «Великої депресії» 1929–1933 років [2];

– розбалансування державних фінансів, про що свідчить непрогнозований дефіцит бюджету: за даними Міністерства фінансів України державний бюджет на 2021 рік, який Верховна Рада ухвалила 15 грудня, має дефіцит 5,5 % ВВП (за законом має бути не більш 3% ВВП), а надходження до державної скарбниці будуть щонайменше на 247 мільярдів гривень меншими за витрати, отже, кожну п'яту бюджетну гривню доведеться позичати або «друкувати» [3];

– корупція в сфері економіки, фінансові шахрайства, непослідовність та незавершеність реформ, що перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливають її стале і динамічне зростання, підвищують уразливість до загроз, підживлюють кримінальне середовище, зокрема в сфері обігу грошей та міжнародних розрахунків, і підривають фінансову безпеку держави [4];

– застаріла матеріальна база основних галузей виробництва і суттєві технологічні зміни в енергетиці та біотехнологіях, розробки у сферах штучного інтелекту, харчових продуктів, інформаційному середовищі тощо, що породжує світову конкуренцію, та необхідність докорінних змін в економіці й суспільстві в цілому, розвитку нових галузей виробництва, оновлення основних фондів та інших факторів виробництва;

– недостатній захист права приватної власності, повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, серед іншого в користуванні землею і надрами, дрібному виробництві товарів та послуг, відсутність інвестицій в її оновлення та розвиток, несанкціоноване втручання у її функціонування, зокрема фізичного і кіберхарактеру, триваючі бойові дії, а також тимчасова окупація частини території України;

– велика частка державного сектору в економіці, недосконалість і фрагментарність законодавства щодо розвитку сучасних галузей виробництва, що стримує економічне зростання, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, що тиснуть на бізнес і провокують тінізацію економіки;

– монополізм і конкуренція в енергетичній сфері й інфраструктурі та низька енергоефективність, що зменшують конкурентоспроможність України, загрожують добробуту її громадян;

– погіршення середовища життєдіяльності, якості повітря, питної води та продуктів харчування; знищення лісів, забруднення річок інших водних басейнів, засухи тощо, що впливають на життя та здоров'я людей;

– загрозлива демографічна ситуація, зменшення кількості народжених, трудова та освітня міграція, що підривають трудові ресурси країни та руйнують систему підготовки фахівців у різних галузях господарства, тощо.

Названі загрози потребують суттєвих змін в економіці, політиці та підприємництві, що пов'язано щонайменше з трьома ключовими факторами змін: реформуванням та оновленням основних галузей суспільного виробництва, що забезпечують задоволення національних інтересів у державній формі власності, формуванням сучасної правової бази економічного розвитку та фінансової безпеки та створенням конкурентоздатних суб'єктів господарювання приватної форми власності в різних галузях економіки,

що не мають стратегічного значення для національної безпеки, проте здатні забезпечити економічні потреби громадян.

Крім внутрішніх загроз економічній безпеці, слід урахувувати наявність політичних, воєнних та економічних зовнішніх загроз і викликів. Стратегічний курс держави на співпрацю з Організацією Північноатлантичного договору потребує забезпечення імплементації та подальшої адаптації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, інтеграції національної економіки до європейського економічного простору й досягнення Україною відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС. Україна має розвивати взаємовигідне економічне співробітництво з провідними державами Європи, Азії, Близького Сходу, Африки та Південної Америки.

Висновок. Ураховуючи складну економічну та політичну ситуацію в країні, для забезпечення економічної безпеки держави конче потрібно враховувати наявні загрози та визначити правові засоби їх подолання.

Список бібліографічних посилань

1. Лекарь С. Правове регулювання економічної безпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 186–191.
1. Уряд схвалив Стратегію економічної безпеки до 2025 року // Економічна правда : сайт. 10.03.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/10/671791/>.
2. Державний бюджет України // Мінфін : сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.
3. Reznik O., Kovalchuk A., Getmanets O., Nastyuk V., Andriichenko N. Financial security of the state. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. Vol. 9, No. 3. Pp. 843–852.

УДК 343.01

Артем Олександрович ЄФРЕМОВ,

кандидат юридичних наук,

начальника Головного управління

Додаткової податкової служби у Харківській області;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1603-610X>

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ ДЛЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИТОРІВ

Існування розвинуті економіки за сучасних глобалізаційних процесів на ринку є неможливим без широкого залучення інвестицій, зокрема іноземних. Водночас уже давно відомо, що безконтрольне залучення інвестицій може призводити до такого явища, як економічна інтервенція,

що може призвести до часткової або повної втрати контролю над певними суб'єктами чи навіть сферами господарювання. У сучасних умовах гібридної війни постає питання збереження суверенітету від економічної агресії потенційно ворожих держав та/або певних економічних груп. Тому перед законодавцем постає завдання створити дієвий правовий механізм протидії агресивним інвестиційним діям у межах економічної інтервенції. Одним із засобів такого механізму може стати створення спеціальних фінансово-правових режимів у сфері інвестування.

Сьогодні в усьому світі одним з найбільш перспективних засобів забезпечення державної національної політики визнано створення спеціальних правових режимів. О. М. Вінник виокремлює позитивний та негативний види заходів стимулювання інноваційної діяльності. Позитивними засобами є пільги та інші засоби стимулювання, метою надання яких є заохочення до здійснення інноваційної діяльності. Негативні ж засоби існують у формі відповідалності (санкції) за порушення умов договорів в інноваційній сфері чи інших правопорушень у цій сфері (зокрема, порушення вимог законодавства у сфері інноваційної діяльності) [1, с. 478]. Пропонується доповнити подане науковцем визначення негативного виду заходів та додати засоби обмеження інноваційної діяльності (спеціальні правові режими, спеціальні режими оподаткування, заборона на інвестування в окремі критичні об'єкти інноваційної інфраструктури, заборона відчуження окремих об'єктів інноваційної інфраструктури тощо).

Пропонується створити такі види спеціальних правових режимів для протидії агресивному інвестуванню.

1. Режим прямої заборони інвестування в об'єкти, критичні для національної безпеки. Такий режим прямо забороняє окремим іноземним інвесторам, яких визнано агресивними, здійснювати інвестиції в об'єкти, які мають критичне значення для національної безпеки. Необхідно створити механізм визначення агресивних інвесторів та критичних для національної безпеки об'єктів. Список критичних об'єктів для національної безпеки має офіційно затверджуватись і бути вичерпним.

2. Режим обмеження розміру інвестування в об'єкти, критичні для національної безпеки. Цей режим полягає в обмеженнях, що не дозволяють іноземним інвесторам отримати контроль над об'єктом, критичним для національної безпеки. Він полягає, по-перше, в обов'язковій участі держави та/або визначених нею суб'єктів у розмірі не менше ніж 51 % частки, а по-друге, у неможливості відчуження критичного для національної безпеки об'єкта та/або його частини у разі банкрутства, а також звернення стягнення на його майно.

3. Режим часткового обмеження прав іноземного інвестора як одного з власників суб'єкта господарювання. У разі визнання інвестора агресивним необхідно обмежити його права стосовно ухвалення управлінських рішень з метою протидії ворожим діям стосовно суб'єкта господарювання та права на отримання інформації з метою протидії інноваційному шпionажу

4. Режим особливого фінансового контролю та нагляду. Такий механізм застосовується у США. Прикладом є створення спеціального правового режиму нагляду та контролю за Dubai Ports World, яка викупила право обслуговування шести портів на території США у попереднього власника – британської компанії Peninsular and Oriental Steam Navigation Company. Ураховуючи потенційні ризики, спричинені походженням Dubai Ports World, Уряд США запровадив спеціальний режим здійснення діяльності на відповідних об'єктах. Так, керувати діяльністю об'єктів мають право лише громадяни США. Представник США, згоду на діяльність якого надано ФБР, має здійснювати керівництво безпекою портів та його обов'язком є сприяння зв'язку компанії-власника та ФБР тощо [2, с. 4].

Пропонується створити особливий правовий режим для іноземних інвесторів, яких визнано агресивними. На підприємствах, у які здійснено інвестування потенційно небезпечних інвесторів, постійно здійснюватимуть контроль спеціально уповноважені на це державою особи. Для цього пропонується створити спеціальний орган фінансового контролю, який здійснюватиме як перевірки, так і координацію, а також комунікацію між підприємством та державними установами через своїх представників, які здійснюватимуть фінансовий нагляд та контроль безпосередньо на підприємстві на постійній основі. При цьому співробітники такого органу мають не отримувати дозвіл від певного державного органу (за аналогією із США), а бути співробітниками уповноваженого державного органу. Для цього необхідно розробити та законодавчо закріпити процедуру створення органу особливого фінансового контролю в структурі окремих підприємств, установ та організацій, що мають критичне значення для національної безпеки України. Також необхідно в окремих нормативно-правових актах закріпити права та обов'язки таких органів фінансового контролю, відповідальність співробітників тощо.

Висновок. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що необхідно розширювати механізм обмеження прав агресивних та ворожих інвесторів. Ураховуючи реалії гібридної війни необхідним є певне обмеження прав на здійснення підприємницької діяльності у сферах, що мають стратегічне для нашої держави значення. Важливо зазначити, що такі ворожі інвестори не завжди є іноземними, а можуть бути й вітчизняними, які певним чином перебувають під контролем іноземних агентів. Для ефективної протидії таким інвесторам доцільно розглянути можливість створити такі спеціальні режими: режим прямої заборони інвестування в об'єкти, критичні для національної безпеки; режим обмеження розміру інвестування в об'єкти, критичні для національної безпеки; режим часткового обмеження прав іноземного інвестора як одного з власників суб'єкта господарювання; режим особливого фінансового контролю та нагляду.

Список бібліографічних посилань

1. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій. Київ : Атіка, 2004. 624 с.

2. Moran T. H. CFIUS and National Security: Challenges for the United States, Opportunities for the European Union // Peterson Institute for International Economics : сайт. 21.02.2017. URL: <https://piie.com/commentary/speeches-papers/cfius-and-national-security-challenges-united-states-opportunities>.

УДК 336.025:351.863

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

*доктор юридичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України,
перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>*

АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Взаємозв'язок між фінансовою безпекою і ступенем економічної інтеграції визначає уразливість економіки. Отже, здатність національної економіки реалізовувати національні інтереси визначається ступенем її уразливості. Фінансову безпеку неможливо розглядати статично, у відриві від національної безпеки і національних інтересів, вона визначає здатність економіки держави реагувати на внутрішні та зовнішні виклики.

Фінансова безпека держави – досить багатопланове поняття в економічному контексті та надзвичайно актуальне в політичному, бо вона є результатом практичних заходів з боку законодавчої та виконавчої влади в сфері фінансів. Це такий динамічний стан фінансових відносин, за якого мають створюватись сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення, вдосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі [1].

Розбалансованість державного бюджету є головним дестабілізуючим чинником фінансової системи і, відповідно, фактором негативного впливу. Формування та використання Державного бюджету України відповідно до вимог фінансової безпеки має враховувати такі критерії: забезпечення інтересів держави, пріоритет національних інтересів України, відповідність цілей бюджетної політики фінансовим ресурсам держави, забезпечення стабільності дохідної частини Державного бюджету України, підтримання єдності бюджетної системи та узгодженість бюджетної політики країни з грошово-кредитною політикою Національного банку України [2].

У цілому фінансова безпека держави є складною багаторівневою системою, яку утворює низка підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку. Система фінансової безпеки держави охоплює бюджетну, валютну, грошово-кредитну й боргову безпеки, безпеку страхового

ринку та безпеку фондового ринку. З огляду на це забезпечити безпечний рівень функціонування фінансово-кредитної сфери можна лише за умов розроблення і реалізації обґрунтованої стратегії розвитку всіх сегментів вітчизняного фінансового ринку, провадження дієвої грошово-кредитної, валютної, бюджетної, боргової та інвестиційної політики, здійснення конкретних заходів щодо уникнення небезпек грошового обігу, валютного ринку, бюджетної системи та державних запозичень і поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Стратегія фінансової безпеки має орієнтуватися на розроблення і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізм їх реалізації [3].

На думку О. І. Гапонюк, фінансова безпека є важливим компонентом національної безпеки країни, і від її рівня залежить у цілому благополуччя держави. Для досягнення найвищого рівня фінансової безпеки державі необхідно виробити механізм її забезпечення, а також впровадити ефективну інфраструктуру, яка забезпечить фінансову безпеку. Головним аспектом у досягненні фінансової безпеки держави виступає постійний моніторинг та оцінювання її рівня, а також розроблення та застосування заходів щодо зміцнення фінансової безпеки держави [4].

Висновок. Глибока реструктуризація національної економіки і масова переорієнтація економічних відносин перетворюють її на досить нестабільну систему, яка залежить від політики великих міжнародних фінансових інститутів або міжурядових органів. Разом із тим концепція фінансової безпеки держави слабо співвідноситься із сучасними поняттями економічного неолібералізму. Головна причина полягає в тому, що реалізація фінансової безпеки охоплює дії національних урядів щодо запобігання, заборони або обмеження тих господарюючих суб'єктів, які можуть порушити цю безпеку. Саме через це вони вступають у суперечність з інтересами великих міжнародних ринкових сил і певних фінансових організацій. Однак для країн з перехідною економікою концепція забезпечення фінансової безпеки держави є ідеологічною основою розбудови економічної політики.

Список бібліографічних посилань

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ : Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2004. 759 с.
2. Калантай А. М. Роль и місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 144–155.
3. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. *Економічний форум*. 2012. № 3. С. 14–17.
4. Гапонюк О. І. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 27. С. 81–87. DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6725.27.2014.36455>.

УДК 336.13

Сергій Миколайович БОРТНИК,

доктор юридичних наук, доцент,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова безпека держави є складовою економічної безпеки держави, яка, в свою чергу, забезпечує національну безпеку держави. Забезпечення фінансової безпеки є особливо актуальним в умовах глобалізації ринків капіталу, браку фінансових ресурсів в економіці та виникнення ризиків через появу нових фінансових інструментів, операції з якими законодавчо не врегульовано [1]. Загалом здійснення економічної діяльності суб'єктами господарювання безпосередньо пов'язується з підвищенням рівнем ризику, коли загроза втрати фінансової стійкості зростає. Здебільшого під ризиками розуміють імовірність невдачі або події з негативними наслідками в майбутньому, тобто будь-яку діяльність, яка призводить до втрат будь-якого типу. З погляду економічної інтерпретації, ризик – це ймовірність отримання негативного результату (появи фінансових витрат або додаткових та непередбачених витрат, неотримання запланованого доходу та непокриття витрат, втрата прибутку або частки ринку), що виникає за невизначених економічних та фінансових умов.

Існує поняття «фінансовий ризик» події, що може призвести саме до фінансових втрат. Фінансовий ризик – це тип небезпеки, який може призвести до втрати капіталу для зацікавлених сторін. За класифікацією ризиків вони поділяються на чисті та спекулятивні. Чисті ризики передбачають можливість негативного впливу або відсутність ефекту, тоді як спекулятивні передбачають можливість отримання як негативних, так і позитивних результатів. У свою чергу, саме фінансові ризики відносять до групи спекулятивних ризиків, що дає змогу розраховувати отримання прибутку в невизначених умовах фінансово-господарської діяльності. Фінансові ризики є взаємопов'язаними і являють собою складний набір причинно-наслідкових зв'язків. Фінансові ризики також охоплюють операційні та інвестиційні ризики.

Тому для більш широкого розуміння сутності фінансового ризику він розглядається як сукупний ризик підприємства. У загальних ризиках підприємства фінансові ризики відіграють найважливішу роль. Зростання ролі та впливу фінансових ризиків на фінансову безпеку держави пов'язується з невизначеною економічною ситуацією, нестабільністю ринкової кон'юнктури, швидким впровадженням нових фінансових технологій та фінансових інструментів і розширенням сфери фінансових відносин.

Ураховуючи мінливість і неоднорідність фінансових ризиків та факторів, що сприяють їх виникненню, управління фінансовими ризиками являє собою ухвалення рішень в умовах кількісного вираження впливу цих ризиків на економічну безпеку держави. Тому концепція управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки України має охоплювати не лише аналіз та управління наявними ризиками, але і дослідження питання ухвалення рішень, безпосередньо пов'язаних з ризиком. Особливо гостро це питання постає в кризових умовах, коли наявного державного адміністративного потенціалу виявляється недостатньо для вирішення проблем у суспільстві, що, в свою чергу, актуалізує питання розроблення ефективної стратегії управління фінансовими ризиками [2]. Головну мету оцінювання фінансових ризиків спрямовано на визначення рівня втрат від тих чи інших рішень, що сприяють виникненню фінансових ризиків. Найважливішими з фінансових ризиків є інфляційний, валютний та кредитний. Особливо гостро стоїть питання нівелювання ризиків, які не залежать від економічної діяльності й виникають в результаті дії зовнішнього середовища. Для держави фінансовий ризик може означати неможливість контролювати грошово-кредитну політику та дефолт у зв'язку з облігаціями чи іншими борговими питаннями.

Сутність управління фінансовими ризиками в системі економічної безпеки держави полягає у систематичному застосуванні процедур і практик щодо комунікації, встановлення контексту, політики менеджменту, виокремленні, комплексному аналізі, оцінюванні, моніторингу і контролі фінансових ризиків, джерелом яких є невизначеність і яким притаманні такі характеристики: виникнення ризику у відносинах, що мають фінансовий характер, фінансовий характер стохастичних подій, вплив ризиків на об'єкти управління фінансами й існування наслідків впливу фінансових ризиків у сфері порушення дотримання фінансових цілей та результатів [3]. Фінансовий ризик також стосується можливості того, що уряд втратить контроль над своєю монетарною політикою, не зможе або не багатиме контролювати інфляцію та несплату своїх облігацій чи інших боргових зобов'язань. Фінансові ринки стикаються з фінансовим ризиком через різні макроекономічні сили, зміну ринкових процентних ставок та можливість дефолту з боку економічних секторів.

Висновок. Своєчасне виявлення та обґрунтування фінансового ризику є однією з найскладніших і найменш точно визначених проблем забезпечення фінансової безпеки держави. Однак якомога точніше оцінювання можливості виникнення фінансового ризику допоможе зменшити економічну напругу та вчасно знайти додаткові фінансові ресурси для досягнення прийнятного рівня фінансової безпеки й вирішення поставлених завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Кубах Т. Г. Моделювання впливу ринку капіталу на фінансову безпеку держави. *Вісник УАБС НБУ*. 2011. № 1 (30). С. 9–15.

2. Булгакова С., Микитюк І. Управління бюджетними ризиками. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2010. № 2. С. 78–88.

3. Тимошенко Ю. О. Фінансові ризики в системі економічної безпеки України. *Вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Т. 5, № 6. С. 77–80.

УДК 351.72:351.862.4

Леонід Володимирович МОГІЛЕВСЬКИЙ,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6994-6086>*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У широкому розумінні фінансова безпека держави визначається наявним обсягом доступних фінансових ресурсів, доступ до яких може бути обмежений. Загальний стан фінансової системи на рівні держави та на рівні підприємства, а також інші фактори суттєво впливають на фінансову безпеку. Сучасні вчені та керівники використовують різні підходи до визначення концепції фінансової безпеки. Під фінансовою безпекою пропонується розуміти здатність створювати і підтримувати такі умови фінансової діяльності, за яких вплив зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до негативних процесів щодо фінансового забезпечення та розвитку держави, забезпечення її стабільного фінансового становища, необхідного для досягнення поставлених цілей.

Реалізація фінансової безпеки в умовах зростання інтенсивності економічних криз вимагає застосування комплексу заходів, що згладжуватимуть негативний вплив внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства [1]. Забезпечення фінансової безпеки держави й аспекти, пов'язані зі зміною такої безпеки на рівні підприємств, у зв'язку з мінливістю ринку тягнуть за собою як отримання деяких преференцій, так і появу нових ризиків.

За умови прояву одного ризику чи їх низки підприємство, цілком імовірно, за певних несприятливих обставин потрапляє у небезпечний фінансовий стан та втрачає здатність реалізовувати не лише стратегію інноваційного розвитку, але й таку, що не пов'язана з інноваційними змінами. До цих ризиків, з погляду Г. Т. П'ятницької та І. В. Федулова, варто відносити такі:

- ризик порушення фінансової стійкості, що виникає передусім унаслідок нераціональної структури капіталу;
- ризик неплатоспроможності, що виникає внаслідок браку обсягу ліквідних активів і тиску з боку постачальників або споживачів шляхом нав'язування неприйнятних умов оплати товарів або послуг;
- інфляційний ризик, пов'язаний зі зростанням рівня інфляції, який розглядають як зовнішній;
- процентний ризик, спричинений зміною процентної ставки (кредитної та депозитної) на фінансовому ринку;
- інвестиційний ризик через невдалий вибір фінансових інструментів для інвестування або пов'язаний із фінансовими ускладненнями або банкрутством компанії;
- валютний ризик, що виникає внаслідок короткострокових або довгострокових коливань валютного курсу;
- ризик втраченої вигоди;
- ризик шахрайства, який може виникнути внаслідок недобросовісної роботи фінансових партнерів або працівників підприємства [2].

Забезпечення фінансової стабільності є одним із головних завдань керівництва підприємства. Але недосконалість фінансового ринку й законодавчої бази та специфіка функціонування української економіки загострюють проблеми гарантування фінансової безпеки. Тому для забезпечення фінансової безпеки на підприємстві та можливості передбачення ризиків має існувати система органів управління фінансовою безпекою, що мають здійснювати діагностування стану підприємства, прогнозувати можливі загрози та вживати низку заходів із забезпечення стабільності системи фінансової безпеки зокрема та економічної безпеки підприємства в цілому [3].

Фінансова безпека в загальному розумінні – це здатність підтримувати такий стан фінансової системи держави, який не містить реальних загроз подальшому розвитку і соціально-економічній стабільності підприємств. Фінансова безпека підприємств є важливим елементом забезпечення стабільності всієї фінансової системи країни.

Висновок. Для забезпечення фінансової безпеки держави важливо налагодити сучасні ефективні форми постійного фінансового моніторингу, створення і підтримання умов фінансової безпеки. До основних ризиків забезпечення фінансової безпеки підприємства належать такі: зниження фінансової стійкості, неспроможність, упущена вигода, інфляція, процентна ставка, інвестиції, валютні ризики і ризики шахрайства. Отже, запобігання ризикам на рівні підприємства є необхідною умовою забезпечення фінансової безпеки держави.

Список бібліографічних посилань

1. Сєвідова І. О. Формування фінансової складової економічної безпеки // VII International Scientific and Practical Conference. London, Great Britain, 2020. Pp. 136–139. DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2020.II.VII>.

2. П'ятницька Г. Т., Федулова І. В. Фінансова безпека країни та підприємства: визначення, взаємозв'язок і ризики забезпечення. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.14>.

3. Корнієнко Т. О. Управління фінансовою безпекою на підприємстві. *Інноваційна економіка*. 2013. № 8. С. 350–353.

УДК 342.951(477)

Юрій Олександрович ЗАЙЦЕВ,

доктор економічних наук, професор,

заступник начальника Головного управління ДПС у Харківській області

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

Суттєвим кроком у розробленні концепції податкового контролю було вдосконалення Податкового кодексу України, який встановлює основні засади контролю за дотриманням податкового законодавства та відповідальності за його порушення. Однак сучасна практика податкової діяльності свідчить про декларативний характер цих норм і фактично про відсутність відповідальності за порушення строків або процедури проведення податкового контролю. Правовий механізм податкового контролю не буде ефективним без визначення в розпорядженні контролюючих суб'єктів дієвих заходів реалізації правоохоронної функції, які в процесі проведення податкового контролю мають матеріальний зміст, що притаманне саме фінансовій відповідальності. В юридичній літературі визначається, що правоохоронна функція держави реалізується системою суб'єктів (державних та недержавних), уповноважених виключно в межах закону з використанням відповідних форм і методів вживати юридичних заходів впливу (серед іншого примусових) з метою досягнення бажаного соціального ефекту [1, с. 27].

Відповідно до Податкового Кодексу України податковий контроль – це система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи (ст. 61.1). Отже, в процедурі проведення податкового контролю передбачається застосування системи заходів впливу на порушників податкового законодавства, проте вони потребують уточнень, оскільки зараз визначено лише такі: облік платників податків, інформаційно-аналітичне забезпечення платників податків і проведення перевірок та звірок.

Аналіз правового змісту фінансових заходів впливу за порушення податкового законодавства у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені свідчить про їх примусовий зміст, правооновлюючу та правоохоронну спрямованість, проте вони не створюють правового середовища, яке забезпечує як покарання винних, так і неможливість скоєння податкового правопорушення. Процедура притягнення до фінансової відповідальності відповідно до чинного законодавства потребує вдосконалення (ст. 113 Податкового кодексу України).

Висновок. Постає питання про створення правових умов для безпечного ведення підприємницької діяльності шляхом диференціації фінансових санкцій за податкові порушення і враховування економічних умов ведення бізнесу в Україні. Неврегульованість податкового законодавства на практиці може призвести до уникнення від фінансової відповідальності, або до застосування подвійного покарання, або до покарання разом з винними і невинуватих осіб.

Вирішення проблеми, вважаю, полягає в розробленні єдиного нормативного акту про державний фінансовий контроль, тому що всі вказані численні порушення мають спільний об'єкт порушень – державні фінанси. А наявність податкових порушень як найбільш вагомих серед фінансових, вимагає вдосконалення не окремих складових елементів податкового контролю або повноважень окремих контролюючих суб'єктів, а створення системи зовнішнього і внутрішнього податкового контролю, що потребує змін у законодавстві, частково в главі 11 «Відповідальність» Податкового кодексу України.

Список бібліографічних посилань

1. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 544 с.

УДК 342.951(477)

Оксана Валеріївна БРУСАКОВА,

доктор юридичних наук, доцент,

декан факультету № 6 Харківського національного університету

внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6522-8020>

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ

Правове регулювання діяльності в галузі авіаційного транспорту має базуватися на положеннях чинного національного законодавства, які визначають особливості такого регулювання і забезпечують, як безпеку діяльності

працівників галузі, так і безпечне життєве середовище. Здійснення заходів державного регулювання діяльності в галузі авіаційного транспорту має базуватись на утвердженні верховенства вимог і положень Конституції та законів України. Такого висновку можна дійти у результаті аналізу ч.2 ст. 19 Конституції України, де проголошено, що органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі у межах повноважень та у спосіб, що передбачений Конституцією та законами України. Особливої актуальності дотримання вказаної норми набуває в контексті забезпечення безпеки діяльності в галузі авіаційного транспорту, оскільки функціонування даної галузі пов'язане, і з ризиками, і з певними адміністративними зобов'язаннями (обмеженнями), і з економічною доцільністю, зокрема процедурами сертифікації, ліцензування, заборонами та обмеженнями використання повітряного простору України, розслідування авіаційних подій, розглядом справ про правопорушення в галузі цивільної авіації та притягнення до відповідальності за порушення законодавства в галузі авіації, застосування фінансових санкцій до юридичних осіб – суб'єктів авіаційної діяльності, встановлення ставок за сплату податків тощо.

Ефективність правового забезпечення безпеки діяльності в галузі авіаційного транспорту безпосередньо залежить від економічної обґрунтованості (доцільності) такого регулювання. Причому необхідно забезпечити ефективне регулювання, як системи в цілому, так і її окремих підсистем. Втручання органів державної влади в галузь авіаційного транспорту (в процеси вирішення нагальних проблем) обов'язково повинна бути обґрунтована та аргументована, зокрема в частині здійснення контрольно-регулятивних дій, встановлення санкцій за порушення приписів нормативно-правових актів. Участь держави в діяльності в галузі авіаційного транспорту, полягає в тому, що сукупність регуляторів галузі авіаційного транспорту та механізми їх застосування повинні враховувати сучасний стан авіаційної галузі, як в Україні зокрема, так і у світі в цілому, відповідати економічній, екологічній політичній ситуації. Вчені вказують, що врахування економічних чинників і факторів, що здійснюють негативний вплив на ефективність функціонування галузей матеріального виробництва потребують встановлення та вироблення комплексних та своєчасних заходів, спрямованих на нейтралізацію цих факторів [1]. Економічний чинник потрібно враховувати і в правовому механізмі регулювання діяльності в галузі авіаційного транспорту

Висновок. Правове забезпечення безпеки діяльності в галузі авіаційного транспорту, що встановлюється чинним законодавством своїм кінцевим результатом повинно мати, як створення безпечних умов використання повітряного простору, так і досягнення бажаного економічного ефекту від експлуатації авіатранспорту. Досягнення такого балансу національних інтересів і визначатиме безпечність та ефективність розвитку

вказаної галузі. Економічна складова державного регулювання в галузі авіаційного транспорту полягає у створенні державою таких умов, за яких з використанням наявних фінансових ресурсів та високотехнологічних інноваційних технологій можливо буде забезпечити надання якісних авіаційних послуг та прав громадян на безпечні авіаперевезення.

Список бібліографічних посилань

1. Shamborovsky G., Razumovskay T., Prykhodko O., Getmanets O., Nakonechna N. Corporate Social Responsibility Development Trends In International Entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurship*. 2020. Vol. 24, Iss. 1. Pp. 120–142.

UDC 005.96:338.124.4

Vanche BOYKOV,

Prof. dr., International Business School (Botevgrad, Bulgaria);

Detelina SMILKOVA,

Ph.D. student, International Business School (Botevgrad, Bulgaria)

THE ROLE OF COMMUNICATIONS DURING CRISES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

As a major part of marketing, communications are key to protecting the interests of each country and its economy. This means that communications are not just a social activity, but also something much more. Crisis communication (like any other skill) can be learned and improved. It is no coincidence that today, both the most successful businessmen and the most productive communicators are aware that “much of their success is due to their good communication skills, which are constantly evolving and improving” [3, p. 29]. Of course, the number one priority when it comes to economic security is the protection of human life. A well-managed crisis is one that can be avoided. There is therefore a need to prevent crises. From this point of view, it is very important for stakeholders exposed to a crisis to know what they need to do to protect themselves; how to respond to the crisis and how to react in such a situation. The study of crises helps to prevent future ones and to improve the reactions during a crisis, especially when it comes to threats and / or risks affecting economic security [1, p. 12].

The main thesis we defend is related to the key importance of crisis communications in avoiding, managing and reacting to the public during a crisis, as

well as the huge role of this type of communication for the economic security of the country, without which crisis events can hardly be envisaged and managed.

Crisis management is a process that aims to prevent or reduce negative outcomes and thus protect the organization, the institution, a particular public figure and all stakeholders [6, p. 4]. By understanding the crisis situation, adequate decisions can be made about what actions to take and what messages to formulate and address to the public in response to the crisis. The decision-making process itself is communicative. These decisions are then communicated to all interested parties. Part of understanding the situation is the right assessment of how stakeholders will perceive the crisis and the subject in crisis, especially when it comes to blame for the crisis when it comes to economic security.

By understanding the perceptions of stakeholders, crisis communicators today are much better prepared to manage the reactions of the public, because these reactions can harm not only economically and financially, but also reputational. The main characteristic of an effective communicator is "his ability to design time, but at the same time to have knowledge and to be a professional in his field. He must communicate well, believe in people, be committed to what he does, have a good public appearance and be attractive, but also be aware that not every such management can be successful" [5, p. 120].

Communication is one of the most important elements used in trying to influence audiences and their reactions. It is a technique that drives the whole crisis management process. Communication and crisis management are two concepts that are interrelated. Today we cannot talk about crisis management without the need to use up-to-date communication techniques and tools that provide accurate information to people during various threats to their health, life and social well-being, as well as all other aspects of economic security countries.

Communication occupies a key place in the conditions of crisis and a main component in response to an event. Usually, the crisis leads to many communication problems between people, the media and society as a whole [8]. During a crisis, each segment of this society needs competent and timely communication with each other and true and accurate information about what is happening [7, p. 5]. During a crisis, communication in the individual institutions of a country is essential, both within themselves and between them. In addition, participants in the communication process must very clearly understand the nature of the crisis by joining the communication in order to know how to properly use the language of this communication, i.e. successful participation in communication "requires significant knowledge of the language of communication, as well as the correct use of the right words to express to audiences" [4, p. 12].

One of the key myths in the context of crisis communications is the reliance on linear and rational models of communication during a crisis, which are actually unlikely to work and be useful - just informing people what to do in such a situation

is impossible be enough. In addition, if a past anti-crisis plan is implemented at the moment, it may be wrong in the current situation. Even if there is a clear communication plan, it can also go wrong [9]. There are many examples that are proof that even with a communication plan; public communicators face a number of problems during incidents. These problems are mainly related to unnecessary workload on the part of the media and electronic communication channels; their constant search for speakers to confirm or refute a crisis event; difficulties throughout the management of the communication process chain, etc.

Thus, the principles that describe the nature of most crisis events are extremely important. They inform in general terms how the communication should react and how to compensate for the various branches of the event. All crisis situations have similarly important aspects - regardless of their origin, whether natural, technological or human - they share many more similarities than differences. Therefore, in terms of their content and design, the messages in the process of communication during a crisis (especially when this crisis concerns economic security) must follow several key maxims:

- Information to be timely, accurate, specific, sufficiently consistent and comprehensible [8];
- The messages "must be simple to reach the entire population" [10, p. 236];
- Messages should give the impression that they are addressed in person, i.e. that each individual has a personal significance for the addressee and thus to provide practical answers on the part of the addressee;
- Communication messages to audiences should be addressed with moderate levels of fear.

People seek confirmation of threat warnings and their response depends on the confirmation of the message sent to them [10, p. 238]. In order for a communication process to be successful, it must comply with the following two conditions:

(1) Communication should be shortened through media and sources - messages should be repeated frequently through a variety of different media in order to reach the public. All communication technologies must have alternative communication options, as, for example, their systems may be damaged or connections may be disrupted in the first hours after the crisis [1];

(2) Communication must be two-way - any crisis communication plan must be planned for two-way communication between the public and the media, the public and the government, officials, society and its families, as well as between the government and all institutions [8].

In addition, one more thing, the role of the media should by no means be underestimated, especially in terms of communications. "Good and quality connections with the media are established for years and that is why it is important to communicate with the media constantly, both in good times and

in bad ones (such during crises). Media policy must be transparent and fair” [2, p. 315].

Public communication is a vital tool in responding to all cases of crisis. Communication is also the most important tool in terms of public assistance. Effective communication during an emergency can have profound consequences for the economic security of countries. In general, the role of crisis communication usually falls on two poles: risk communication and crisis communication [1]. Generally speaking, risk communication refers to messages that seek to anticipate crises, which usually include warning, avoidance, prevention, guidance and advice. This communication takes place before the crisis and its purpose is to avoid it. Crisis communication refers to the messages that are addressed to the public during and immediately after the crisis, which try to mitigate social harm and disruption among people.

However, regardless of the nature of the crisis when economic security is affected, the way messages are addressed to the public and perceived is essential. Therefore, it can be said that risk communication and crisis communication are integrally intertwined.

In conclusion, we can add that the world is becoming an increasingly dangerous place, and the fact that there are more and more societies in more places, from different cultures and ethnicities, in higher levels of density, means that in crises, they have the potential to affect more people, entire societies and economies. Therefore, many more organizations and institutions are responsible for managing such crises, which can be a threat to economic security, i.e. research and understanding of the processes related to anticipation, preparation and response to such events bring to the fore the effectiveness of the actions of the institutions. The fact is that many approaches that have worked in the past are no longer effective and the need for a radically different paradigm of guidelines for crisis communication is beginning to emerge in order for such events to be foreseen and managed.

List of References

1. Alexander, D. (2002). Principles of emergency planning and management. Oxford: Oxford University Press.
2. Boykov, D. (2019). Communication as a strategy for risk management in crisis situations in tourism, Proceedings of the Sixteenth International Scientific Conference "Innovation and Entrepreneurship in Education and Business". Sofia: International Business School.
3. Boykov V., Boykov, D. (2019). The silence in business communication. Botevgrad: International Business School.
4. Boykov, D., Djordjevic, S. (2020). Lakon speech in business communications, Macedonian International Journal of Marketing "Marketing", No 11, Skopje.
5. Бојков, В. (2016). Пословне комуникације. Ниш : Електронски факултет.
6. Coombs, W. (1999). Ongoing crisis communication: Planning, managing and responding. London: Sage.

7. Kapsales, P. (2004). Wireless messaging for homeland security: Using narrowband PCs for improved communication during emergencies. *Journal of Homeland Security*, 1(1), 1-10.
8. Lasker, R. (2004). *Redefining readiness: Terrorism planning through the eyes of the public*. New York: New York Academy of Medicine.
9. Omer, H., Alon, N. (1994). The continuity principle: A unified approach to disaster and trauma. *American Journal of Community Psychology*, 22(2), 273-287.
10. Wray, R., Kreutler, M., Jacobsen, H., Clements, B., Evans, R. (2004). Theoretical perspectives on public communication preparedness for terrorist attacks. *Family Community Health*, 27, 232-241.

UDC 658.5:620.9

Paulina BEŁCH,

Ph.D., eng., assistant professor in the group of teaching and educational staff

Rzeszow University of Technology;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6877-2870>

MEASUREMENT OF THE ACHIEVEMENTS IN A TRANSPORT COMPANY DISTRIBUTING PETROLEUM FUELS

The achievements are presented in the literature on the subject as the result of all processes carried out in the enterprise. Including a transport company. This result is to enable managers to take appropriate actions and decisions, thanks to which it will function effectively and efficiently now and in the future [Nieplowicz 2017, p. 173]. B. Nita [2009, pp. 1-449] presenting the essence of achievements in an enterprise, comprehensively described the phenomenon of measurement of achievements, which in the literature are also referred to as "measurement of achievements". Moreover, the company's achievements may be related to such terms as "efficiency", "economy", "efficiency", but they are not synonyms for it. As M. Nowak [2015, p. 121] points out: "performance measurement can be defined as regular data collection and information processing and reporting in order to evaluate the work done and the results achieved". On the other hand, M. Kowalewski [2012, p. 28] defines performance measurement as a multi-sectional information system of a company, aimed at generating and reporting useful information for managers. It is to enable control of the most important areas of its operation.

Ensuring security is one of the main functions of every state. Its pillars include economic security, which in literature and in practice means the state of undisturbed functioning of economies, allowing for maintaining basic development indicators, but also ensuring balance with the economies of other countries.

Legislative changes, correlated with the reorganization of trade in the fuel sector, the implementation of the fuel package and the transport package, which are the result of the Polish state's fight against the shadow economy in the energy sector, resulted in the need for an in-depth analysis of the conducted activity and taking appropriate decisions and actions in transport companies distributing liquid fuels [Bełch, Bełch, 2018].

Due to the multithreading and the scale of activities carried out by transport companies, often exceeding the borders of one specific country, it is crucial to use appropriate management methods, including performance measurement, supported by performance measures, but also by benchmarking, i.e. indicating different strategies of its operation.

The aim of the presentation is to present the essence of measuring the performance of logistics processes in an enterprise that deals with retail and wholesale sales of liquid fuels and transport. The undertaken research issues and the set goal determined the choice of research methods, such as: literature review, induction, analysis of internal materials of the selected enterprise and in-depth interview. The subject of the research is an enterprise from the transport sector, conducting the distribution activity of petroleum-derived fuels in the Podkarpackie Voivodeship in Poland. The research was conducted in January-March 2021.

Transport companies distributing petroleum fuels are a key element of the critical infrastructure of each country, and therefore are directly related to ensuring its security. Therefore, a thorough, ongoing analysis and evaluation of their functioning is necessary, including by measuring his achievements.

List of References

1. Bełch P., Bełch P., *Pomiar dokonań procesów logistycznych w przedsiębiorstwie z sektora paliwowego*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu "Zarządzanie kosztami i dokonaniaми" nr 514, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2018, s. 47-55.
2. Kowalewski M., 2012, *Systemy pomiaru dokonań przedsiębiorstwa*, [w:] E. Nowak (red.), *Pomiar i raportowanie dokonań przedsiębiorstwa*, CeDeWu, Warszawa.
3. Nieplowicz M., 2017, *Zarządzanie dokonaniaми*, [w:] E. Niemiec (red.), *Rachunek kosztów. Rachunkowość zarządcza. Controlling. Przyszłość – teraźniejszość – przyszłość*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
4. Nita B., 2009, *Rola rachunkowości zarządczej we wspomaganianiu zarządzania dokonaniaми przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
5. Nowak M., 2015, *Etyka controllingowego pomiaru dokonań w świetle filozofii utylitarystycznej – zarys koncepcji*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 82 (138), Warszawa.

UDC 330.101.542(581)

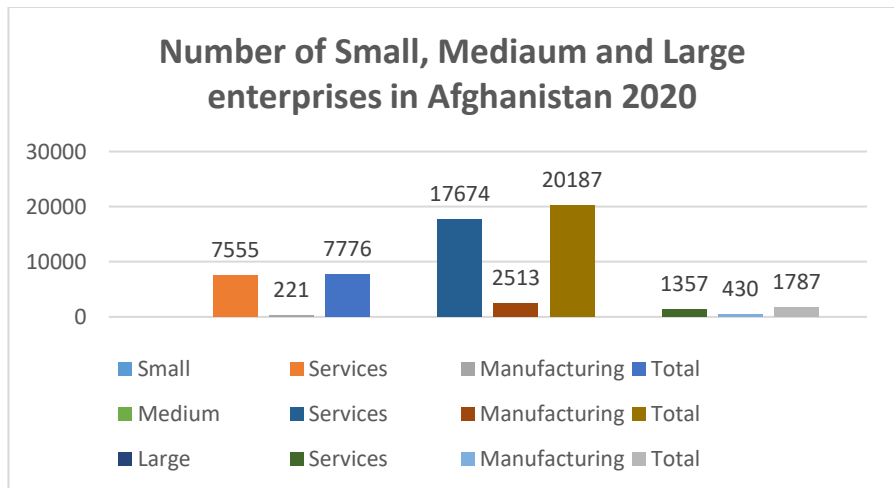
Mirzada Mir ISMATULLAH,

*State and local government, 2nd year Ph.D. student,
Al-Farabi Kazakh National University, HSEB*

CURRENT STATE OF THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN AFGHANISTAN

Small and medium-sized enterprises (SMEs) play a very important role in the Afghanistan economy owing to their large share in the total number of enterprises and in total employment. But, they have some weaknesses such as lack of consciousness of technology, R&D and innovation, low level usage of bank credits, insufficient access to finance, insufficient credit guarantee system, lack of usage of modern marketing techniques, lack of consciousness of quality and trademark concepts, insufficient education level, lack of capital for high technology investments, lack of institutionalization, low level of cooperation, and lack of harmonization to global standards [1].

Figure 1- Number of SMEs in Afghanistan 2020

Note: Compiled by the author based on own research

Analysing the above figure there have been a huge change in the number and activities of enterprises in Afghanistan. In small scale the number for service type is 7555, manufacturing 221 and for medium scale the number of service type is 1764, manufacturing 2513 which demonstrates the high

number. For large scale the number is 1357 and for manufacturing 230 in fact the lower small and large size.

Considering the indicators of ANDPF 2017-2021 GDP per capita an overall slowdown of global growth were estimated, which would affect Afghanistan's ability not only to export but also to attract investment. But the three-year long decline in domestic economic growth has been stemmed. It is reasonable to anticipate a return to a robust, albeit modest, growth trajectory; if strong and effective reforms are implemented. Afghanistan has a limited amount of debt, large foreign exchange reserves, and an effectively managed exchange rate for the Afghani [2].

Table 1-Macroeconomic Indicators

Macroeconomic Indicators						
Figures are in billion USD	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Real GDP Growth	0.9%	2.1%	3.5%	4.7%	5.2%	5.7%
Nominal GDP Level (bn USD)	19	19.1	20.3	21.8	23.6	25.6
GDP Per Capita (USD)	605.0	592.0	613.6	643.2	677.3	718.5
CPI Inflation Average (%)	-1.5	4.7	5	5	5	5
Exchange rate (USD/Afs)	63	67	68.34	69.71	71.1	72.52
Population (Million)	31.4	32.2	33.1	33.9	34.8	35.6

Source: Ministry of Finance Fiscal Policy Department Estimates

According to Afghanistan Central Statistics Organization (CSO) the GDP growth totaled about \$20.4 billion in 2019 from which 50% related to service sector. Sectors of industry and Agriculture respectively with a share of 23.5% and 20.5% in the second and third place [3].

By passing of the year 2020 the Covid-19 had negative impact on the Afghan economy as a whole. The service sector and the industrial sector were more vulnerable to Covid-19 in the country. In accordance to the investigation of Ministry of Finance the GDP dropped down to -3%, industrial sector -5% and service sector -4%. As well as, according to estimation of the department of Economic Analysis Center of Afghanistan regarding the Micro-business and Entrepreneurs in the country about 74% micro-business (164) thousand unit, 91% small enterprises and 94% medium sized enterprises are still vulnerable to conditions caused by the Covid-19 pandemic [4].

Table 2-SWOT Analysis of SMEs in Afghanistan

Strengths	Weaknesses
1. Entrepreneurs' positive attitude toward development 2. Efforts for competitive advantages 3. SMEs financial self sufficiency 4. Huge pool of unemployment 5. Low competition	1. Informality and lack of strategic business plan 2. Informality of business functions 3. Managers are not qualified and experienced 4. Low attitude toward trainings 5. High emphasizing of SMEs on familiarity

continuation of tables 2

Opportunities	Threats
1. The existing of NGOs and foreign investments in Afghanistan 2. Broader ICT adoption 3. Dominate of industry by SMEs	1. Absence of basic infrastructure 2. Political instability and Insecurity 3. High taxes 4. High interest rates 5. High rent rates and raw material cost

Note: Compiled by author based on own research

Through the investigation of the current SMEs situation, it was found that mission statement, plans and strategies of the SMEs on recruitment, marketing, and finance were not properly documented. Beside other obstacles, it was observed that informal conducting of business function (such as informal planning, strategic management, HRM, informal marketing) is a barrier for the development of SMEs in Afghanistan.

In conclusion, a more structured approach is required for SME development policies in Afghanistan considering the importance of SMEs to the economy. SMEs represent the majority of Afghan businesses: 90% of the 700 000 establishments operating in the private sector have fewer than 10 employees.

List of References

1. Small & Medium Enterprise Development Strategy 2015-2020/<https://www.moic.gov.af/download/strategy>
2. <https://www.humanitarianresponse.info/ru/operations/afghanistan/document/afghanistan-national-peace-and-development-framework-2017-2021>
3. Central Statistics Organization of Afghanistan/[https://www.cso.org.af/National Economy Report 2020](https://www.cso.org.af/National%20Economy%20Report%202020)
4. Ministry of Economy/Department of Economic Analyses/[https://www.moe.gov.af/download/Government's Support Packages](https://www.moe.gov.af/download/Government's%20Support%20Packages)

UDC 338.24.021.8

Aruzhan Yeraliyevna YERALIYEVA,

Ph.D. student,

Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4560-3505>;

Galiya Rakhmetovna DAULIYEVA,

Associate Professor,

Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8233-9830>

GOVERNMENT ADMINISTRATION OF THE DIGITAL ECONOMY OF KAZAKHSTAN DURING THE PANDEMIC

Over the past decades, the world has been rapidly moving towards a new type of economy, where digital technologies are becoming the main tool for its formation. The expansion of the role of information technology in the work of the private and public sectors is the basis for the transition to a digital state.

Digitization has spawned a new wave of innovation that will have profound implications for humanity, changing the relationship between citizens, government and business, and transforming the structure of society and the economy. Economic growth, labor productivity and human development will increasingly be determined by the level of integration into the digital economy.

The concept of the digital economy in Kazakhstan is supported at the state level. With the help of the state program "Digital Kazakhstan", an expanded set of measures is being implemented aimed at eliminating barriers to the development of online commerce in the country and increasing competitiveness. These measures are aimed at regulating the development of electronic commerce, accepting electronic payments, improving digital and financial literacy of the population and entrepreneurs. In addition, they will allow the development of infrastructure and logistics [1].

The program has two directions: the creation of long-term institutions of innovative development to ensure the sustainability of the digitization process and the pragmatic start of the program, consisting of specific projects in the real sector. Looking further, the country predicts an accelerated digitization of nine major sectors of the economy. The focus is on energy and commodities, agribusiness, industry, logistics and information technology.

The development of the digital economy presupposes the formation of an extensive ecosystem of changes based on four pillars: the digitization of the main sectors of the economy, the development of a mobile state, the formation of a creative society and the formation of a new infrastructure that is necessary for the digital transformation of the state. And in each of these segments,

projects have already been identified that are designed to break through the digital economy with a view to the future development of digital business. There are 23 projects in total, but the list is open for replenishment.

In the context of the coronavirus pandemic, the development of the digital economy is becoming the most urgent. The roadmap for the development of e-commerce for 2018-2020 is being implemented. To increase the digital literacy of the population in cooperation with the Zerde holding, the Government for Citizens, National Information Technologies JSC, Kazpost JSC and local executive bodies, training programs are being conducted [2].

In addition, training for SME representatives is also carried out within the framework of the Start-up Business project. The training program is also sent to NPP "Atameken".

The spread of COVID-19 fell on the active phase of the digitalization process, unwittingly becoming a trigger to accelerate the implementation of the accumulated potential for using digital technologies, as well as initiating new solutions to combat it and its devastating socioeconomic consequences. While COVID-19 continues to claim lives and shatter the global economy, governments around the world are urgently looking for innovative new tools and leveraging existing scientific research to eradicate the virus and minimize losses.

The pandemic has strengthened the social function of digital technologies and services. It is thanks to digital technologies that it became possible to work and receive education in a remote format. All over the world, attitudes towards office work are changing, many companies are switching to telecommuting, and this in turn increases the demand for digital technologies and services. The pandemic also showed how important the development of digital infrastructure is, because it is very important to have access to the Internet anywhere in the country. This task is becoming one of the highest priority tasks of the Digital Kazakhstan program. The program naturally "rebuilds" to new realities, changes occur in every state project that is part of it [3].

Forced self-isolation exposed the country's entire technical unpreparedness in the digital sector, and digital reform, backed by impressive financial investments, did not pass the quality test under the new conditions.

The current situation showed all the weaknesses of the program and became an impetus for the further development of the digital economy in our country. Now work is underway to improve the conditions for interaction in the digital environment, including on regulatory legal acts relating to the creation and use of electronic documents, clarification of remote identification procedures.

At the same time, the impact of COVID-19 not only provoked the adoption and acceleration of work on a number of projects and decisions in the field of the digital economy necessary in the context of combating the current crisis and influenced the change in a number of already planned initiatives, but also contributed to the fact that the discussion of some of these were postponed until a more stable socio-economic situation arrived.

Nevertheless, the increased demand for the use of digital "tools" focused the vector of digital transformation on the development of technological aspects in sectors of the economy, especially deeply affecting the sector of vital services: online communication (especially in terms of information, control, tracking), healthcare, education, e-government, data exchange and broadband, e-commerce, finance, personal data protection, etc. Overall, the coronavirus pandemic has sparked a surge in initiatives and a rethinking of the current digital agenda based on digital solutions from relevant authorities, major technology companies, volunteers and businesses around the world.

Within the framework of updating the state project "Digital Kazakhstan", the approach to the formation of measures to support projects related to the development of digital technologies has been changed. The emphasis is shifted to supporting projects of domestic IT solutions aimed at ensuring effective interaction in conditions of social distancing - the possibility of remote work and study, the development of diagnostic systems, health monitoring, and online services. The requirements for attracting extra-budgetary funding sources to support the industry are being reduced.

In Kazakhstan, decisive measures were taken to increase the level of digitalization in the public sector, the opportunity for citizens to remotely obtain an electronic digital signature through remote biometric identification was implemented. Such projects as cloud workflow, mobile workplace, online approaches to HR administration are being actively implemented [4].

Also, in our country, it is planned to increase the rate of penetration of digitalization into all spheres of life of Kazakhstanis. Work is underway to deeply integrate the principles of big data into the work of government agencies. The collection and processing of data within the framework of the Data-driven Government concept will become a factor in improving the quality of public services at all stages, from development to monitoring performance. Over the next five years, all regional centers and cities of republican significance will be provided with 5G coverage. Investments in the field of data processing and storage will increase 6 times, from 82 billion to 500 billion tenge. The share of e-commerce will be doubled.

In the context of the pandemic and the accelerated growth in the demand for online services, the requirements for protection against cyber attacks of state information systems are increasing. In this connection, it is necessary to develop new technologies for cryptographic protection of information by the state.

The COVID-19 pandemic has led to the largest disruption to education systems in history, affecting nearly 1.6 billion students in more than 190 countries and all continents. The crisis is exacerbating pre-existing inequalities in education, preventing a significant proportion of the most vulnerable children, young people and adults — those living in poor or rural areas, girls, people with disabilities — from continuing their studies. Therefore, it is very important to pay attention to the development of the educational industry and

provide students with all the necessary technical resources and access to the Internet [5].

Conclusion. The researchers note that they have noticed the beneficial effects of the coronavirus on digital transformation in the country. The state had to quickly carry out a long overdue digital transformation of processes that were less effective in analog form.

The fact that digital transformation is a strategic priority of the government helps to move closer to the goal: 20% of actions for economic recovery are measures for digital transformation and informatization.

The pandemic has spurred the digital transformation of private companies and has become a major driver of economic change in 2020. Business expects the authorities to be flexible in responding to requests, depending on the transformation strategy chosen by the company. With a course on the intensive transformation of business processes, companies expect the state to train personnel and create a global infrastructure for data transmission. When choosing a conservative strategy, company leaders see the role of the state in the creation, implementation and financing of digital technologies.

There are certain problems on the way in the transition to the digital economy - this is a shortage of personnel and competencies, insufficient use of data in decision-making, substitution of digital transformation with automation and unpreparedness for changes, synchronization of government decisions at all levels, ineffective interagency interaction, risks of digital technologies, cybersecurity, etc. The pandemic has significantly accelerated the digitalization process in the country, but at the same time, there is a need to also quickly solve problems and reduce the risks associated with the transition to a digital economy.

List of References

1. Schwab K. The fourth industrial revolution: trans. from English M.: Publishing house "E", 2017.
2. Report on the development of the ICT industry in the Republic of Kazakhstan, 2019 // <https://zerde.gov.kz/press/news/report%202019.pdf>
3. Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 12, 2017 No. 827 "On approval of the State program" Digital Kazakhstan " // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827>
4. KPMG report "Impact of Covid-19 on key sectors of the economy of Kazakhstan", 2020 // <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/kz/pdf/2020/05/covid-rk-economy-sectors.pdf>
5. UN Report "Concept Note: Education in the COVID-19 Era and Beyond", 2020 // https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_-_education_during_covid-19_and_beyond_russian.pdf

УДК 33.336.1:352

Олена Володимирівна Акімова,

доктор економічних наук, доцент,

завідувач кафедри обліку, оподаткування та економічної безпеки

Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8098-1790>

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

З 2014 року в Україні розпочалося реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації. Процес децентралізації супроводжується багатьма організаційними проблемами, що пов'язано з необхідністю формування нових базових принципів функціонування об'єднаних суб'єктів місцевого самоврядування.

Одним з таких базових принципів є державне управління економічною безпекою в об'єднаних територіальних громадах (далі – ОТГ), тому що це сприяє створенню надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки.

Якщо ж давати визначення дефініції «державне управління економічною безпекою ОТГ», то можна погодитися з наступним трактуванням – «вид державного управління під час якого органи виконавчої влади, місцевого самоврядування та громади своїми рішеннями та діями здійснюють безпосередній вплив на розвиток ОТГ, що в свою чергу призводить не тільки до мінімізації екзогенних та ендогенних загроз, а також до тісної взаємодії між суб'єктами управління» [1].

Дієвим механізмом в системі управління економічною безпекою ОТГ є ефективна підсистема фінансового контролю місцевих ресурсів (публічні кошти, необоротні та інші активи) та їх використанням.

Але значною проблемою залишається велика кількість неформалізованих видів, форм і змісту контролю взагалі і діяльності суб'єктів місцевого самоврядування в частості, які протирічають одне одному і викликають перетинання повноважень державних інституцій, що його здійснюють.

Суперечливість в теоретичному обґрунтуванні змісту контролю як функції державної фінансової політики, а також недостатньо прозоре відображення у наведених визначеннях сутності власне контролю пояснюється, на нашу думку, наступними обставинами:

– по-перше, недосконалістю методологічних традицій, які покладені в основу дослідження контролю, – в рамках сучасного наукового пошуку сутність контролю, його змістові складові та механізми є предметом теорії управління,

теорії державного управління, теорії державного регулювання економіки, адміністративного права, теорії господарського контролю тощо;

- по-друге, відсутністю обґрунтування зв'язку між функціями держави та державного управління – з одного боку, і змістом феномену контролю – з іншого;

- по-третє, просуванням в науковій літературі поглядів на контроль з утилітарних позицій, а саме в змісті підпорядкування;

- по-четверте, складністю розмежування контролю, моніторингу, аудиту, нагляду, діагностики, аналізу та інших пов'язаних категорій в прикладному аспекті;

- по-п'яте, складеною традицією ототожнювати державний фінансовий контроль лише із контролем за формуванням і використанням державних фінансових ресурсів.

Усі вище перелічені проблеми і визначення у відношенні державного фінансового контролю дозволяють визначити, що перш за все, відсутнє чітке розмежування між об'єктами і суб'єктами та повноваженнями органів, які здійснюють зовнішній контроль і ще більш непорозуміння в організації системи внутрішнього контролю суб'єктів місцевого самоврядування.

Внутрішній фінансовий контроль в органах місцевого самоврядування характеризується надзвичайною слабкістю, однак відчутне його посилення неможливе через відсутність спеціальних служб у штатних структурах відповідних місцевих органів управління та брак підготовлених для цього фінансових кадрів з достатнім рівнем кваліфікації та компетентності.

Виходячи з визначення внутрішнього контролю, як комплексу заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ [2], необхідно перш за все формалізувати об'єкти і суб'єкти внутрішнього контролю (табл.1).

Таблиця 1- Об'єкти та суб'єкти внутрішнього контролю

Об'єкти внутрішнього контролю	Суб'єкти внутрішнього контролю
Місцеві бюджети	Органи місцевого самоврядування
Цільові фонди місцевого самоврядування	Фінансові та бухгалтерські служби установ, підприємств і організацій комунальної власності
Місцеві запозичення	Громадяни та громадські об'єднання, які залучені до контрольних заходів щодо об'єктів фінансового контролю.
Комунальне майно та земля	
Фінансова діяльність учасників бюджетного процесу.	

Лише запровадивши систему внутрішнього контролю можна ставити на порядок денний питання впровадження внутрішнього аудиту.

Внутрішній аудит здійснюється для оцінки функціонування системи внутрішнього контролю в установі, надання рекомендацій щодо її поліпшення без безпосереднього здійснення заходів з організації внутрішнього контролю, управління ризиками і прийняття управлінських рішень про управління фінансовими та іншими ресурсами. [3].

Таким чином, розвиваючи систему державного контролю необхідно не створювати обмежень для дій на місцевому рівні, зберегти його автономність, але при цьому спростувати і уникати перетинання між органами та функціями зовнішнього контролю, вдосконалювати систему внутрішнього контролю та аудиту за підвищення ефективності управління. У зв'язку з цим необхідно розробити методику внутрішнього контролю, передбачити часткове аудиторське супроводження поточної діяльності об'єднаних територіальних громад.

Список бібліографічних посилань

1. Лисачок А. Економічна безпека ОТГ: державно-управлінський аспект Інноваційний розвиток і підвищення рівня спроможності об'єднаних територіальних громад: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 30 жовтня – 29 листопада 2019 р. / за заг. ред. І.А. Чикаренко. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. – С.187-191. URL: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2019_11_29_materialy_mup.pdf
2. Бюджетний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-2456-17/ed20150920#Text>
3. Моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування ОТГ в умовах децентралізації. Консолідований підхід: посібник. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/recovery-and-peacebuilding/effective-financial-operations-for-local-governance-and-ATC-V.html>

УДК 343.37:343.9

Юлія Володимирівна АЛЕКСЄЄВА-ДАНИЛЕНКО,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [1] щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень впровадив з 1 липня 2020 року в дію Інститут кримінальних проступків.

Сучасне українське правознавство розвивається під впливом радикальних реформ, докорінних перебудов українського суспільства. Впровадження

інституту кримінальних проступків є одним із напрямів реформування кримінального законодавства України. Змінами до Кримінального Кодексу України стосовно кримінальних проступків запроваджено нове кримінально-правове регулювання значної частини кримінальних правопорушень, відповідальність за які не тягне позбавлення волі.

Класифікація кримінальних правопорушень змінилася на: а) кримінальні проступки; б) злочин невеликої тяжкості; в) тяжкі злочини; г) особливо тяжкі злочини, що обумовлює необхідність додаткового вивчення їх класифікацій та удосконалення методології їх дослідження.

Вчинення низки кримінальних проступків посягає на основи економічної безпеки України, зокрема, такі, як крадіжки (ч. 1 ст. 185 КК України), умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та функціонуванню розповсюдження зброї масового знищення (ч. 1 ст. 209 КК України), проектування чи експлуатація споруд без системи захисту довкілля (ч. 1 ст. 252 КК України), безгосподарське використання земель (ч. 1 ст. 254 КК України), блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства (ч. 1 ст. 279 КК України), умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі (ч. 1 ст. 260 КК України) та інші, а загалом майже третина кримінальних проступків своїми суспільно-небезпечними наслідками, спрямована на завдання шкоди економічній безпеці України.

Економічна безпека як складова національної безпеки України полягає в забезпеченні мінімізації загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно-відомчого державного кордону України, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов вступу в НАТО.

З урахуванням ситуації, що склалася в українській економіці, проблеми економічної безпеки, пошук шляхів і методів захисту економіки України потребує підвищення ефективності підготовки фахівців з питань забезпечення економічної безпеки, насамперед, на першому рівні забезпечення економічної безпеки: юристів, економістів, аудиторів, бухгалтерського обліку та інших.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 9, ст.38.

УДК 658:65.018

Владислав Олександрович БАБИКА,

здобувач третього освітнього рівня

кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва

Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2350-1874>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Загострення конкурентної боротьби та прискорення зміни впливу зовнішнього середовища, змушує суб'єкти господарювання знаходити нові заходи забезпечення економічної безпеки, з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів та появи нових ризиків. Вихідною базою для підвищення економічної безпеки підприємств є конкурентоспроможність продукції як з'єднувальної ланка між виробниками і споживачами.

Забезпечення економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання ґрунтується на багатьох аспектах його функціонування. Перманентні зміни ринкового оточення безпосередньо впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства та потребують від топ-менеджменту впровадження дієвих заходів для утримання наявних і утворення нових конкурентних переваг [1, с. 52]. Досягнення даних завдань стає можливим за рахунок моніторингу рівня конкурентоспроможності та визначення його впливу на економічну безпеку підприємства.

Визначаючи взаємозв'язок конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємства необхідно враховувати складові компоненти останньої. Фінансова складова є найбільш важливою оскільки є вирішальною для ефективного функціонування підприємства. Фінансова стабільність вказує на забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрямки розміщення. Фінансова складова економічної безпеки відіграє важливу роль у проведенні оцінки стану загрози діяльності підприємства, а саме: аналіз рівня забезпечення фінансовими ресурсами; оцінка ймовірності настання ризиків та їх впливу на ефективність діяльності підприємства; формування та реалізація комплексу заходів щодо забезпечення фінансової стабільності.

Належний рівень економічної безпеки значною мірою залежить від інтелектуальної і кадрової складової. Ефективне кадрове забезпечення підприємства здатне вчасно реагувати та пристосовуватись до змін, забезпечувати сталий розвиток підприємства, приймаючи ефективні управлінські рішення, забезпечувати вигідні конкурентні позиції підприємства.

Техніко-технологічна складова передбачає аналіз ринку технологій, їх якість та відповідність світовим стандартам суттєвим чином впливають на перспективи його подальшого розвитку, а відповідно, і на забезпечення економічної безпеки.

Значення правової складової економічної безпеки підприємства полягає в ефективному правовому забезпеченні діяльності суб'єкта господарювання, чіткому дотриманні співробітниками усіх правових норм чинного законодавства при оптимізації витрат ресурсів на досягнення даних цілей корпорації[2].

Інформаційна складова економічної безпеки розширяє коло можливостей підприємства, забезпечуючи прискорення процесів обміну та кооперації, впроваджуючи більш ефективні методи управління. Однак виникає ризик втрати економічної безпеки, через перетворення інформації на засіб конкурентної боротьби. Тому актуалізується питання інформаційної безпеки як невід'ємної складової економічної безпеки підприємства.

Екологічна складова є не лише елементом економічної безпеки підприємства, а й невід'ємною складовою соціально відповідальної діяльності і полягає в дотриманні чинних екологічних норм, мінімізації втрат від забруднення навколишнього природного середовища. При цьому індикаторами екологічної складової економічної безпеки є, з одного боку, нормативи гранично допустимої концентрації шкідливих речовин, установлені національним законодавством, а з другого – аналіз ефективності заходів забезпечення такої екологічної складової.

Сутність силових складових економічної безпеки полягає у забезпеченні фізичної та психологічної безпеки працівників, збереження капіталу та майна з метою стабільного функціонування підприємства та дотримання його комерційних інтересів. Для забезпечення ефективного функціонування складових економічної безпеки слід враховувати рівень і стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності, які безпосередньо вплинуть на обрання стратегічних орієнтирів підприємства в цілому.

Головна мета створення системи економічної безпеки підприємства полягає в гарантуванні поточної ефективної діяльності та забезпеченні подальшого сталого розвитку підприємства шляхом своєчасного виявлення, мінімізації і запобігання внутрішнім і зовнішнім викликам, небезпекам, загрозам, ризикам [2, с.9]. Дійти до реалізації поставленої мети можна наступними шляхами: забезпечити фінансову стійкість, результативність та конкурентоспроможності підприємства; створити власну службу економічної безпеки для вчасного реагування на ризики та загрози; сформувати ефективну організаційну структуру управління; забезпечення підвищення рівня кваліфікації працівників; гарантування правового, інформаційного захисту та комерційної таємниці; впровадження технологічних інновацій; збереження навколишнього середовища враховуючи наслідки виробничої діяльності підприємства; забезпечення комерційних інтересів та безпеки персоналу підприємства.

Висновок. Конкурентоспроможність є підґрунтям для досягнення економічної безпеки підприємства та дозволяє утримувати стійкі позиції на ринку в довгостроковій перспективі. Також забезпечення економічної безпеки залежить від забезпечення кожної зі складових економічної безпеки, які визначають можливості підприємства та напрями для зміцнення конкурентних позицій. Досягнення ефективної діяльності та забезпечення сталого розвитку підприємства відбувається шляхом реалізації програм досягнення підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства крізь призму економічної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Іванова М., Ткаченко А., Загорудько В. Визначення рівня економічної безпеки, враховуючи конкурентоспроможність підприємства. *Підприємництво та інновації*, 2019, (10), С. 52-56.
2. Дуб Б.С. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура. *Управління проектами та розвиток виробництва*, 2016, № 4 (60), С. 5-18.

УДК 336.71

Наталя Миколаївна БАБКО,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та медіакомунікацій
Харківського національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7620-9500>*

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Маркетинг банківської сфери має певні особливості: це і нематеріальний характер продукту, і невіддільність від джерела утворення (так як виробництво і споживання банківської послуги відбувається одночасно), і динамічність якості банківської послуги. Крім того, унікальну банківську послугу неможливо запатентувати, банківська діяльність здійснюється у законодавчому порядку, а всі філії одного банку виконують однаковий набір банківських операцій і послуг. Перераховані вище характеристики банківських послуг визначають специфіку сприйняття їх якості за певними критеріями.

У теорії маркетингу послуг були сформульовані дві концепції якості послуги як товару: скандинавська модель і американська. Згідно зі скандинавською моделлю, сприйняття якості послуги в момент її споживання відбувається за двома основними критеріями: технічним (те, що споживач отримує) і функціональним (яким саме чином він це отримує).

Згідно із американською моделлю, сприйняття якості банківської послуги відбувається на основі наступних чинників: розрив між очікуваннями споживача щодо якості послуги і реакцією керівництва банку на ці очікування; розрив між розумінням керівництва банку очікувань клієнта та процесом впровадження системи якості в своєму банку; розрив між впровадженою керівництвом банку системою якості і неготовністю персоналу банку слідувати принципам і стандартам; розрив між існуючою в банку системою якості та завищеною рекламою цієї системи; розрив між очікуваннями клієнтів і процесом надання банком цієї послуги [1].

Велику роль відіграє прямий контакт з покупцем послуг, що вимагає персоналізації відносин на ринку банківських послуг, створює труднощі в їх стандартизації і підвищує роль місця і атмосфери контакту з клієнтом. Це, в свою чергу, вимагає від банківського працівника, який обслуговує клієнтів, нового мислення: терпимості, здатності слухати, простоти і доступності для клієнта.

У зв'язку з цим для банків стає особливо актуальною іміджева політика, спрямована на підтримку сприйняття банківської установи як надійного і стабільного партнера, що піклується про клієнтів, які довірили свої заощадження даному банку.

Специфічною рисою маркетингової діяльності банку виступає широкий спектр факторів, який постійно доводиться тримати під контролем: грошовий обіг і кредитні відносини на мікро- і макрорівнях, наявність чималого ризику при виконанні грошових операцій і т. ін., а тому значну участь банківський маркетинг приймає в процесі аналізу кредитоспроможності клієнтів.

Специфічні особливості банківського маркетингу вносять свої корективи в традиційний маркетинг-мікс (товар, ціна, канали поширення, просування), і даний комплекс маркетингу розширюється до шести елементів: Таке розширення відбувається за рахунок розщеплення одного з чотирьох елементів комплексу маркетингу «товар» на три додаткові елементи: процес, люди, матеріальне середовище, ціна, канали поширення і просування. Розширення елементів комплексу маркетингу в сфері банківських послуг пояснюється специфікою послуги як товару і необхідністю використання додаткових стратегій для просування даного товару на ринок [2].

Маркетолог в банку, крім традиційних рішень (формування ціни на послугу, визначення каналів збуту та комунікації з клієнтами), змушений розробляти процес обслуговування клієнтів, мотивувати персонал та створювати середовище, де відбувається процес обслуговування.

Таким чином, практична новизна дослідження полягає у застосуванні маркетингового підходу в діяльності банку, який повинен реалізовуватися через наступні функції:

1. Аналітична - вивчення ринку банківських послуг, клієнтів, банківських продуктів, а також внутрішнього і зовнішнього середовища банку.

2. Управлінська - визначення концепції ринкової поведінки, постановка цілей і вибір засобів їх досягнення, контроль реалізації маркетингових програм, організація матеріального і морального стимулювання співробітників.

3. Інноваційна - розробка нових (модифікованих) банківських послуг, вихід на нові ринки.

4. Ціноутворююча - використання цінових прийомів впливу на ринок.

5. Збутова - формування політики в області стимулювання збуту, рекламної політики і зв'язків з громадськістю.

Практика показує, що лише деякі українські банки регулярно і серйозно займаються загальноприйнятими в світовій практиці методами маркетингу. Для більшості з них маркетинг поки не є інструментом створення свого локального ринку, впливу на нього і одночасно створення самих себе як організацій з грамотно поставленим ефективним управлінням.

Список бібліографічних посилань

1. Горчак Д.С. Розробка маркетингових стратегій як інструмент підвищення ефективності підприємства. Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем», 8 жовтня 2020 р. Харків: ХНТУСГ, 2020. С. 494-496.

2. Маркетингова діяльність підприємств: сучасний зміст [монографія] за заг. ред. д.е.н., проф. Н.В. Карпенко. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 252 с.

3. Квятко Т. М. Методологічне значення сучасних теорій конкуренції для економічних досліджень. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 1. С. 56-64.

4. Олійник Т.І., Лещенко Л.О., Севідова І.О. Формування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки. Харків: Тім Пабліш Груп, 2017. 194 с.

УДК 351.863

Сергій Сергійович БАНДУРКА,

доктор філософії, адвокат АО «Креденс» (м. Київ)

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

«Економічна безпека підприємства» полягає, на думку автора, в найбільш ефективному використанні матеріальних фінансових, правових і кадрових ресурсів і в забезпеченні стабільного функціонування підприємства, упередження, ослаблення та захист від існуючих небезпек та загроз та досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та підприємницького ризику. Економічна безпека підприємства забезпечується захищеністю виробничо-

господарської та фінансової діяльності підприємства від небажаних змін в цих сферах як з боку зовнішніх, так і внутрішніх факторів. 10 березня 2021 року Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року¹, в якій подана сукупність найбільш значущих рішень та заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки, взагалі, і економічної безпеки підприємства, зокрема. Економічна безпека підприємства має забезпечуватись різними стратегіями економічної безпеки підприємства, зокрема, стратегією виживання, стратегією існування, стратегією зростання.² Кожне підприємство має на меті досягнення поставлених цілей і завдань, отримання прибутку, закріплення на ринку, стабільні взаємовигідні відносини з партнерами, стійкий фінансовий стан. «Зовнішні і внутрішні фактори такі, як недостатність вільних фінансових ресурсів, часті коливання кон'юнктури фінансового ринку, нестабільність та мінливість навколишнього середовища, непостійність державної економічної політики, мають негативні наслідки, для подолання яких необхідні заходи щодо забезпечення економічної безпеки на підприємстві»³.

Економічна безпека не може бути забезпечена без правового захисту. Правовий захист підприємства - це кваліфікована допомога, яка полягає в юридичному обслуговуванні та супроводі з різних напрямів діяльності підприємства.

Правова допомога підприємству може реалізовуватись в різних формах, зокрема: наданні професійної правової консультації з багатьох питань у різних галузях права; допомога при реєстрації бізнесу; розробка установчих документів, договорів, підготовка іншої документації, розробка внутрішніх договорів, актів управління; ведення кадрового діловодства; юридичне представництво в органах державної влади; місцевого самоврядування, в судових установах та в інших органах і організаціях; захист інтересів під час проведення перевірок контрольними органами; захист прав і інтересів у суді всіх інстанцій; юридичний аналіз ситуації, в якій діє підприємство. Правова допомога підприємства допомагає уникнути або мінімізувати негативних наслідків проведення податкової перевірки.

Законодавство України постійно змінюється. Найчастіше змін зазнають такі галузі права, як цивільне, господарське, податкове, адміністративне. В таких умовах ефективну правову допомогу підприємству може подати на професійній основі адвокат, який має досвід в юридичному обслуговуванні діяльності підприємства.

---

¹ Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року від 10 березня 2021 р. // <https://www.kmu.gov.ua>

² Стратегія економічної безпеки підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2019. - № 15. – С. 52.

³ Л.В. Лаврентьев Стратегія економічної безпеки корпоративного підприємства // <https://jpvs.donnu.edu.ua/article>

Список бібліографічних посилань

1. Лаврентьев Л.В. Стратегія економічної безпеки корпоративного підприємства // <https://jpv.s.donnu.edu.ua/article>
2. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року від 10 березня 2021 р. // <https://www.kmu.gov.ua>
3. Стратегія економічної безпеки підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2019. - № 15. – С. 52.

УДК 338.246:336.7

Валерія Вадимівна БАРАНОВА,

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8163-881X>*

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Економічна безпека є важливою складовою та запорукою сталого розвитку як держави в цілому, так й окремих суб'єктів господарювання, спільна взаємодія та діяльність яких у підсумку й визначає сутнісне розуміння дефініції «національне господарство». Національне господарство держави є соціально-економічною системою, яка має багато складових, поєднаних розгалуженими зв'язками. В свою чергу економічна безпека складається з таких функціональних складових, як: фінансова, кадрова, техніко-технологічна, правова, екологічна, інформаційна, силова, ринкова, інтерфейсна [1]. У системі економічної безпеки визначальну роль відіграють національні економічні інтереси та їх пріоритети. Для визначення національних економічних інтересів необхідним є: аналіз поточного стану економіки та виявлення тенденцій розвитку; моделювання і прогнозування соціально-економічного розвитку; корегування заходів державного регулювання з метою досягнення бажаних цілей [2].

Особливо важливою є розробка системи економічних показників, які б надавали кількісну оцінку соціально-економічного розвитку країни. Їх необхідно додавати до діючої статистики. Зокрема, в Бюлетені Національного банку України та на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ щомісячно відображаються показники економічного розвитку України: макроекономічні показники (ВВП, індекс споживчих цін, капітальні інвестиції, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетний дефіцит); показники грошово-

кредитної політики НБУ (облікова ставка, ставка рефінансування тощо). Згідно «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» фінансовий аспект економічної безпеки відображає фінансова безпека, яка оцінюється за допомогою шести груп індикаторів та показників таких як частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, рівень проникнення страхування (страхові премії до ВВП), відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, валові міжнародні резерви України та загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни, млрд доларів США.

Саме оцінка ступеня досягнення прогнозного значення за даними показниками може служити базою для визначення рівня економічної безпеки національної економіки. Отже базовий показник для проведення оцінки економічної безпеки відповідає коефіцієнту досягнення прогнозного значення за окремим показником економічного та соціального розвитку:

$$Ki = \frac{Xi_{\phi}}{Xi_{np}}$$

де Xi_{ϕ} – фактичні значення за показниками економічного та соціального розвитку країни;

Xi_{np} – прогнозні значення за показниками економічного та соціального розвитку країни.

За розрахунковими показниками періоду 2005-2018 років ми дійшли певних висновків. Прогнозне значення темпів росту реального ВВП було перевиконано у 2006-2007 рр., 2010-2011 рр. та у 2016-2018 рр. досліджуваного періоду. В інших роках періоду прогнозне значення досягнуто не було.

Прогнозне значення фонду оплати праці було не досягнуто впродовж всього досліджуваного періоду. Цей факт можна вважати негативним явищем з позиції економічної безпеки національного господарства.

Прогнозне значення темпів росту експорту було перевиконано у 2006-2008 рр., 2010-2011 рр., 2017-2018 рр. досліджуваного періоду. В інших роках періоду прогнозне значення досягнуто не було.

Прогнозне значення темпів росту імпорту було перевиконано у 2005-2008 рр., 2010-2011 рр., 2017-2018 рр. досліджуваного періоду. В інших роках періоду прогнозне значення досягнуто не було. Результати оцінки ступеня досягнення прогнозного значення за іншими показниками будуть проаналізовані в подальших дослідженнях. Зокрема, темпи росту реальної зарплати, кількість зайнятих, індекс споживчих цін, коефіцієнт безробіття тощо.

Висновок. Оцінка економічної безпеки з точки зору її забезпечення свідчить про її задовільний рівень впродовж всього періоду, окрім 2009

та 2014 років, які вирізнялись незадовільним рівнем економічної безпеки. У 2009 році зниження рівня економічної безпеки обумовлювалось погіршенням оціночних показників за всіма показниками соціально-економічного розвитку. Беззаперечним видається висновок, що зміна рівня економічної безпеки відбувається під впливом цілої низки різноманітних чинників.

Список бібліографічних посилань

1. Бойко Т.В. Актуальні проблеми економічної безпеки України. URL: <http://library.kr.ua/orhus/bojko.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).
2. Амитан В. Экономическая безопасность: понятие, концепция. *Прометей*: регіональний зб. наук. пр. з економіки. Донецьк: Юго-Восток, 2000. 333 с.

УДК 336.71.078.3:[330:004](477)

Наталія Миколаївна ВНУКОВА,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи і фінансових послуг
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;
Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України;
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-1354-4838>*

ЗАХОДИ ВПЛИВУ НБУ З ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність. 2020 року в Україні запроваджено новий антилегалізаційний Закон [1]. Суб'єктом державного фінансового моніторингу виступає НБУ відносно банків і небанківських фінансових установ (крім недержавних пенсійних фондів). Особливістю цього Закону є запровадження міжнародних стандартів ФАТФ, зокрема, ризик-орієнтованого підходу та посилення заходів впливу[2].

Зміни, які відбулись в системі фінансового моніторингу, НБУ імplementував з 07.10.2020 року у Положення про застосування заходів впливу [3,4].

Мета - визначення взаємозв'язку між результативністю заходів впливу з фінансового моніторингу для забезпечення безпеки економіки, і зокрема, цифрової.

Економіко-правове забезпечення впровадження цього документу полягає у поступовому переході від практики застосування інструменту оцінки ризику до визначення стану належної системи управління ризиками

в умовах цифрової економіки.. Тому змінено перелік ознак ризикової діяльності з питань фінмоніторингу.

Перспективним інструментом економіко-правового забезпечення є можливість застосовувати банком за порушення законодавства з питань фінмоніторингу письмову угоду. Національний банк доповнив порядок укладення письмової угоди з банком відповідно до змін у статті 73 Закону України "Про банки і банківську діяльність". Неодмінною умовою укладення будь-якої письмової угоди з банком є грошове зобов'язання, мінімальна сума якого становитиме 1 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а для угоди з питань фінансового моніторингу – 25% від розрахункової суми штрафу, якщо вона дорівнюватиме 2 млн грн і більше. Письмова угода також має містити інформацію про порушення законодавства в діяльності банку та/або здійснення ним ризикової діяльності та їх визнання банком, а також розрахункову суму штрафу для угод із питань фінансового моніторингу. У ній можуть бути зафіксовані дії суб'єкта первинного фінансового моніторингу до забезпечення безпеки як власної діяльності, так і взаємодії з клієнтами.

У зазначеному Положенні [3,4] переглянуті розміри штрафів за порушення банком законодавства з питань фінмоніторингу, а також видів таких порушень. Максимальний розмір штрафу за порушення вимог законодавства з питань фінмоніторингу – до 7 950 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – узгоджено зі змінами в статті 73 Закону України "Про банки і банківську діяльність".

Також унормовано відповідальність у вигляді штрафу за невиконання банком вимог нормативно-правових актів Національного банку у сфері моніторингу, ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій). Все це свідчить про безпекову складову регулювання діяльності фінансових установ.

Як приклад, НБУ за результатами нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю банків та небанківських фінансових установ, а також валютного нагляду в березні 2021 року застосовував до АТ "Райффайзен Банк Аваль" захід впливу у вигляді письмового застереження. Зазначений захід впливу застосовано за порушення банком порядку зупинення фінансових операцій [5].

Аналогічно за порушення порядку зупинення фінансових операцій застосовано у лютому 2021 року захід впливу у вигляді письмового застереження до АТ КБ «ПриватБанк» [6].

Це все може свідчити про недоліки у загальній системі внутрішнього контролю з фінансового моніторингу за проведенням ризикових операцій і недостатній рівень автоматизації процедур аналізу. Як можна оцінити результативність заходів впливу з фінансового моніторингу для забезпечення

безпеки економіки, і зокрема, цифрової. Ці два приклади не надають відповіді на це питання, але з урахуванням того, що операції мали бути призупинені, що не відбулось, отже, можливий ланцюг перетворень був запущений, що в умовах цифрової економіки суттєво ускладнює пошук легалізованих коштів, отже, знижує забезпечення безпеки економіки.

Висновок: для визначення взаємозв'язку між результативністю заходів впливу з фінансового моніторингу для забезпечення безпеки економіки, і зокрема, цифрової, необхідно проаналізувати широкий перелік санкцій, які були застосовані НБУ протягом останнього року з початку реалізації закону про «спліт» та запровадження змін до фінансового моніторингу, щоб статистично підтвердити існуючий вплив.

Науково-практична новизна полягає у подальшому розвитку підходів до оцінки результативності заходів впливу НБУ на банки за порушення у сфері фінансового моніторингу для розробки заходів з безпечових питань щодо розвитку цифрової економіки, автоматизації моніторингових процедур для удосконалення економіко-правового забезпечення цього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 25, ст.171.
2. Внукова, Н. Н. Риск-ориентированный подход в борьбе с отмыыванием средств и финансированием терроризма в законодательстве Украины в соответствии с международными стандартами. *Борьба с преступностью: теория и практика* : тезисы докладов VIII Международной научно-практической конференции (Могилев, 23 апреля 2020 года). Могилев : Могилев. институт МВД, 2020. С. 33–36.
3. Про застосування Національним банком України заходів впливу: положення (затверджене Постановою правління НБУ 17.08.2012 № 346). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12?#Text>
4. Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: Постанова правління НБУ від 07.10.2020 № 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0139500-20#Text>
5. Національний банк у березні застосував до Райффайзен Банку Аваль захід впливу за порушення законодавства у сфері фінмоніторингу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-berezni-zastosuvav-dorayffayzen-banku-aval-zahid-vplivu-za-porushennya-zakonodavstva-u-sferi-finmonitoringu>
6. У лютому застосовано до ПриватБанку захід впливу за порушення законодавства у сфері фінмоніторингу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ulyutomu-zastosovano-do-privatbanku-zahid-vplivu-za-porushennya-zakonodavstva-u-sferi-finmonitoringu>

УДК 130:2.502[472]

Юрій Миколайович ГАВРИЛЮК,

кандидат філософських наук, доцент,

професор кафедри філософії, історичних і соціальних дисциплін

Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва

ГЕОКУЛЬТУРНА ЕКОНОМІКА – ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Геокультурна економіка є економікою національного геокультурного суб'єкта – історичного індивідуума, що утверджує повноту життя на основі творення національної культури. Поняття «геокультурний суб'єкт» підкреслює геокультурну спрямованість самотворчості як органічної єдності професійної (політичної, економічної, наукової тощо) діяльності суб'єкта з бажаннями, ідеалами, традиціями, словом, культурними цінностями нації, носієм яких він є. Геокультурний суб'єкт приречений одночасно жити у двох вимірах: у світі об'єктивної необхідності і світі свободи, що зумовлюють його внутрішню суперечність і становлять таємницю та джерело творчих пошуків.

Відповідно до класичної раціональності економічна теорія виключала суб'єктивну рефлексивність із предмета свого дослідження й утверджувала можливість отримання однозначно достовірного знання економічних процесів у формі об'єктивної необхідності. З формуванням постнекласичної методології міняється ставлення до пізнання як безпристрасного «погляду звернутого» суб'єкта до незалежно існуючого від нього об'єкта, відбувається «олюднення» науки і будь-яка масштабна наукова модель, що ігнорує факт присутності людини у світі, тлумачиться як завідомо недостовірна. Тим самим долається картезіанська дихотомія людини і природи, суб'єкта і об'єкта, «речей-для-нас» і речей-у-собі». У результаті світ постає як невизначена геокультурна єдність природи і людини, а людина – як геокультурний суб'єкт, приречений жити в умовах, відкритої, нелінійної системи.

Серед чинників, що поглиблюють невизначеність умов існування американський математик і економіст Едгар Петерс називає такі. По-перше, люди сповнені упереджень у своїх суб'єктивних оцінках; вони схильні більше покладатися на власні передбачення, ніж це дозволяє наявна інформація. По-друге, люди часто можуть прагнути ризикувати, особливо коли усвідомлюють, що приречені на втрати, якщо не будуть цього робити. По-третє, люди можуть не реагувати на інформацію відразу після її отримання, а лише згодом, через деякий час, що свідчить про нелінійний характер реакції. По-четверте, не існує очевидного свідчення того, що люди раціональніші разом, ніж поодинокі, доказом чого є соціальні перевороти, різноманітні захоплення і мода [1, с. 58 – 59].

За таких обставин об'єктивна невизначеність світу компенсується суб'єктивною рефлексивністю, на основі якої приймаються рішення, що впливають на хід подій. Тим самим об'єктивна реальність визначається свідомістю людини через історично зумовлену призму суб'єктивно належних абстракцій, конструюється людиною залежно від способу пізнання.

Економіка як геокультурний феномен не зводиться лише до об'єктивних законів і матеріального інтересу. Одними ними досягти суттєвих зрушень у розвитку продуктивних сил неможливо, оскільки людська діяльність не піддається жорсткій регламентації. Вона завжди опосередковується суб'єктивно належним ставленням до неї людини. Жодні технічні удосконалення не можуть замінити елементарну чесність працівника, його совість, наявність сенсу в роботі. Тому безперспективними є всілякі спроби вирішення соціальних проблем виключно техніко-економічними засобами, через іноземні інвестиції, технічну допомогу тощо без відповідних перетворень у сфері освіти і культури.

Нехтування культурою, залишковий принцип у підході до її проблем впливає з догматично засвоєної тези марксизму про суперечність між продуктивними силами і виробничими відносинами як об'єктивного джерела й основи суспільного розвитку. Згідно з нею заміна «економічного базису» з природною необхідністю веде до заміни «надбудови». Перемога соціалістичної революції, на думку творців «наукового соціалізму», принесе небачений розквіт продуктивних сил, у результаті якого буде досягнута фактично необмежена влада людини над природою і на землі запанують мир і благодать.

Оскільки «чистих», безсуб'єктивних, «конетехнічних» продуктивних сил у природі не існує, то рівень їх розвитку і спосіб функціонування залежить від геокультурного суб'єкта, його моральних уподобань, світоглядних орієнтирів, громадянських спонукань тощо. А це означає, що продуктивні сили завжди мають певний геокультурний вимір, наявність якого переконливо доводив М. Вебер стосовно «духу капіталізму» з його систематичним і раціональним прагненням до законного прибутку в рамках відповідної професії. Посилаючись на конкретні емпіричні дані, М. Вебер стверджує, «що подібний спосіб мислення знайшов у капіталістичному підприємстві свою найадекватнішу форму, а капіталістичне підприємство, у свою чергу, знайшло в ньому найадекватнішу духовну рушійну силу» [2, с. 85]. Відтак залежно від життєвого вибору геокультурного суб'єкта засоби виробництва набувають значення продуктивних сил геокультури або антигеокультури. В останньому випадку вони за своїми об'єктивними показниками можуть не тільки не поступатися продуктивним силам геокультури, але й випереджати їх. «Найбагатший розвиток продуктивних сил, економічний розквіт може супроводжуватися таким поневоленням людини господарською стихією, таким духовним полоном, – слушно зазначає з цього приводу С.Н. Булгаков, – якого не спостерігалось і за крайньої бідності» [3, с. 211]. Все, що практично реалізується геокультурним суб'єктом відповідно до життєво значущих для нього цінностей, становить

його продуктивну силу. У її розряд попадають не тільки фізичні предмети, але й люди, уподібнені до них за функцією, – раби, кріпаки, «трудолюбці», словом, «люди праці», «робоча сила», яка вимірюється тонно-кілометрами, годинами, гектарами, кінськими силами та іншими кількісними показниками.

Водночас економіка є могутнім чинником впливу на культуру. Тому в усі часи питання економічної безпеки національного геокультурного життя завжди було актуальним. Таким воно залишається і сьогодні.

Як один із способів буття геокультури економіка є продуктом самостворення геокультурного суб'єкта. Її аналіз має базуватися на геокультурному принципі органічної єдності людини і природи. Нехтування цим принципом веде до однобічного розгляду буття або в площині лише суб'єктивно належного, або в аспекті виключно практичної доцільності.

Список бібліографічних посилань

1. Петерс Э. Хаос и порядок на рынках капитала. Новый аналитический взгляд на циклы, цены и изменчивость рынка. Москва: Мир, 2000. 333 с.
2. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. *Избранные произведения* / пер. с нем.; сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова. Москва: Прогресс, 1990. С.61 – 272.
3. Булгаков С.Н. Христианство и социализм. *Христианский социализм. Споры о судьбах России*. Новосибирск: Наука. Сиб. Отделение, 1991. С. 205 – 233.

УДК 347.73

Ольга Петрівна ГЕТМАНЕЦЬ,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4826-5799>;*

Андрій Ігорович ДЕНИСОВ,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6256-0172>*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Система загроз національним інтересам має складну структуру, фундаментальним елементом якої є економічна безпека, дотримання якої забезпечує сталий розвиток всіх галузей суспільства і складає безпечне

життєве середовище. Відповідно до Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року дестабілізаційні фактори, що визначені як виклики та загрози у різних складових економічної безпеки важливо враховувати для забезпечення реалізації національних інтересів, основним з яких є забезпечення економічної стійкості. Економічна стійкість – здатність економічної системи витримувати вплив шоків, зокрема тих, які виникають внаслідок реалізації внутрішніх чи зовнішніх загроз, та продовжувати підтримувати стале економічне зростання [1]. Для забезпечення економічної стійкості країни важливо скласти систему протидії загрозам та викликам всім складовим економіки, зокрема у фінансовій сфері, тобто створити надійний захист фінансової системи країни.

Сутність фінансової безпеки, як ґрунтовної складової економічної безпеки визначається, як захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання [2, с. 267].

За підсумком 2019 року рівень фінансової безпеки зменшився на 4 в.п. (порівняно з 2018 роком) до 42% та на 3 в.п. до 38% за підсумками першого півріччя 2020 року порівняно з рівнем у першому півріччі 2019 року. Але, результати, наведені у Звіті про фінансову стабільність, підготовленому Національним банком України, засвідчили, що рівень фінансової безпеки був достатнім для забезпечення виконання фінансовим сектором його функцій належним чином та успішного проходження коронакризи [1].

Постає питання про визначення зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих факторів, що впливають на стан фінансової системи країни. Аналіз наукових праць економістів, юристів, соціологів, діяльності державних установ та підприємств свідчить про наступні загрози стійкості фінансової системи, що мають вражаючий вплив, а саме:

- бюджетний дефіцит, як не прогнозований дисбаланс державних фінансових ресурсів, що породжує зростання державного боргу і потребує пошуку джерел фінансування видатків бюджету;
- не врегульовані бюджетні відносини між розпорядниками бюджетних коштів, що мають сьогоденний характер і потребують активізації реформи міжбюджетних відносин;
- не врегульовані податкові відносини;
- застаріла система пенсійного забезпечення та соціального захисту, яка потребує залучення альтернативних джерел фінансування і розвитку не державних форм;
- невирішені питання активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях;

- низький рівень ліквідності фондового ринку, захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку;

- низький рівень інвестицій у державний та приватний сектор економіки, відсутність програми залучень коштів для фінансування актуальних технологічних проєктів, сучасних світових технологій та інші. Окрему групу загроз фінансової безпеці складають зовнішні чинники, які впливають на розвиток міжнародних фінансових відносин.

Загрози та виклики фінансової безпеки вимагають їх усунення на підставі формування сучасної правової бази бюджетних, податкових, страхових, інвестиційних, банківських, валютних відносин.

Правове регулювання як фундаментальний засіб забезпечення фінансової безпеки мусить мати в своїй основі глибокий аналіз економічних відносин, враховувати динаміку найважливіших економічних показників, оперативно реагувати на зміни, що відбуваються в економічній сфері. В іншому разі право із засобу забезпечення фінансової безпеки може стати негативним фактором, що створює додаткові ризики і проблеми в розвитку економіки країни.

Загальноприйнятим в юридичній науці є думка, що реформування всіх складових економіки повинно базуватися на Конституції України, законах України, зокрема це - закони України "Про Раду національної безпеки і оборони України", "Про Кабінет Міністрів України", "Про Національний банк України", "Про Антимонопольний комітет України", "Про центральні органи виконавчої влади" та ін., а також міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та Стратегії національної безпеки України "Безпека людини - безпека країни", що затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 №392. Крім вказаних існує ще низка нормативно-правових актів, які впливають на регулювання економічної та фінансової безпеки. Це: Укази Президента України від 30.09.2019 №722/2019 "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року", від 23 листопада 2011 року №1063/2011 "Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку" (зі змінами), від 7 жовтня 2019 року № 737/2019 "Питання Національного інституту стратегічних досліджень"

Нормативно-правовий масив щодо регулювання фінансової безпеки включає також і спеціальні документи, а саме:

- Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року, розроблену на основі укладеного меморандуму Національним банком України, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерством фінансів України та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (підписана керівниками цих установ 16.01.2020 та затверджена їхніми розпорядчими актами);

– Стратегія реформування системи управління державними фінансами, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р (перебуває на стадії актуалізації з метою подовження її дії до 2025 року);

– Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2019-2022 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 р. № 473;

– Експортна стратегія України ("дорожня карта" стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р;

– Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695;

– Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020—2022 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 р. № 534.

Окрему групу законодавчих документів складають нормативно-правові акти, які приймають міністерства, відомства, контролюючи органи щодо регулювання фінансових відносин. Отже, законодавча база з фінансової безпеки складає досить широке коло документів і потребує узгодження і систематизації, оскільки актуальним є правове забезпечення фінансової безпеки держави, як інститут економічної безпеки. Систематизацію нормативних актів доцільно зробити шляхом офіційної інкорпорації, як об'єднання групи чинних нормативно-правових актів у одному збірнику за тематичним критерієм без зміни їхнього змісту.

Висновок. Забезпечення захисту фінансової системи країни в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, що склалися потребує систематизації чинних нормативно-правових актів з фінансової безпеки, шляхом офіційної інкорпорації. Офіційне видання систематизованого законодавства надасть підстави для постійного моніторингу економічної та фінансової стійкості країни, забезпечить обґрунтовану оцінку фінансового стану та сприятиме проведенню прозорої фінансової політики.

Список бібліографічних посилань

1. Стратегія економічної безпеки до 2025 року. Економічна правда. 10.03.2021р. <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/10/671791/t>
2. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення // Економічний аналіз. 2013. Т.12(2). С.266-272

УДК 336.143.2:353.5

Ольга Вячеславна ГЛАДКОВА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління, економіки та забезпечення якості у фармації
Національного фармацевтичного університету (м. Харків);*

Тетяна Іванівна СВИНАРЕНКО,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ)*

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Глобалізація світового економічного простору, загрози, що супроводжують даний процес, на перший план поставили питання економічної та фінансової безпеки сучасного світу, для якого, окрім всього, є характерними і посилення міжнародних конфліктів, тероризму, організованої злочинності, бідності, тощо. Національна безпека держави, як гарантія його незалежності, стабільності і ефективності життєдіяльності суспільства, характеризуються, перш за все, станом його економіки і захищеністю від загроз фінансової безпеки, найважливішою складовою якої є бюджетна безпека.

Дослідженню питань бюджетної безпеки країни приділяли увагу значна кількість вітчизняних та іноземних вчених-економістів, серед яких можна визначити труди: О.Богма, О. Ш. Бланкарта, О. Бородія, Дж. Б'юкенена, О.Василика, В. Геєця, Н. Корень, І. Нечипорук, М. Петричко, Дж. Стігліца, С. Фішера, С. Юрія та ін. В їх роботах висвітлені фундаментальні основи формування фінансової і бюджетної безпеки на рівні держави та окремих територій. Незважаючи на вагомий внесок наукових праць зазначених дослідників, певне коло питань концептуального та методологічного характеру залишається недостатньо дослідженим, зокрема проблеми забезпечення бюджетної безпеки окремих територіальних одиниць у контексті реформування державної влади та проведення бюджетної реформи.

Критичний аналіз визначень поняття «бюджетна безпека» дозволив зробити висновок, що сутність бюджетної безпеки держави можна визначити, як спроможність бюджетної системи якісно розподілити бюджетні ресурси під час реалізації своїх функцій та забезпечити фінансову самостійність держави. Зазначимо, що в якості об'єкта бюджетної безпеки виступають: державні фінанси, бюджетна політика, бюджетна система, державний та місцеві бюджети, зведений бюджет держави. Отже, невід'ємним і виключним атрибутом бюджетної безпеки як домінантної складової фінансової безпеки держави є бюджет та рівень його збалансованості.

На нашу думку, цілком логічним буде визначення сутності бюджетної безпеки окремих регіонів з огляду на сутність бюджетної безпеки держави.

Отже, фінансова безпека регіону – це його фінансова самостійність (автономія), яка забезпечує місцевим органам влади самостійність у формуванні достатніх за обсягами бюджетних ресурсів та розпорядженні ними для виконання своїх функцій. Тобто, фінансовою основою розвитку територій та забезпечення їх фінансової стійкості, мають бути збалансовані місцеві бюджети, які виконують функції як інструменту реалізації державної регіональної політики у вирішенні таких важливих завдань, як структурна перебудова економіки, вирівнювання соціально-економічного розвитку територій, розвиток місцевого господарства, тощо, так і основного інструменту реалізації політики місцевих органів влади, яким необхідно надати можливість самостійно визначати пріоритети у своїй діяльності та реалізувати їх за допомогою коштів місцевих бюджетів.

Проте в Україні поки ще не вдається забезпечити самодостатність місцевих бюджетів та їх реальну збалансованість, не досягнуто і чіткого розмежування повноважень між гілками влади, між видатками державного та місцевих бюджетів. Фактично зростає рівень централізації ВВП, погіршується власна база доходів місцевих бюджетів та зростає їх залежність від центрального бюджету через систему міжбюджетних трансферів. Проте, частка місцевих бюджетів стосовно ВВП відображає їх роль в економіці країни та засвідчує той факт, що між станом розвитку місцевих фінансів і стабільністю функціонування усієї фінансової системи держави існує щільний зв'язок.

Через вважаємо за доцільне зробити пропозицію щодо розширення існуючого переліку критеріїв оцінки бюджетної безпеки територій та доповнити його наступними показниками: динаміка і частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті держави, динаміка і частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті держави, динаміка і частка міжбюджетних трансфертів із державного бюджету місцевим бюджетам, а також їх структуру та якісний склад. Вважаємо, що саме така сукупність показників дозволить надати всебічну оцінку рівня фінансової автономії місцевих бюджетів як основи фінансової безпеки територіальних утворень.

Цілу низку існуючих проблем в управлінні територіями та забезпеченні реальних можливостей їх сталого соціально-економічного розвитку покликана розв'язати реформа місцевого самоврядування. Сучасна реформа передбачає передачу повноважень та відповідних фінансових ресурсів на місцевий рівень. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність формування відповідної інституційної основи діяльності територіальних одиниць - укрупнених самодостатніх спроможних громад на підставі Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [15]. Проте, об'єднання (укрупнення) громад є лише першим кроком щодо забезпечення фінансової стабільності місцевого самоврядування та досягнення сталого розвитку територій. В умовах територіальної і владної децентралізації

суттєвим фактором забезпечення фінансової автономії регіонів повинна стати бюджетна децентралізація. Вона передбачає такий рівень фінансування територіальних громад, який надає місцевому самоврядуванню не тільки право, але й реальну можливість розпоряджатись фінансовими ресурсами для належного виконання покладених на нього функцій, що, в свою чергу, є передумовою забезпечення фінансової самостійності регіонів та їх бюджетної безпеки [13].

Отже, створення основ бюджетної безпеки регіонів потребує формування ефективної бюджетної політики та відповідного бюджетного механізму.

Список бібліографічних посилань

1. Богма О.С. Сутність бюджетної безпеки в системі забезпечення національних інтересів / О. С. Богма // Економіка і суспільство, Вип. 4.- 2016. – с.282-285.
2. Бородій О.А. Управління бюджетною безпекою України : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О.А. Бородій ; Чернігів. нац. технолог. ун-т. – Чернігів, 2015. – 20 с.
2. Деменюк О.В. Бюджетна безпека України як одна з складових фінансової безпеки держави. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.rusnauka.com/ 7_NND_2009/Economics/43052.doc.htm](http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/43052.doc.htm)
3. Кириленко О., Стащук О. Оцінювання макроекономічних чинників формування фінансової безпеки України. / О. Кириленко, О. Стащук // Світ фінансів. – 2017.- Вип. 2(51). – С.7-16.
4. Корень Н. Бюджетна безпека держави в умовах соціально-економічних трансформацій / Н. Корень. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/32/32.pdf>
5. Петричко М.М. оцінка рівня бюджетної безпеки України: проблеми та шляхи вирішення / М.М. Петричко // Економічний простір. - 2015. - № 97. - с. 140–148.

УДК 658.012

Наталія Сергіївна ЗГАДОВА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки
Одеської національної академії харчових технологій;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4585-9620>;*

Юлія Володимирівна КАРАНФІЛОВА,

студентка Одеської національної академії харчових технологій

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК УМОВА БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні підприємства здійснюють свою діяльність в умовах високої невизначеності процесів, які відбуваються у світовій та вітчизняній економіці. У таких умовах успішна діяльність їх систем економічної безпеки залежить від рівня стратегічного управління, в основі якого лежить стра-

тегія економічної безпеки [1]. Для розробки ефективної стратегії економічної безпеки необхідно розкрити зміст поняття «стратегія економічної безпеки», визначити структуру та зміст стратегії економічної безпеки, а також алгоритм її розробки.

В умовах високої невизначеності процесів, які відбуваються у світовій та вітчизняній економіці, стабільна робота підприємства значною мірою залежить від його готовності і здатності адекватно реагувати на реальні та потенційні несприятливі фактори зовнішнього і внутрішнього середовища. Це можна зробити тільки за умови ефективного стратегічного управління діяльністю підприємства та його системи економічної безпеки.

Стратегія економічної безпеки підприємства – це довготривалі, найбільш принципові і важливі установки, плани, наміри керівників (власників) підприємства, спрямовані на створення та постійний розвиток системи економічної безпеки, здатної адекватно протидіяти всім внутрішнім та зовнішнім небезпекам і загрозам його стабільної роботи та розвитку в даний час, а також у найближчій та віддаленій перспективах [1].

Стратегія економічної безпеки підприємства повинна розроблятися з урахуванням реально існуючих і потенційно можливих небезпек і загроз для його діяльності. А також специфіки діяльності й особливостей самого підприємства, існуючих у нього можливостей і прагнення створити систему економічної безпеки певного рівня. Рівень системи економічної безпеки визначається керівниками (власниками) підприємства. Основний зміст і напрямки стратегії економічної безпеки визначають керівники (власники) підприємства, вони ж очолюють створену групу з її розробці. До складу групи розробників можуть входити керівники та провідні фахівці структурних підрозділів підприємства, в тому числі його штатного підрозділу економічної безпеки [2].

Для того, щоб розробити ефективну стратегію економічної безпеки, її розробники повинні добре знати становище підприємства на ринку, а також процеси, що відбуваються в його внутрішньому та зовнішньому середовищі. Тільки маючи чітке уявлення про те, що відбувається на ринку, та насамперед про всі чинники небезпек і загроз для діяльності підприємства, а також щодо існуючих і перспективних інноваційних технологій та інженерно-технічних засобів у сфері економічної безпеки, можна розробити ефективну стратегію економічної безпеки, здатну забезпечити створення сприятливих умов для стабільного функціонування і розвитку підприємства. І в кінцевому підсумку досягнення ним поставлених бізнес-цілей [3].

Стратегія економічної безпеки повинна складатися з розділів, які включають основні заходи щодо розвитку системи економічної безпеки. У тому числі:

- удосконалення матеріально-технічної бази системи економічної безпеки;
- підвищення професіоналізму кадрового складу штатного підрозділу економічної безпеки;

- впровадження інноваційних технологій, інструментів, методів і методик протидії, попередження або суттєвого зниження негативного впливу чинників небезпек і загроз зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства;
- провадження ефективних механізмів управління і взаємодії внутрішніх і зовнішніх суб'єктів системи економічної безпеки підприємства;
- розвиток структури системи економічної безпеки підприємства;
- удосконалення правової бази організації та діяльності системи економічної безпеки [3].

Стратегія економічної безпеки повинна бути складовою частиною загальної стратегії підприємства. Вона складається з попередньо запланованих і ретельно скоординованих як між собою, так і з загальною стратегією підприємства спеціальних заходів, спрямованих на створення сприятливих, безпечних умов для ринкової діяльності підприємства.

У відповідності з моделлю, розробка стратегії економічної безпеки здійснюється паралельно з розробкою загальною стратегією підприємства в режимі постійного інформаційного обміну. Це пов'язано з необхідністю забезпечення безпеки підприємства на всіх етапах реалізації його загальної стратегії, що можливо лише тоді, якщо розробники стратегії економічної безпеки мають повне уявлення про головні напрямки діяльності підприємства, які визначені в його загальній стратегії.

Стратегія економічної безпеки повинна максимально враховувати всі ринкові процеси, які здатні при збігу різних факторів створити загрозу для діяльності підприємства. Вона має бути динамічною, постійно оновлюватися залежно від зміни умов діяльності підприємства на ринку, у тому числі появи нових загроз або можливостей для розвитку підприємства.

Отже, ми можемо зробити висновок, що найважливішим завданням стратегічного управління в сфері економічної безпеки є ефективна реалізація прийнятої стратегії. Стратегічне управління дозволяє не тільки своєчасно реагувати на існуючі небезпеки і загрози, але й також прогнозувати, оцінювати і здійснювати своєчасну підготовку до тих небезпек і загроз, які можуть виникнути у найближчій та віддаленій перспективі. Це обумовлено тим, що система економічної безпеки має складну структуру, яка складається із значного числа зовнішніх і внутрішніх суб'єктів, а також має матеріально-технічну базу і використовує складні технології, форми і методи роботи з протидії небезпекам і загрозам для діяльності підприємства і його економічної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. Управління економічною безпекою: навч. Посібник. К.: ТОВ «Дорадо-Друк», 2010. 479 с.
2. Виханский О.С. Менеджмент: підручник / О.С. Виханский, А.І. Наумов. – 3-е вид. – М.: Гардарики, 1999. – 528 с.
3. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: [монографія]. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

УДК 658.14

Наталія Сергіївна ЗГАДОВА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки
Одеської національної академії харчових технологій;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4585-9620>;*

Анна Володимирівна ЧУПРИНА,

*студентка СВО «Бакалавр»
факультету менеджменту, маркетингу і логістики
Одеської національної академії харчових технологій*

УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Мотивування являє собою процес формування такого психологічного стану людини, який зумовлює її поведінку, здійснює установку до діяльності, спрямовує і активізує її. Своєю чергою мотивація праці являє собою прагнення працівника задовольнити свої потреби; в загальному розумінні - це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які зумовлюють людину до трудової діяльності і надають їй цілеспрямованість, орієнтовану на досягнення певних цілей.

Науково доведено, що причинами, які характеризують участь людини в роботі є: його бажання, його кваліфікація і можливості, але більше за все - це мотивація. У мотивації задіяні мотиви і потреби. Потреби - це спонукання до дії зсередини. Мотивація - це процес спонукання працівника, усіх членів колективу до активної діяльності, щоб крім досягнення цілей організації, задовольнити свої потреби. Процес мотивації закінчується впровадженням в трудову діяльність підприємства певного мотиву, який визначає готовність особистості здійснити відповідну роботу з тієї чи іншої ефективністю. Крім потреб в рамках мотивації беруть участь також і погляди і переконання [1].

Мотивація персоналу включає:

- мотивацію трудової діяльності, тобто спонукання персоналу до ефективної трудової діяльності, яка забезпечує необхідне винагороду і задовольняє наявні потреби;
- мотивацію стабільної та продуктивної зайнятості;
- мотивацію розвитку конкурентоспроможності працівника;
- мотивацію володіння засобами виробництва; мотивацію вибору нового місця роботи.

На трудову мотивацію мають вплив різні стимули, такі як система економічних нормативів і пільг, рівень заробітної плати і справедливості розподілу доходів, умови і змістовність праці, відносини в родині, колективі, творчий порив і цікава робота, бажання самоствердитися і постійний ризик [2].

Необхідно відзначити, що грамотно побудована система мотивації дозволяє отримати максимальну віддачу від кожного працівника. Тобто,

головною метою системи мотивації є формування таких стимулів та умов праці, за якими співробітники бажали працювати заради досягнення поставлених перед ними задач, внаслідок чого підвищиться ефективність діяльності підприємства. А відсутність у працівників бажання працювати, тобто мотивації, частіше за все призводить до деяких проблем, а саме: низький рівень продуктивності та якості праці, висока плинність кадрів, неможливість залучення необхідних спеціалістів. Ефективність мотиваційних заходів в організації може бути досягнена шляхом забезпечення керуючої підсистеми максимізації рівня організації роботи та управління, а також стимулювання персоналу до саморозвитку для реалізації подальшого професійного зростання [3].

Для справедливої оцінки роботи за кількістю і якістю потрібно мати важелі для стимулювання факторів продуктивної праці, таких як кваліфікація робітника, місце і складність роботи, внесок в кінцевий результат. Для цього існують різні види виплат стимулюючого характеру, до яких відносяться: виплати за якість роботи; преміальні виплати; надбавка за інтенсивність та високі результати; виплати за виконання особливо важливих та термінових робіт; виплати за стаж безперервної роботи; надбавка за напруженість та особливі умови праці; підвищувальний коефіцієнт до посадового окладу.

Здатність керівника в управлінні полягає в тому, щоб з всіх видів виплат створити заробітну плату таким чином, щоб кінцева мета організації була досягнута при більшій зацікавленості в ній всіх працюючих.

Існує безліч різних способів нематеріальної мотивації співробітників. Можна компенсувати витрати співробітників на відвідування семінарів, покупку професійної літератури та інше. Хоча сьогодні проста подяка виявляється найбільш ефективним засобом нематеріальної мотивації. Коли начальство не забуває про внесок співробітників у справу і дякує їм - вдається домогтися серйозного ефекту без витрат. Без такої подяки можна втратити ініціативу своїх співробітників. Нематеріальна мотивація доповнює матеріальну, але не може повністю її замінити. Враховуючи потреби співробітників, можна досягти високого рівня прибутковості виробництва, що буде компенсувати понесені витрати [4].

Отже, мотивація персоналу залежить від цілей і завдань як самих працівників, так і керівників. Чим розвиненішою є та чи інша складова організації, тим більша увага приділяється нематеріальному стимулюванню. Співробітник повинен бути задоволений своєю роботою, отримувати відповідні результати і винагороди, бути ознайомленим зі своїми успіхами, тим самим отримуючи визнання за свою працю і бачити подальші перспективи в своїй діяльності [2].

Таким чином, вплив на співробітників підприємства тільки за допомогою фінансової підтримки не сприятиме довгостроковому підвищенню продуктивності праці. У зв'язку з цим варто звернути увагу на внутрішню мотивацію персоналу, виявити бажання і потреби співробітників для підвищення продуктивності праці. Керівники повинні враховувати переваги персоналу і підтримувати їх навички та вміння.

Список бібліографічних посилань

1. Матросов О. Д., Михайлик С. В. Моральне та матеріальне стимулювання праці. Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. Харків: НТУ "ХПІ". 2013. № 22 (995). С. 110-113.
2. Дарченко Н. Д., Гитис Т. П. Мотивация персонала: учебное пособие. Краматорск: ДГМА, 2013. 139 с.
3. Гончаров Г. О. Структура мотиваційного механізму трудової діяльності. Регіональні перспективи. 2000. № 2-3 (9-10). с.128-129.
4. Базылева М. Н. Мотивация труда: сущность, теории, модели: учеб. Пособие. Минск: БГЭУ, 2000. 112 с.

УДК 658:338.246]:001.4

Тетяна Леонідівна ЗУБКО,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів підприємства
Київського національного торговельно-економічного університету;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8950-1797>

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективне функціонування підприємства залежить від досягнення ним його економічної безпеки. Методологічні та методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства мають характеризуватися об'єктивністю та науковою обґрунтованістю, оскільки повинні стати основою для прийняття визначальних для розвитку підприємства рішень.

Існує декілька основних **підходів**, що використовуються при формуванні методичних засад та рекомендацій щодо оцінювання економічної безпеки підприємства (індикаторний (пороговий), ресурсно-функціональний, програмно-цільовий (комплексний), підхід на основі теорії економічних ризиків, прибутково-інвестиційний, економіко-математичний, системно-цільовий). Однак, незважаючи на різні назви підходів, розглядаючи методики, що сформовані на їх засадах, слід зазначити, що вони перетинаються, а деякі можуть бути віднесені до декількох підходів одночасно.

Індикаторний (пороговий) підхід полягає у встановленні рівня економічної безпеки в результаті порівняння фактичних показників, які характеризують різні аспекти фінансово-господарського стану та діяльності підприємства, з індикаторами, що виступають пороговими значеннями цих показників і відповідають певному рівню безпеки (ЕБП). Ступінь відхилення фактичного значення показників від порогового й обу-

мовлює визначення рівня ЕБП. Індикатори можуть бути частковими і асоціюватися з окремими показниками діяльності, або узагальнюючими, що надають комплексну оцінку певної характеристики підприємства, що впливає на ЕБП. В більшості методичних розробок в рамках зазначеного підходу індикатори поєднуються в декілька груп.

Ресурсно-функціональний підхід передбачає визначення рівня економічної безпеки за допомогою оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства.

Програмно-цільовий підхід здебільшого базується на порівнянні фактичних показників з певними цільовими орієнтирами діяльності та розвитку підприємства, що визначені умовами його безпечного стану. Значну увагу при використанні цього підходу необхідно приділити відбору показників, визначенню методів їх інтегрування, встановленню коефіцієнтів значущості часткових показників на основі методів експертних оцінок.

Економіко-математичний підхід передбачає виведення функції залежності рівня ЕБП від основних показників діяльності підприємства, грануючись на позиції, що вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на економічну безпеку підприємства дістає свій прояв у зміні показників його діяльності [1].

Сутність **підходу на основі теорії економічних ризиків** полягає у визначенні різних загроз підприємству, розрахунку величини можливих збитків, які порівнюється з величиною прибутку, доходу та майна. У рамках підходу також проводиться оцінка ймовірності банкрутства підприємства [2].

Сутність **прибутково-інвестиційного підходу** [2] полягає у визначенні рівня економічної безпеки на основі порівняння обсягу бруто-інвестицій підприємства, здійснених переважно за рахунок реінвестованого прибутку, з обсягом інвестованих коштів, необхідних для проведення заходів щодо забезпечення його економічної безпеки.

Сутність **системно-цільового підходу** полягає у застосуванні системи збалансованих показників як основи формування індикаторів ЕБП, що дозволяє окреслити аспекти стратегії підтримання безпечного функціонування підприємства. Проте, означений підхід є за суттю різновидом індикативного, так як в його основі лежить визначення індикаторів безпеки - порогів значень показників діяльності підприємства, та різновидом програмно-цільового, так як формує інструментарій аналітичного забезпечення економічної безпеки, спрямованої на досягнення стратегічних цілей підприємства. [1, 3 – 9]

Наразі в науковій літературі існує низка **методів** оцінки рівня економічної безпеки підприємства:

1. інтегральної оцінки;
2. функціональної залежності;
3. індикаторний;

4. бальних оцінок (рейтинговий підхід);
5. метод визначення ієрархічних рівнів економічної безпеки;
6. графічний;
7. економіко-математичний [2];
8. метод теорії нечіткої логіки [3].

Діагностику економічної безпеки підприємства **методом інтегральної** оцінки проводять у такій послідовності:

- виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають економічну безпеку підприємства (щодо кожної з функціональних складових), аналіз та оцінка ступеня їх впливу;
- розрахунок узагальнених показників економічної безпеки для кожної з функціональних складових;
- розрахунок інтегрального показника економічної безпеки підприємства;
- розробка комплексу заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки, та оцінка їх ефективності.

Більшість вітчизняних дослідників наголошують на класифікації підходів за домінуючим до управління, відповідно виділяючи наступні: ресурсно-функціональний; стратегічний; комплексний; системний; еволюційний; синергетичний; гармонізаційний. Подібна класифікація, на нашу думку, найбільш доцільна, оскільки визначення рівня ЕБП завжди робиться виключно з метою управління [4].

Висновок. Серед підходів оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що найчастіше використовуються, можна визначити індикаторний та ресурсно-функціональний. До основних методів оцінки економічної безпеки підприємства відносять: розрахунок сукупного критерію (або інтегрального показника); розрахунок функціональної залежності; використання індикаторного методу; експрес-аналіз рівня безпеки підприємства із використанням бальних оцінок (рейтинговий підхід); метод визначення ієрархічних рівнів економічної безпеки; графічний метод; економіко-математичний метод та метод теорії нечіткої логіки. Зважаючи на доволі широкий спектр трактувань і різноманітність підходів визначено, що саме використання двох взаємодоповнюючих підходів (стратегічного та комплексного) обґрунтовує визначення поняття економічної безпеки підприємства.

Список бібліографічних посилань

1. Волошук Л.О. Класифікація підходів та методів формування аналітичних інструментів оцінювання економічної безпеки промислового підприємства. [Електр. ресурс] /Л.О. Волошук //Економіка: реалії часу. Науковий журнал. - 2014. — № 5 (15). — С. 224-231. — Режим доступу: <http://economics.opu.ua/-files/archive/2014/n5.html>
2. Гончаров С.М. Основи економічної безпеки підприємства: Навч. посібник / Гончаров С.М., Кузнецова Т.В., Лесняк О.Ю. – К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 216с.

3. Зубко Т.Л. Методика визначення економічної безпеки підприємства / Т.Л. Зубко // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2016. - №2 (16). – С. 69 – 76.
4. Зубко Т.Л. Генезис поняття «економічна безпека підприємства» / Т.Зубко / Вісник КНТЕУ.-2021р.-№1(135). С.75 –89. [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.-2021\(135\)](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.-2021(135))
5. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. – К.: ЦУЛ, 2008. – 240 с.
6. Жихор О.Б., Куценко Т.М. Економічна безпека: Навчальний посібник. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2013. –144 с.
7. Економічна безпека бізнесу: навч. посіб. / [Г.О. Швиданенко, В.М. Кузьомко, Н.І. Норіцина та ін.]; за заг. та наук. ред. Г.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2011. – 511 с.
8. Іванків О. Діагностика загрози економічній безпеці підприємства й напрями їх нівелювання в умовах євроінтеграційних процесів / О. Іванків // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім.Лесі України. – 2016. - №1. С. 40 – 45.
9. Blakytta G., Matusova O. Integral assessment of business environment security” / Blakytta G., Matusova O., Lanovska H., Adamenko V. // Problems and Perspectives in Management (open-access). – 2017.– 15(4). – PP. 280-292. doi:10.21511/ppm.15(4-1).2017.12

УДК 336.225.6

Галина Юріївна ІСАНШИНА,

*старший викладач кафедри обліку, оподаткування та економічної безпеки
Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5868-5733>*

РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економічна безпека, на думку багатьох дослідників, є складовою національної безпеки держави і одночасно з цим складає основу для формування та функціонування всіх інших її структурних елементів: фінансової, податкової, військової, продовольчої, соціальної безпеки і ін. Як свідчать дані Державного веб-порталу бюджету для громадян, понад 82,5 % доходів зведеного бюджету 2020 року було сформовано за рахунок податкових надходжень. Понад 400 млрд грн або 36 % податкових надходжень становлять податки з прибутку юридичних осіб та доходів фізичних осіб [1].

Податкову безпеку доцільно розглядати в рамках трирівневої системи: рівень держави; регіональний рівень (місьцеве оподаткування); рівень платників податків.

В даний час, серед усіх функцій податків на першому місці знаходиться функція фіскальна, тобто формування доходів відповідного бюджету (державного та місцевого). Що ж стосується платників податків, то

їх мета цілком протилежна – мінімізація податкових зобов'язань усіма законними способами, а в деяких випадках і застосування інструментів агресивного податкового планування.

Якщо всередині країни мова найчастіше йде про обрання загальної або спрощеної системи оподаткування, то міжнародне податкове планування надає більш різноманітні можливості виведення коштів, зароблених у державі, з-під оподаткування цієї держави. Задля усунення подібних ситуацій країни-члени Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та G20 («Велика двадцятка» – група міністрів фінансів та керівників центральних банків 20-и економік) розробили План протидії практикам розмивання оподаткованої бази й виведення прибутку з-під оподаткування (План дій BEPS) та Програму розширеного співробітництва для встановлення уніфікованих правил, за якими країни мають формувати стратегії податкового планування [2].

Наразі 129 держав стали членами Плану BEPS, а 87 держав стали підписантами Конвенції MLI, таким чином поширивши її на Угоди про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень.

Україна стала 83-ю юрисдикцією, котра приєдналася до Конвенції MLI, яка в даний час охоплює більше 1400 двосторонніх податкових угод.

Імплементация плану дій BEPS в Україні має на меті запровадження єдиних вимог до прозорості ведення бізнесу за міжнародними стандартами, підвищення ефективності податкового регулювання, а також забезпечення фінансової стабільності в умовах переходу до вільного руху капіталу. У Плані дій BEPS передбачено 15 кроків. З 1 січня 2017 року Україна приєдналася до Програми розширеного співробітництва в рамках ОЕСР та взяла на себе зобов'язання імплементувати так званий Мінімальний стандарт Плану дій BEPS. Пакет українського Плану дій BEPS є більшим за мінімальний пакет, але оптимальний та виважений саме для ефективного запровадження комплексу цих дій. Пакет включає:

- запровадження правил контрольованих іноземних компаній (KІК) (Захід 3);
- вдосконалення обмеження витрат за фінансовими операціями (Захід 4);
- запобігання наданню пільг, передбачених конвенціями, за невідповідних обставин (Захід 6);
- вдосконалення правил оподаткування постійних представництв (Захід 7);
- удосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням (ТЦ) (Захід 8-10);
- запровадження звітності в розрізі країн (Захід 13);
- підвищення ефективності механізмів урегулювання спорів (Захід 14).

Центр податкової політики та адміністрування ОЕСР є безперечним лідером у розробці міжнародних податкових стандартів, таких, як модельна Конвенція про уникнення подвійного оподаткування та Керівні принципи з проблем трансфертного ціноутворення. Центр на регулярній основі залучається до вирішення політично «чутливих» питань, які стосуються країн – не членів ОЕСР, як, наприклад, розробка інфраструктури оподаткування електронної комерції та проекту зі шкідливої податкової конкуренції.

Важливим інструментом формування достовірної інформації в податкових цілях є застосування web-технологій для розміщення фінансової інформації за міжнародними стандартами фінансової звітності, а також використання, наприклад широко використовуюваного у світі, відкритого стандарту обміну діловою інформацією XBRL (англ. eXtensible Business Reporting Language – «розширювана мова ділової звітності»). Адже неспівставність інформації в податковій та фінансовій сферах може відбуватися через невідповідність форматів звітності, яка надається для компетентних органів та різних груп користувачів. В цьому контексті, можливості XBRL дозволяють поліпшити фінансовий аналіз і ризик-менеджмент.

Висновок. Проведене дослідження дозволило встановити наступне. Реалізація вищезазначених кроків дозволить Україні заявити про те, що країна визнає та додержується загально прийнятих стандартів боротьби з агресивним податковим плануванням. Вплив же агресивного податкового планування на бюджет України потребує більш ґрунтовного дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL : <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2020&budgetType=CONSOLIDATED>
2. Цимбалюк І.О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави: [кол. монографія] / за заг ред. О.В. Кендюхова // Стратегічне управління національним економічним розвитком: монографія: в 2 т. Донецьк: ДВНЗ «ДонІТ», 2013. Т.2. 392 с. С. 13-23. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/2901/1/podatkovabez.pdf>
3. Рекомендації з реалізації Плану дій з BEPS (мінімальні стандарти). Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uploads/redactor/files/2017_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua.pdf
4. Про ратифікацію Багатосторонньої конвенції про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування: Закон України від 28.02.2019 № 2692-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2692-19#Text>

УДК 351:504.03

Ірина Валеріївна КИРЕЄВА,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5447-4314>*

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економічна безпека держави є важливим складовим елементом національної безпеки держави. В літературі існують різноманітні підходи до визначення економічної безпеки держави. Зокрема на думку В. Шлемко економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, суспільства, держави» [1, с. 3]. В. Мунтіян називає економічною безпекою загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний та стабільний розвиток економіки держави, що містить механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам [2, с. 10]. Тобто економічна безпека розглядається як певний комплекс заходів і як певний результат цих заходів – певний стан національної економіки в якому відбувається стійкий до внутрішніх та зовнішніх загроз розвиток економіки держави. Вочевидь економічна безпека має багатоаспектний характер і в розумінні її як певного механізму спрямованого за забезпечення стійкого економічного розвитку держави одним із складових цього механізму виступає й екологічна безпека.

Згідно статті 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів [3].

Вимоги екологічної безпеки містяться й в Основному Законі країни. Серед них варто назвати Конституційний обов'язок не заподіювати шкоду природі та відшкодовувати завдані збитки. Названа вимога природокористування, що передбачена ст. 66 Конституції України [4], тісно пов'язана з обов'язком відшкодовувати шкоду, яка заподіяна порушенням права на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Однак шкода, заподіяна природокористувачем або природокористувачеві, не завжди може бути пов'язана з безпечністю використання природних ресурсів як елементів навколишнього

природного середовища. Уявляється, що ст. 66 Конституції України охоплює як ту шкоду, що пов'язана з порушенням права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, так і будь-яку іншу шкоду, що заподіяна як окремим природним ресурсам, так і довкіллю в цілому. Відшкодування екологічної шкоди є економічним елементом екологічної безпеки, пов'язано з як із економічним фактором відновленням заподіяної порушенням шкоди довкіллю так із певними негативними майновими наслідками для порушників конституційної вимоги щодо не заподіяння шкоди природі.

Висновок: стаття 66 Основного Закону України визначає обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині та відшкодувати завдані ним збитки. При цьому під терміном «кожний» цією статтею розуміється значне коло осіб: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи як України, так і іноземні, громадські організації, міжнародні організації, територіальні громади як носії відповідних прав та обов'язків, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи, Україна як держава, іноземні держави та інші суб'єкти правовідносин. Конституційне гарантування відшкодування заподіяної довкіллю шкоди можна вважати складовим елементом як екологічної безпеки так і економічної безпеки держави.

Список бібліографічних посилань

1. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
2. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : КВІШ, 1998. – 462 с.
3. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 26 червня 1991р. №1264-VII. Відомості Верховної Ради. 1991. № 41. Ст. 546.
4. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.

УДК 342.25

Єгор Вадимович КИРИЧЕНКО,

студент Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Важливою основою місцевого самоврядування будь-якої держави є його фінансова незалежність. Звертаючись до досвіду Франції, слід зазначити, що економічною основою французького місцевого самоврядування

є, насамперед, комунальна власність, а фінансовою основою – місцеві податки і збори, державні дотації, кредити й субсидії, а також участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах. Зовнішні доходи (державні дотації та кредити) у структурі доходної частини місцевих бюджетів у середньому становлять 37 %. Від імені держави опіку місцевого самоврядування здійснюють відповідні відділи Міністерства економіки і фінансів, а також Міністерства внутрішніх справ. Останнє відомство розподіляє між територіальними колективами кошти, що виділяються Міністерством економіки і фінансів [1, с. 302].

Важливою фінансовою гарантією місцевого самоврядування ФРН є диверсифікована і збалансована фінансова система, згідно з якою кожен рівень територіальної організації влади має своє джерело доходів, яке є достатнім для фінансової автономії. Доходи місцевих спільнот формуються за рахунок податків і зборів, державних трансфертів, доходів від економічної діяльності, платежів за надані послуги, позик. При цьому власні податки громад становлять поземельний і промисловий податок, які стягуються виключно громадами; розміри цих податків щорічно встановлюються радами громади. Законами земель також може бути передбачено право громад на введення податків і зборів на споживання (податок на вистави, на моторні човни і катери, збір з власників собак і коней, збір за мисливство і рибальство, цільовий податок для утримання пожежної охорони тощо). Загалом, якщо до федерального бюджету надходить близько 45 % усіх податкових надходжень, до земельного бюджету – 37 %, бюджет громади отримує близько 13 % податкових доходів [2, с. 87].

Місцева та регіональна влади Іспанії контролюють, в основному, дрібні місцеві податки, тому податкові надходження доповнюються суттєвими дотаціями за рахунок державних коштів. За законом 1988 р. про місцеві фінанси муніципалітети мають змогу самостійно встановлювати розмір майнових податків. Центральний уряд встановлює базу і ставки місцевого податку на підприємництво, але муніципалітети на свій розсуд можуть стягувати додатковий податок. Субсидії муніципалітетам надаються Мадридом через адміністративні одиниці без попередніх умов [3, с. 144].

Разом з тим в адміністративно-територіальні одиниці в Іспанії мають різний рівень самостійності. Повна автономія означає наявність власних органів управління, власних документів на підставі яких вони діють – статутів, мають власну фінансову незалежність тощо. Така автономія є досить важливою та необхідною, оскільки Іспанія – країна із значною кількістю національних меншин, що проживають на території держави, а тому поширеною є думка, що за обсягом повноважень та шляхів набуття автономії можливо визначити три типи областей: із широкою, спеціальною та вузькою автономією. Ще однією характерною особливістю функціонування органів місцевого самоврядування в Іспанії є те, що муніципалітети між собою можуть розрізнятися об'ємом покладених на них функцій, а повноваження

місцевих органів влади можуть розширюватися після спливу певного періоду часу. Крім того, в Іспанії відбувається делегування значної частини повноважень центральних органів влади державним місцевим органам. Цікавою характеристикою діяльності місцевих органів влади є те, що населення має право ініціювати процес формування автономії територіальних одиниць, що підтверджує високий демократичний характер Іспанії, повагу держави до прав, свобод та інтересів своїх громадян, їх самостійності та незалежності [4, с. 70 – 77].

Таким чином, дослідження досвіду місцевого самоврядування деяких зарубіжних країн, дає можливість дійти висновку щодо наявності багатоманітності форм побудови та організації місцевого управління, а також законодавчого різноманіття забезпечення організації та діяльності органів місцевого самоврядування іноземних держав. Безперечно, цей досвід викликає цікавість і щодо його запозичення та впровадження в практику формування та організації місцевого самоврядування в Україні в межах реформування публічної влади. Разом з тим, цілковито погоджуємося з думкою К. В. Вакарчука, що для проведення ефективної регіональної політики в Україні та процесів децентралізації державотворцям потрібно проводити будь-які реформи з урахуванням місцевих особливостей. Важливо враховувати специфіку, традиції, звичаї, цінності та соціальні відносини, які склалися протягом тривалого часу на цій території [5, с. 48].

Висновок. З метою удосконалення національної системи влади на місцях, а також наближення моделі місцевого самоврядування України до міжнародних стандартів, слід, перш за все, посилити фінансові гарантії місцевого самоврядування шляхом децентралізації фінансових ресурсів, закріплення власних джерел доходів місцевого самоврядування, а також визнання місцевих рад єдиними суб'єктами розпорядження місцевими бюджетами, власними фінансовими та матеріальними ресурсами, зокрема, майном і землею, в межах певної адміністративно-територіальної одиниці.

Список бібліографічних посилань

1. Фролов О. Державна підтримка і гарантування місцевого самоврядування: досвід Німеччини та Франції / О. Фролов. *Право України*. 2011. № 2. С. 299–306.
2. Хрусталева А. Организационно-правовые и финансовые аспекты местного самоуправления в Федеративной Республике Германия. *Муниципальное право*. 2004. № 3. С. 81–89.
3. Полях Л. Визначення і розмежування повноважень між органами держави і місцевого самоврядування: досвід романської Європи / В. П. Полях. *Людина і політика*. 2002. № 2. С. 139–149.
4. Грובהва В. П. Місцеве самоврядування Іспанії: особливості та засади функціонування. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ПРАВО»*. 2014. Випуск 2. С. 70 – 77.
5. Вакарчук К. В. Іспанська модель децентралізації: досвід для України. *Науковий журнал «Політикус»*. 2016. Вип. 4. С. 46 – 48.

УДК 342.25

Юлія Миколаївна КИРИЧЕНКО,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9125-218X>*

СТАН МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

В Україні процес децентралізації влади розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р [1], Законів України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року [2], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05 лютого 2015 року [3] та змін до Бюджетного [4] і Податкового [5] кодексів України – щодо фінансової децентралізації.

За часи незалежності в Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування. Проте, і досі система місцевого самоврядування не задовольняє потреб суспільства на необхідному рівні. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях.

В 2015 році здійснена чергова спроба реформувати місцеве самоврядування шляхом прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», автори якого серед аргументів прийняття цього закону називали такі, як децентралізація влади, розширення фінансової бази громад. На жаль, не всі ці твердження реалізовані на сьогоднішній день.

Об'єднання в одну 5-6 або навіть більше громад ніяк не децентралізує, а навпаки – концентрує владу в загальному центрі. Крім цього, частина центрів об'єднаних громад знаходяться в районних центрах, що наближені до райдержадміністрацій.

Прийнятий в 2015 році Закон недостатньо забезпечує реалізацію права територіальних громад на їх об'єднання, що передбачено Законом

України «Про місцеве самоврядування в Україні», відповідно до якого таке об'єднання має здійснюватись за рішенням місцевих референдумів відповідних територіальних громад [6]. Проте сам Закон «Про місцеві референдуми» так і не було прийнято. Хоча саме такий закон розширить право територіальних громад на здійснення її громадянами конституційного права на участь в управлінні державними та місцевими справами.

Чинні Податковий та Бюджетний кодекси України позбавляють місцевого самоврядування фінансової самостійності, концентруючи всі ресурси на рівні держави. Підтвердженням цього, наприклад, є бюджет самодостатнього міста Харкова, в його якого до 50 відсотків складають офіційні трансферти, субвенції, субсидії, дотації вирівнювання з державного та обласного бюджетів. У зв'язку з цим, об'єднуючи декілька дотаційних громад, така об'єднана громада буде ще більш дотаційною та залежною від центральних та регіональних органів влади.

Отже, для розвитку місцевого самоврядування в Україні та повної його відповідності Європейській хартії місцевого самоврядування необхідно удосконалити, обмежити або навіть повністю скасувати залежність від районних та обласних державних адміністрацій.

Для досягнення цієї мети слід, з одного боку, розширити повноваження місцевого самоврядування, а з іншого – скоротити кількість повноважень, делегованих їм державою. В чинному Законі делеговані повноваження складають майже половину загальної кількості повноважень органів місцевого самоврядування, що ставить місцеве самоврядування в повну залежність від органів державної влади. Тому було б доцільно виконання делегованих повноважень перевести в договірну площину, що допоможе підвищити якість виконання таких повноважень та відповідальність сторін за неналежне їх виконання.

Держава має сприяти розвитку місцевого самоврядування шляхом передачі йому всієї повноти повноважень у всіх сферах організації життєдіяльності людини з одночасною передачею фінансових ресурсів у вигляді власних доходів, що розширить фінансову базу органів місцевого самоврядування та надасть змогу ефективно здійснювати місцеву політику щодо виконання функцій, покладених на місцеве самоврядування законодавством України. У зв'язку з цим необхідно внести суттєві зміни до законодавства України, зокрема, до Бюджетного кодексу України, та додатково встановити власними доходами місцевого самоврядування: 100 % податку на доходи фізичних осіб; 50 % рентної плати за спеціальне використання води; 10 % податку на додану вартість; 25 % податку на прибуток підприємств всіх форм власності, окрім комунальної, що розташовані на території відповідної громади.

Окрім цього, для дійсної реалізації концепції децентралізації влади в Україні та наближення місцевого самоврядування до населення, необхідно:

- поновити поняття «місцеве господарство», до якого віднести всі підприємства, що надають послуги мешканцям громади незалежно від форми власності за погодженням та договором із власниками;

- спростити процедуру формування органів самоорганізації населення, організації та проведення місцевих ініціатив та громадських слухань. Існуюча процедура забюрократизована та потребує великої кількості узгоджень та збору підписів. В цьому випадку, на нашу думку, достатньо створення ініціативної групи та її узгодження;
- з метою підвищення відповідальності головної посадової особи перед територіальною громадою необхідно передбачити її звіт на кожному виборчому окрузі з охопленням не менш 20% його виборців, що зареєстровані на цій території;
- спростити процедуру відставки секретаря відповідної ради у випадку невиконання ним своїх повноважень;
- надати право відповідним головам ініціювати дострокове припинення повноважень депутатів за порушення законодавства, невиконання своїх обов'язків, втрату довіри шляхом таємного голосування на сесії відповідної ради двома третинами депутатів з наступним голосуванням на окрузі, а у випадку обрання депутата за списком політичної партії – за відзивом центрального органу партії, що його висунула;
- для більшого наближення депутата місцевої ради до виборців проводити вибори виключно за мажоритарною системою;
- змінити чисельність складу депутатів, а саме: в містах – не менше 1 депутата на 1 тисячу виборців, а в сільській місцевості – 1 депутат на 200 виборців; при цьому за відставку депутата достатньо 25% голосів виборців при проведенні референдуму;
- надати право місцевим радам самостійно встановлювати граничний вік службовців місцевого самоврядування, як і персональне продовження строку служби окремим працівникам, враховуючи їх професійні якості та компетентність;
- законодавчо затвердити мінімальні видатки на виконання депутатських повноважень в розмірі не менше 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;
- що стосується делегованих повноважень, вони не повинні перевищувати 20-25 % загальних повноважень виконавчих органів відповідних рад.

В цілому, децентралізація влади в Україні має забезпечити таку роботу органів та посадових осіб місцевого самоврядування, яка буде спрямована на ефективне вирішення питань місцевого значення, створення сприятливих умов для забезпечення повсякденних потреб місцевих жителів, на реалізацію одного з основних прав людини і громадянина – право на гідне життя.

Список бібліографічних посилань

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. *Офіційний вісник України*. 2014. №30. Ст. 831.

2. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34. Ст. 1167.
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05 лютого 2015 року № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №13. Ст.91.
4. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст.572.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст.112.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

УДК 330.3:338.2

Катерина Олександрівна КОЛЕДІНА,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів та кредиту

Харківського національного університету будівництва та архітектури;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3928-8684>

РОЛЬ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Однією з важливих передумов розвитку будь-якої країни є її економічна безпека, на шляху до забезпечення якої в сучасних українських реаліях існує ряд проблем. До основних з них слід віднести: значне падіння економіки, яке розпочалося у зв'язку зі зростанням загроз безпеці України, що спричиненні анексією Криму та військовим конфліктом на сході країни; розвиток та поширення світових глобалізаційних процесів, що створюють нові виклики для національної економічної системи; значне відставання України від рівня інноваційного розвитку провідних країн світу. У зв'язку з цим, дослідження процесів трансферу технологій як складової інноваційного процесу в державі, є важливим як з точки зору поступального розвитку України до нового технологічного укладу, так і пошуку шляхів зміцнення національної економіки.

Проблемам розвитку трансферу технологій присвятили свої праці багато провідних зарубіжних і вітчизняних вчених, таких як: Г. Андрощук, В. Бегма, О. Дума, А. Онофрійчук, М. Портер, Я. Пушак Б. Санто, Б. Твісс, В. Шемаєв та багато інших. Проте, зважаючи на багатоаспектність даного питання та притаманній цій сфері динамічні змінні, вказана проблематика потребує подальших наукових досліджень.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» трансфер технології – це «передача

технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових» [1].

Дослідження наукової літератури щодо трансферу технологій [1-3] дозволило виокремити дві форми, в яких він здійснюється, а саме: комерційна та некомерційна. Комерційна форма трансферу технологій полягає в проведенні операцій по торгівлі науково-технічними знаннями або співробітництві на їхній основі та пов'язані з передачею технологій виготовлення продукції, послуг або вдосконалення процесів їхнього виготовлення з метою отримання прибутку. Проте, трансфер технологій передбачає застосування інновацій в практичній діяльності не тільки для отримання прибутку, але також і для соціальних цілей. Некомерційна форма трансферу технологій може реалізовуватись у вигляді впровадження інновації в сферу охорони здоров'я, збереження навколишнього середовища, історичних і архітектурних пам'яток тощо.

Трансфер технологій може здійснюватися на трьох рівнях: мікро-, макро- та міжнародному рівні. Так, трансфер технологій на мікрорівні можна визначити як ланцюг передавання технології (винаходу, ноу-хау, ідеї, патенту тощо) від однієї особи (фізичної/юридичної) іншій особі на основі договірних зобов'язань із кінцевим використанням таких технологій у практичній діяльності людини (комерціалізацією такої технології). На макрорівні трансфером технологій є сукупність взаємовідносин, які обслуговують інноваційний процес щодо передачі технологій зі сфери їхнього розроблення до сфери практичного використання через проходження етапів формалізації винаходу/розробки, інвестування, маркетингу та виробництва із задоволенням потреб цільових клієнтів [2, с.141].

Трансфер технологій на мікро- та макрорівнях здійснюється в межах однієї країни, тобто в рамках національної інноваційної системи та являє собою внутрішній трансфер, а зовнішній трансфер технологій передбачає взаємодію між суб'єктами різних країн, тобто міжнародне співробітництво.

Для України міжнародний трансфер технологій – один із векторів інноваційного розвитку національної економіки, у результаті чого викликає активний науковий та практичний інтерес до вивчення теоретичних основ і практичних аспектів міжнародного трансферу технологій, його особливостей та тенденцій розвитку, зокрема у військово-технічній сфері. Так, вітчизняні підприємства оборонно-промислового комплексу (ОПК) володіють значним науково-технічним потенціалом і технологічною базою, що дозволяє розробляти та виробляти сучасні системи озброєння, військову та спеціальну техніку тощо. Проте, для успішного експорту військових технологій підприємств ОПК в Україні необхідно суттєво підвищити якість системи охорони інтелектуальної власності як важливого інструменту міжнародних економічних відносин. Водночас переважна більшість вітчизняних військових технологій не запатентована навіть в Україні. А приклади

отримання іноземних патентів на вітчизняні військові технології – взагалі рідкість. Все це свідчить про недостатню увагу органів державної влади, керівництва підприємств ОПК та безпосередньо авторів-розробників технологій до патентування як інструменту, що забезпечує не лише збільшення обсягів експорту військових технологій, а й позитивно впливає на їх розвиток [3, с. 66].

Таким чином, однією з головних умов сталого зростання національної економіки та забезпечення ефективної економічної безпеки України є формування й запровадження дієвої екосистеми трансферу технологій. Особливо це стосується військово-технічної сфери, оскільки виробництво зброї та військової техніки в Україні має важливе значення не тільки для сектору безпеки країни, а й для посилення міжнародного іміджу держави. Вищезазначене повинно стати одним із пріоритетних напрямів України, оскільки формування такої екосистеми є запорукою зростання економіки в довгостроковій перспективі та забезпечення суспільного добробуту країни.

Список бібліографічних посилань

1. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 09.12.2015 р. № 143-16 (з наступними змін. та допов.). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/143-16> (дата звернення: 03.04.2021).
2. Пушак Я.Я., Дума О.І. Роль трансферу технологій у забезпеченні економічної безпеки України. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. №2 (52). С. 140-145.
3. Андрощук Г.О. Трансфер технологій в оборонно-промисловому комплексі України: проблемні питання (І частина). *Наука, технології, інновації*. 2018. №1. С. 62-71.

УДК 338.431

Анатолій Іванович КРАВЦОВ,

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри філософії, історичних і соціальних дисциплін

Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва

АГРОСФЕРА ЯК СИСТЕМНИЙ ІНТЕГРАНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сьогодні агросфера займає провідне місце у глобальному світопорядку. Це зумовлено необхідністю вирішення продовольчого і сировинного забезпечення світового співтовариства, окремих держав і народів. Адже відомо, що більшість населення планети потерпає від систематичного голоду, зростання цін на харчові продукти та поживавлення попиту на біопаливо. В цілому

спостерігається порушення рівноваги у системі глобальної продовольчої безпеки. Значні негативні наслідки залишаються від перманентних світових фінансових криз.

Україна має міцний фундамент для сталого розвитку високопродуктивного сільського господарства: зручне географічне положення та геополітичне становище, сприятливі природно-кліматичні умови, кваліфіковану робочу силу, величезні площі високопродуктивних ґрунтів. Проте, як зазначав Т. Рузвельт, великою нацією робить не її багатство, а те, як його використовують.

Вивчення даної проблеми зумовлено сучасними тенденціями розвитку світового сільськогосподарського виробництва і ринку у вирішенні глобальних продовольчих і сировинних проблем, які потребують активного залучення аграрного потенціалу України. Адже наша держава інтегрується у світову економіку та має перспективи нарощування експорту, а відтак – зростання потенціалу економічної безпеки держави.

Україна – аграрна держава і тому разом з виробництвом аграрна освіта і наука відіграють ключову роль у її агросфері. Україна повинна вийти на новий, конкурентоспроможний рівень виробництва агропродукції, а без розвитку науки і освіти це зробити неможливо. Сьогодні з метою затвердження України у світі як самодостатньої, конкурентоспроможної, потужної аграрної держави необхідно враховувати усі сучасні стратегічні тенденції в науці, освіті, підготовці кадрів, управлінській галузі. Сучасний етап розвитку нашого суспільства, який характеризується інтеграцією України у європейське співтовариство, ставить перед вітчизняною освітою невідкладні стратегічні завдання підготовки висококваліфікованих професіоналів, що дозволить стати їй одним із світових лідерів агровиробництва і продовольства. Звідси, освіта і наука відіграють пріоритетну роль у реформуванні сільськогосподарських та інших галузей економіки і перманентної інтеграції країни до світових структур, а відтак дослідження еволюції стратегії освіти і науки набуває актуального теоретичного і практичного значення. За сучасних умов процесу глобалізації та інтернаціоналізації економіки України зростання конкурентоспроможності аграрного сектора прямо залежатиме від досягнутого рівня здійснення соціально значущих викликів інноваційного розвитку агропромислового виробництва: нових науково-технологічних і просвітницьких парадигм у визначенні пріоритетів відповідної політики економічної безпеки.

Для практичного здійснення окреслених вище та нових перспективних еволюційних звершень не тільки аграрної освіти і науки (адже вона не може прогресувати окремо від усього спектру освітянського і наукового простору) необхідно визначити її конструктивну стратегію та вжити максимально передбачені засоби запобігання її можливої деградації у деструктивну. На наш погляд, для здійснення ефективної, результативної, конструктивної стратегії еволюційного розвитку аграрної науки і освіти важливо зосередити увагу

на її трьох головних складових-інтегрантах: організаційно-правовому, соціально-економічному, суспільно-політичному. У свою чергу кожен інтегрант повинен включати в себе домінанти, які базуються на певних теоретико-методологічних, науково-дослідних, інноваційно-практичних, навчально-методичних, інформаційно-пізнавальних, патріотично-виховних, морально-етичних, гуманістичних принципах і засадах.

До першого організаційно-правового інтегранта слід віднести законодавчі, правові, юридичні домінанти освіти і науки; домінанти менеджменту; наукові, навчально-методичні, структурно-організаційні, профорієнтаційні домінанти; домінанти інноваційного освітнього і наукового консалтингу; пріоритетні домінанти підвищення кваліфікації і отримання другої вищої освіти та підготовку іноземних студентів; домінанти відкриття нових факультетів, спеціальностей, спеціалізацій, кафедр і підрозділів ЗВО на виробництві.

Другого соціально-економічного інтегранта стосуються матеріальні, фінансові і соціальні домінанти функціонування університету, факультетів, кафедр, підрозділів; інноваційні домінанти; домінанти грантів; договірні домінанти; інвестиційні та субвенційні домінанти; маркетингові домінанти; домінанти взаємозв'язку з виробництвом, науково-дослідними і навчальними установами.

Для третього суспільно-політичного інтегранта пріоритетними є домінанти кадрової політики; домінанти співробітництва як в Україні, так і євроінтеграція, вихід на світову науково-освітянську арену; домінанти презентації наукових і освітянських досягнень; домінанти організації і проведення різних суспільно-політичних та громадських заходів, волонтерства; домінанти громадської, виховної, культурно-просвітницької, спортивно-масової діяльності професорсько-викладацького складу і здобувачів вищої освіти.

Звичайно, висвітлені пріоритетні домінанти і перспективи еволюції стратегії освіти і науки не є вичерпними. Ця проблема має актуальний теоретичний і практичний характер для подальшого прогресу освітянського та наукового простору як системний інтегрант економічної безпеки держави.

Таким чином, значення місця і ролі освіти та науки у системі економічної безпеки зумовлено необхідністю динамічного розвитку суспільства, стратегічно обґрунтованої політики, конкурентоспроможного АПК держави, всього геокультурного потенціалу агросфери України.

УДК 336.763.2.

Юлія Ігорівна КРАВЧЕНКО,

*асистент кафедри управління бізнесом
Одеської національної академії харчових технологій;*

Вікторія Вікторівна КОНОНЦОВА,

студентка Одеської національної академії харчових технологій

ЗАГРОЗИ МАЙНОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА, ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Силова безпека підприємства (СБП) полягає у захисті фізичної особи від загроз її життю, здоров'ю та матеріальному благополуччю, а також захисту майна підприємства від кримінальних посягань. Силова складова - забезпечення фізичної безпеки працівників фірми (особливо керівників) і збереження її майна. Основні негативні впливи на цю складову належать фізичні й моральні впливи на конкретних осіб (особливо на керівництво та провідних спеціалістів) з метою нанесення шкоди їх здоров'ю та репутації, що загрожує нормальній діяльності їх підприємства.

Негативні впливи, що завдають шкоди майну підприємства, загрожують зниженням вартості його активів і втрати економічної незалежності (дезінформація, знищення інформації). Причинами цих негативних явищ є:

- нездатність підприємств-конкурентів досягти переваг коректними методами ринкового характеру (підвищення якості власної продукції, зниження поточних витрат на виробництво (діяльність), удосконалення маркетингових досліджень ринку тощо);
- кримінальні мотиви одержання злочинними юридичними (фізичними) особами доходів через шантаж, шахрайство або крадіжки;
- некомерційні мотиви посягань на життя та здоров'я керівників і працівників підприємства (організації), а також на майно фірми.

Протидією цим негативним впливам повинна займатися служба охорони. Її обов'язок - забезпечувати фізичний захист керівництва підприємства, організовувати пропускний режим, здійснювати охорону приміщень, ліній зв'язку й устаткування.

На практиці СБП відповідає за службу охорони, яка здійснює фізичний захист керівників підприємства, організовує пропускний режим, охороняє будівлі, приміщення, лінії зв'язку та обладнання, захищає інформацію від несанкціонованого доступу та забезпечує конфіденційність документів і матеріалів.

Рівень силової складової економічної безпеки підприємства можна також визначити за оцінкою ймовірності реалізації загроз для цілісності майна та фізичної безпеки працівників підприємства.

Розглянемо основну схему організації силової складової економічної безпеки. Аналіз загроз негативних впливів за цією силовою складовою до причин їх виникнення передбачає:

1. Аналіз рівня організації силової складової економічної безпеки за напрямками, ресурсами, виконавцями, взаємодією та ефективністю витрат.

2. Прогнозування можливих негативних впливів та очікуваної шкоди від них.

3. Розроблення рекомендованого комплексу заходів для запобігання можливим негативним впливам.

4. Планування бюджету на використання рекомендованого комплексу заходів і розрахунок очікуваної ефективності від його реалізації.

5. Планування підбору і спеціального навчання відповідного персоналу.

6. Оперативне планування реалізації запропонованих заходів за ресурсами та виконавцями.

Ці мотиви можуть привести до спроби негативного впливу (фізичного і морального характеру) на працівників фірми. Спроби фізичного усунення керівників, менеджерів вищої ланки і топ-фахівців спричинюються переважно зіткненням комерційних інтересів підприємств (організацій)- конкурентів, конфліктами керівництва підприємства (організації) з кримінальними організаціями (особами), а також політичними мотивами. Спроби морального тиску на працівників тієї чи тієї фірми, як правило, робляться з метою змусити їх вчинити дії, що завдаватимуть шкоди економічній безпеці та ефективному розвитку фірми. Чинити такі дії можуть представники кримінальних структур, корумповані чиновники служб безпеки та податкових служб або спеціально найняті для цього люди й організації.

До негативних впливів на силову складову економічної безпеки належать:

1) фізичні та моральні впливи особистого спрямування (проти конкретної особистості);

2) негативні дії щоб завдати шкоди майну, зокрема, загрози зменшення активів підприємства (організації) і втрати ним (нею) фінансової незалежності;

3) негативний вплив на інформаційне середовище суб'єкта господарювання (так зване промислове шпигунство, табл. 1).

Таблиця 1 Основні види діяльності служб підприємства (організації) з метою гарантування силової складової його (її) безпеки

Вид діяльності	Напрямок діяльності	Підрозділ фірми
Гарантування фізичної і моральної безпеки співробітників	Охорона співробітників, збирання інформації та превентивні дії з метою запобігання загрозі безпеки	Служба безпеки Інформаційно-аналітичний підрозділ

Продовження Табл. 1

Гарантування безпеки майна і капіталів підприємства (організації)	Охорона майна (будівель, споруд" устаткування, транспорту) Охорона перевезень Страхування майна та ризиків Гарантування безпеки інвестування	Служба безпеки Фінансова служба
Безпека інформаційного середовища фірми	Захист від промислового шпигунства Збирання інформації про зовнішнє середовище бізнесу	Служба безпеки Інформаційно-аналітичний підрозділ
Забезпечення сприятливого зовнішнього середовища бізнесу	Превентивні дії щодо запобігання загрозам. Робота з громадськістю та пресою. Політика лобіювання	Вище керівництво фірми. Служба зв'язків з громадськістю. Служба безпеки

Ключовими напрямками підвищеннями майнової безпеки є створення нових і удосконалення існуючих технологій вирощування сільськогосподарської продукції; удосконалювати форми автоматизації і інформаційні технології, підвищувати фондівддачу технологічного устаткування, належна організація ремонтно-технічного обслуговування, оптимальні строки експлуатації, чітке планування завантаження у часі, підвищення змінності роботи.

Список бібліографічних посилань

1. Фень К.С. Система управління економічною безпекою підприємств харчової промисловості. Формування ринкових відносин в Україні. *Вісник Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*. 2018. № 4 (203). С. 115-119.
2. Грибіненко О.М., Шагоян С.М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 22. Ч. 1. С. 98-100.
3. Андрушків Б.М., Малюта Л.Я. Економічна та майнова безпека бізнесу: навчальний посібник. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 180 с.
4. Сидоренко-Стеценко С. Д. Сутність проблеми економічної безпеки України та методи її моделювання. *Вісник Черкаського університету*, 2009. №152. С. 109-114.

УДК 342.95(477)

В'ячеслав Віталійович КРИКУН,

кандидат юридичних наук, доцент,

помічник ректора Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1089-555X>

ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Відповідно до проекту Закону України "Про критичну інфраструктуру та її захист", критична інфраструктура - це сукупність об'єктів, які є стратегічно важливими для економіки і національної безпеки, порушення функціонування яких може задати шкоди життєво важливим національним інтересам. З цього визначення виникає питання щодо об'єктів критичної інфраструктури, сутність та ознаки, яких, як свідчить аналіз чинного законодавства та наукових праць, є предметом дискусій.

Загальновизнаною є думка щодо наступних складових економічної безпеки: зовнішньоекономічна безпека, фінансова безпека, екологічна безпека, інвестиційна-економічна безпека та соціально-демографічна. Однак, потребує уточнення об'єкти критичної інфраструктури, як ключові загрози економічної безпеки України в межах її складових, перелік яких може бути поширений.

Аналіз положень національного законодавства, що визначають ступінь та перелік об'єктів критичної інфраструктури, надало підстави встановити наступні дискусійні аспекти, на яких потрібно зосередитися для визначення об'єктів критичної інфраструктури для забезпечення економічної безпеки.

1) на законодавчому рівні, в положеннях різних за своєю юридичною силою нормативно-правових актів, об'єкти критичної інфраструктури визначені неоднаково, що не сприяє уніфікації законодавчих положень і вносить плутанину для суб'єктів правозастосування;

2) наявні визначення є доволі об'ємними, містять перелік необов'язкових складових, другорядних ознак, що характеризують суть об'єктів критичної інфраструктури.

Зважаючи на це, з метою вдосконалення нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин доцільним є визначення сутності об'єктів критичної інфраструктури за сферами національних інтересів, а в економіці за складовими, а також потребують узагальнення та систематизації об'єкти економічної безпеки рівні спеціального закону.

Запропоновано класифікувати завдання захисту об'єктів критичної інфраструктури на такі: 1) запобігання проявам актів несанкціонованого

втручання в діяльність об'єктів критичної інфраструктури; 2) прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям із негативним впливом на об'єкти критичної інфраструктури; 3) підвищення рівня захисту, удосконалення заходів безпеки та стійкості об'єктів від існуючих та можливих загроз; 4) ліквідація негативних наслідків загроз об'єктам критичної інфраструктури та відновлення їх функціонування; 5) виконання інших завдань захисту об'єктів критичної інфраструктури, передбачених законами [1, с. 47-52]. Враховуючи, що Уряд схвалив проект Стратегії економічної безпеки України до 2025 року, в якому визначено два напрями, по-перше, розвитку економіки, а по-друге, безпековий напрям, важливо визначити основи політики економічного захисту, що забезпечується моніторингом стану об'єктів критичної інфраструктури, як факторів впливу на економічну стійкість країни. Наприклад, у вказаному документі визначено, що основними загрозами у сфері виробничої безпеки, як складової економічної - є незадовільний технічний стан об'єктів критичної інфраструктури, недостатність інвестицій в її оновлення та розвиток на тлі не-санкціонованих втручань в її функціонування, зокрема фізичного і кіберхарактеру, триваючих бойових дій на сході країни, а також тимчасової окупації частини території України [2].

Висновок. Встановлено, що питання захисту об'єктів критичної інфраструктури в економічній сфері становить інтерес як для вчених-правознавців, так і для фахівців інших галузей науки, серед яких слід, у першу чергу, назвати тих, хто спеціалізується на проблематиці з економічної безпеки. Аналіз сучасного стану дослідження проблематики захисту об'єктів критичної інфраструктури, зокрема в економіці, приводить до висновку щодо узагальнення та систематизації об'єктів критичної інфраструктури в економіки за її складовими на рівні спеціального закону.

Наголошено на важливості застосування зваженого підходу щодо виконання завдань превентивної спрямованості з одночасним поєднанням завдань із ліквідації можливих негативних наслідків і відновлення нормального стану функціонування критичної інфраструктури, зокрема в сфері економічних відносин.

Список бібліографічних посилань

1. Крикун В.В. Адміністративно-правовий механізм захисту об'єктів критичної інфраструктури в Україні: монографія. Харків. 2020. 456 с.
2. Стратегія економічної безпеки до 2025 року. Економічна правда. 10.03.2021р. <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/10/671791/t>

УДК 343.98

Іван Володимирович КУБАРЕВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

Донецького юридичного інституту МВС України (м. Кривий Ріг);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1053-9758>;

Сергій Сергійович БАРГАН,

магістр права Донецького юридичного інституту МВС України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1706-0355>

ОГЛЯД ЕЛЕКТРОННИХ НОСІЇВ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

В умовах переходу України до ринкових відносин та спрямування курсу національного розвитку до євроінтеграції відбувається посилення боротьби з криміналізацією економічної системи нашої країни, внаслідок чого виникла нагальна потреба в удосконаленні сучасних методик розкриття і розслідування економічних злочинів. Водночас в добу інформаційних технологій для пошуку та фіксації фактичних даних вагома роль відводиться слідчому огляду електронних носіїв інформації. В процесі проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, головним чином, увага приділяється документам і договорам, які містяться в електронному вигляді на різноманітній комп'ютерній техніці та електронних накопичувачах, зміст яких відображає характер економічної діяльності злочинців, переміщення грошових коштів, розподіл організаційно-розпорядчих функцій на підприємствах тощо. Саме тому в кримінальних провадженнях, пов'язаних з економічними злочинами, важливим джерелом доказів та орієнтуючої інформації стають комп'ютерна техніка, електронні носії, мобільні телефони тощо.

Розвиток ІТ-технологій вимагає від слідчого проведення кваліфікованого огляду комп'ютерної техніки та інших електронних носіїв (мобільних телефонів, флеш-карт, компакт-дисків) для фіксації наявної на них інформації. Вилучений під час розслідування економічних злочинів професійний комп'ютер (далі - ПК) слідчий повинен розглядати як об'єкт, що містить цифрову інформацію, настільки ж важливу для кримінального провадження, як і друковані документи, оскільки на комп'ютерних пристроях нерідко зберігаються електронні файли, що містять відомості про характер економічної діяльності, а саме: бухгалтерські звіти, господарські та кредитні зобов'язання, господарські договори, відомості про операції з цінними паперами, підроблені бланки державних підприємств і установ, електронні зразки печаток та штампів, розрахункові рахунки банківських установ, бази даних клієнтів тощо. Також доречно звернути

увагу, що особи, які мають у службовому розпорядженні комп'ютерну техніку, нерідко використовують її для особистих цілей (зберігання відеозаписів і фотографій, листування електронною поштою, посилення запитів у мережу Інтернет, відвідування соціальних мереж, завантажування файлів) [1, с. 303-307].

Під час вилучення комп'ютерної техніки варто провести заходи зі збереження даних, що містяться на відповідному професійному комп'ютері. Так, Управління ООН з наркотиків і злочинності рекомендує для забезпечення цього вживати таких заходів: 1) жодним чином не використовувати ПК і не намагатися відразу шукати докази; 2) якщо комп'ютер підключений до мережі, шнур джерела живлення маршрутизатора або модему необхідно відключити; 3) до початку вилучення техніки необхідно сфотографувати комп'ютер в тому вигляді, в якому він був виявлений, сфотографувавши також вид спереду і ззаду; 4) не включати вимкнений ПК; 5) якщо ПК ввімкнено, а на моніторі є будь-яке зображення, тоді сфотографувати його екран; 6) якщо ПК ввімкнено, але екран погашений необхідно зробити рух мишею (в результаті на екрані з'явиться активне зображення), а після цього треба сфотографувати його; 7) для портативних комп'ютерів - видалити акумуляторну батарею; 8) попередньо сфотографувавши порядок підключення кабелів до ПК, видалити їх і запакувати всі компоненти (в тому числі маршрутизатор і модем, якщо такі є) [2, с. 81].

Під час безпосереднього огляду ПК його варто запустити і визначити перелік запущених програм. Потім виконання програм зупиняють і фіксують в протоколі результати своїх дій, описуючи всі зміни, що відбулися на екрані монітора. Поруч з цим визначається наявність у комп'ютера зовнішніх пристроїв - жорстких дисків, флеш-карт, SSD-накопичувачів. На виявлених накопичувачах проводиться пошук документів і файлів, використовуючи ключові слова або за допомогою формального запиту, аналогічно тому, як це робиться в пошукових системах. Нерідко буває, що комп'ютерна техніка, за аналогією з мобільними телефонами, захищені паролем, ускладнюючи безпосередній доступ до інформації. За такої умови важливо залучати фахівця, як правило, програміста, який зможе надати кваліфіковану допомогу для вилучення інформації з техніки [3, с. 208].

Флеш-карти, зовнішні жорсткі диски та інші накопичувачі можуть оглядатися самостійно за допомогою підключення до комп'ютера, за вказаним вище алгоритмом. Якщо в цифровому форматі були знайдені документи, що мають значення для кримінального провадження, їх треба роздрукувати, про що зазначається в протоколі огляду. На особливу увагу при огляді комп'ютерної техніки заслуговує RAM-пам'ять, яка зберігає тимчасові дані, що кешуються при безпосередньому використанні комп'ютерів. Витяг інформації з RAM-пам'яті відбувається з використанням відповідного програмного забезпечення, оскільки такі дані досить швидко знищуються.

Огляд мобільного телефону практично не відрізняється від огляду інших електронних носіїв, але має деякі особливості. Зокрема для огляду телефону необхідно: описати його зовнішній вигляд і модель; вказати наявність або відсутність сім-карти та визначити її номер; встановити номер Міжнародного ідентифікатора мобільного обладнання (IMEI * # 06 # на клавіатурі); вивчити список контактів, журналу дзвінків і СМС повідомлень.

Таким чином, огляд носіїв електронної інформації є важливим джерелом фактичних даних, що дозволяють доказувати обставини економічних злочинів. Водночас проведення цієї слідчої (розшукової) дії вимагає дотримання важливих технічних умов, що забезпечують збереження та допустимість потенційних доказів і має відбуватися за участі відповідного спеціаліста.

Список бібліографічних посилань

1. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999. 480 с.
2. Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности использование интернета в террористических целях. Австрия: Изд. ООН, 2013. 164 с.
3. Васюков В. Ф., Семенов Е. А. Некоторые проблемы получения и использования цифровой информации при расследовании уголовных дел. 2016. С. 203-210.

УДК 336:332.1

Дар'я Анатоліївна КУЛЬНЕВА,

студентка Харківського національного університету внутрішніх справ

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І МЕТА МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Важливість державного бюджету для соціального розвитку регіонів полягає у тому, що держава гарантує своїм громадянам надання певних соціальних гарантій та послуг, проте делегує ці обов'язки місцевим органам влади, а витрати, які при цьому здійснюють місцеві органи влади, компенсуються з державного бюджету, в результаті чого виникають міжбюджетні відносини.

Україна згідно з Конституцією України є унітарною державою [1], проте, як склалося історично, майже кожна область має власний рівень економічного розвитку і він суттєво відрізняється за регіонами. В той же час для сталого соціального забезпечення необхідно застосовувати механізм перерозподілу між доходами і видатками областей через державний бюджет. Така ж ситуація наявна і всередині самих областей, між її окремими містами та районами.

Отже, однією зі складових міждержавних відносин у будь-якій країні є організація та способи переміщення фінансових ресурсів від одного рівня влади до іншого, основним інструментом якого є система бюджетних трансфертів.

Бюджетні відносини – це перш за все розподіл повноважень між органами державної влади і органами місцевого самоврядування, а вже потім – розподіл обов'язків за видатками і джерел доходів між бюджетами різних рівнів.

Міжбюджетні відносини за визначенням В. Опаріна, В. Малька і С. Кондратюка, є «внутрішніми бюджетними потоками, які відображають перерозподіл доходів і видатків місцевих бюджетів» [2, с. 17] З точки зору К. Лайкама, міжбюджетні відносини включають:

- 1) поділ і правове закріплення між диференційованими рівнями відповідальності за виконання окремих соціальних і економічних функцій;
- 2) визначення величини видатків, що забезпечують виконання повноважень, закріплених за кожним рівнем бюджетної системи;
- 3) встановлення і правове закріплення джерел доходів бюджетів усіх рівнів;
- 4) усі форми підтримки регіонів [3].

Західні представники економічної науки здебільшого використовують не термін «міжбюджетні відносини», а поняття «внутрішні міждержавні фінансові відносини» або «міжрівневі фінансові зв'язки», тому що, на їх думку, вони найточніше виражають суб'єктивно-об'єктивний аспект досліджуваних нами взаємних контактів. Звертається увага на те, що ці відносини виникають і функціонують у системі державного управління по вертикалі, й що вихідні передумови регламентуються обсягами функціональних обов'язків і завдань кожного з рівнів публічної влади. Взаємодія і співпраця між ними здійснюються на партнерській основі з урахуванням фінансових можливостей кожного із регіональних утворень.

Важливе значення для формування теоретичного підґрунтя системи міжбюджетних відносин відіграють праці: В. Суторміної, В. Федосова, С. Огородника, С. Юрія, Д. Полозенка, Й. Бескида, С. Буковинського, О. Василика, В. Опаріна, О. Романенка, І. Д'яконової, А. Єпіфанова, І. Сала, В. Родіонової, Л. Доброзіної та інших. Крім міжбюджетних відносин, у цих працях висвітлена теорія державних фінансів, бюджету, бюджетної системи, бюджетного устрою. Розглянуті бюджетні права органів влади всіх рівнів, основні стадії бюджетного процесу та взаємовідносини, що складаються між бюджетами вищого та нижчого рівнів на кожній його стадії. Точки зору авторів щодо розгляду деяких питань організації відносин між бюджетами різних ланок бюджетної системи залишаються різними, що дає можливість вибору та подальшого наукового пошуку [4, с. 7].

Висновок. Метою відносин між бюджетами є забезпечення гарантованого рівня надання суспільних благ на всій території країни. Проте,

ефективність відносин між ланками бюджетної системи міститься не в рівні збалансування місцевих бюджетів унаслідок бюджетного вирівнювання, а в сприянні соціально-економічному розвитку територій, а також зростанні добробуту населення.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Опарін В. М., Малько В. І., Кондратюк С. Я. Бюджетна система: Навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ. 2000.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544с.
4. Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Одеса: Атлант, 2010. 233 с.

УДК 332.01

Анастасія Олександрівна КУПРІЯНОВА,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Поняття «економічна безпека» є відносно новим в українському лексиконі, хоча воно досить поширене та давно використовується у практичній діяльності на Заході. Актуальність дослідження економічної безпеки у науковій площині було обумовлене потужною світовою кризою та необхідністю напрацювання заходів швидкого реагування на масштабні загрози в рамках національної економіки.

Економічна безпека сприяє створенню надійної і забезпеченої всіма засобами держави, захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки [1, с. 19]. Варто зазначити, що економічна безпека держави складається з різних видів безпеки в різних сферах господарювання: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Система забезпечення економічної безпеки має своє правове забезпечення. Сукупність нормативно-правових актів мають встановлювати та регулювати відносини між усіма суб'єктами забезпечення економічної

безпеки, визначати їх права, обов'язки, відповідальність, встановлювати порядок створення, застосування сил і засобів забезпечення економічної безпеки країни [2].

Враховуючи це, систему нормативно-правових актів, що регламентують забезпечення економічної безпеки та визначають правовий статус органів державної влади як суб'єктів її забезпечення складають: Конституція України, Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері та Стратегія національної безпеки України, закони України «Про національну безпеку України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про Ряду національної безпеки і оборони», податкове та валютне законодавство, законодавство про приватизацію, банкрутство, зовнішньоекономічну діяльність, Бюджетний, Митний, Податковий, Господарський, Цивільний, Кримінальний кодекси України; укази та розпорядження Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; нормативні акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади; загальновизнані принципи і норми міжнародного права, міжнародні договори України та інші нормативно-правові акти у сфері регулювання відносин з забезпечення економічної безпеки держави. Позитивним кроком стало ухвалення 14 вересня 2020 року Оновленої Стратегії національної безпеки України [3].

Окрім того, досить важливими є міжнародні нормативні акти. Роль цих документів дуже важлива, оскільки вони є певним підґрунтям реалізації загальносвітової політики в сфері економічної безпеки.

На думку провідних фахівців з питань економічної безпеки, система нормативно-правових актів щодо забезпечення економічної безпеки держави в Україні є ще не до кінця завершеною. Їй бракує Закону України «Про економічну безпеку України», Стратегії економічної безпеки України та Концепції законодавства у сфері економічної безпеки, які б слугували підґрунтям для розробки та коригування національного законодавства у сфері економічної політики та стратегічним орієнтиром розвитку економіки на середньо та довгострокову перспективи. Це дасть можливість забезпечити якість, обґрунтованість, узгодженість, своєчасне прийняття, виявлення позитивних і негативних наслідків дії таких актів, визначення їх місця в системі чинного законодавства [4].

Висновок. Таким чином, правове регулювання займає важливе місце у процесі реалізації державної політики в сфері забезпечення економічної безпеки держави. Правові норми становлять центральний елемент адміністративно-правового регулювання, за допомогою якого уповноваженими суб'єктами реалізації державної політики в сфері економічної безпеки (органи публічної адміністрації) здійснюють владний організуючий вплив на суспільні економічні відносини.

Список бібліографічних посилань

1. Акімова Л. Державне регулювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л. Акімова, А. Лисачок. ДП «Видавничий дім «Персонал» №5. (10). 2017. С. 16–18.

2. Лекарь С. І. Нормативно-правове забезпечення діяльності органів державної влади як суб'єктів економічної безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=21312>.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: указ Президента України від 14.09.2020 № 392 / 2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

4. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика: Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Доброволська та ін. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с.

УДК 615.014.2:343.575

Алла Миколаївна ЛЕБЕДИН,

кандидат фармацевтичних наук,

асистент кафедри організації та економіки фармації

Національного фармацевтичного університету (м. Харків);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8101-1056>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ КОДЕЇНОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема вживання наркотичних речовин є надзвичайно актуальною в нашому суспільстві тому, що в Україні знаходиться значна кількість людей, які вживають наркотичні речовини, і з кожним роком число наркозалежних збільшується. Проблема нормативно-правового регулювання наркотичних засобів в Україні та світі видається актуальною на сучасному етапі, але далеко не новою. Кількість правопорушень, вчинених під дією таких речовин зростає, а залежність, особливо серед неповнолітніх осіб вражає своїми масштабами.

На сьогоднішній день серед країн Європи – Україна є однією з країн, які лідирують за темпами розповсюдження наркоманії серед європейського населення. Згідно державного обліку Міністерства внутрішніх справ (МВС) України числиться близько 150 тисяч наркозалежних. За даними міжнародних організацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) і United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) в Україні прослідковується споживання наркотичних лікарських засобів (ЛЗ) 1,3-1,7 млн. чоловік (ін'єкційних наркоманів – більш 425 тисяч, тяжкі наркотики споживають 550 тисяч чоловік) щороку відбувається зростання на 8-10 % [2].

За 2017 рік відзначено 389 випадків передозування наркотиками серед неповнолітніх. Серед них 9 випадків було зафіксовано серед осіб у віці

до 14 років і 380 випадків – серед осіб від 15 до 17 років. Також 18008 випадків з особами від 18 років і старше і 7863 – з особами від 35 років. Всього в 2017 році було зафіксовано 26260 випадків передозування наркотичними речовинами. Статистичні дані за 2009-2019 роки вказують на те, що сучасна наркоманія активно переходить в статус аптечної, при цьому витіснюючи ін'єкційну наркоманію. На сьогоднішній день є цілковитий пробіл в офіційній статистиці щодо поширеності кодеїнової залежності в Україні. Згідно даних аналітичної компанії Support in Market Development (SMD), в 2015 році продаж комбінованих кодеїновмісних ЛЗ в аптеках України перевищив 14 млн. упаковок. За результатами першого кварталу 2016 року, в грошовому еквіваленті, кодеїновмісні ЛЗ знаходились на першому місці за роздрібною реалізацією в Харківській області і на другому – в Запорізькій (згідно з інформацією компанії «Proxima Research») [1].

На сьогоднішній день профільні лікувально-профілактичні заклади (ЛПЗ) України не можуть надати достовірну статистичну інформацію щодо кодеїнової наркоманії. Причина криється не в відсутності кодеїнової залежності, як масового явища. Причина статистичної «неспроможності» ЛПЗ виявляється в номенклатурно-класифікаційній. Поняття «кодеїнова залежність», «героїнова залежність» чи «морфінова залежність», відсутні у міжнародній класифікації хвороб 10-го перегляду (МКХ-10), яку використовують у світі і Україні. Згідно з цією класифікацією, наркологи та психіатри для всіх видів наркоманії виставляють єдиний уніфікований діагноз «Синдром залежності», незалежно від того, який з опіатів чи опіоїдів призвів до формування хімічної залежності. Морфін, кодеїн, героїн, метадон, бупренорфін – це опіати-опіоїди, які знаходяться в одній групі опійної залежності без відповідної диференціації діагнозу пацієнта, що вживає ці наркотики. Даний підхід негативно впливає на статистику і заважає адекватному розмежуванню всього спектра клінічних форм опійної залежності та їх співвідношень. Особливо це стосується так званих аптечних форм опійної залежності офіційними ЛЗ, в тому числі комплексними кодеїновмісними препаратами [2].

Висновок. Вживання окремих видів лікарських засобів із метою заміни певного наркотика зараз перетворилося на соціальну практику та фактично утворює новий вид наркоманії, що свідчить про типовість і достатню поширеність антигромадської поведінки населення.

Список бібліографічних посилань

1. Гачак-Величко Л.А. Адміністративно – правове регулювання обігу наркотичних засобів як протидії правопорушенням неповнолітніх у цій сфері / Л.А. Гачак-Величко // Митна справа. 2014. – №2 (92) С. 111 – 117
2. Зогуля Н.В. Проблема нормативно – правового забезпечення протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів // Кримінальне право, кримінально-виконавче право, кримінологія – Харків, 2015 р. – 90-92 с.

УДК 336.018

Юлія Юріївна ЛИТВИН,

студентка Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Ірина Олександрівна СЕВІДОВА,

доктор економічних наук,
професор кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА: СУТЬ І МІСЦЕ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних умовах кризи світової фінансової системи, стрімкого розвитку інтеграційних процесів та міжнародних відносин, коли потрібно адаптуватися до досить важких умов, які характеризуються постійною різкою зміною економічної політики держави, невизначеністю та посиленням конкуренції у зовнішньому середовищі, недосконалістю законодавства – гарантія захищеності фінансових інтересів від ризиків та загроз набуває особливої актуальності та спонукає до пошуку нових шляхів виживання, що потребує удосконалення системи фінансової безпеки для забезпечення подальшого стійкого розвитку. [1]

В економічній науковій літературі існує багато визначень фінансової безпеки проте переважно її трактують як «фінансову стійкість і/або як захищеність від загроз; головною метою фінансової безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та високий потенціал розвитку у майбутньому; головною умовою – здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати фінансової шкоди підприємству» [2].

Сутність фінансової безпеки полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, а також місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на ефективний і сталий розвиток [3].

Система фінансово-економічної безпеки певним чином взаємодіє із агресивним зовнішнім середовищем. Унаслідок такої взаємодії зовнішнє середовище впливає на систему фінансової безпеки і сама система через свої виходи здійснює вплив на зовнішнє середовище [4].

Досить точно розкриває поняття фінансово-економічної безпеки визначення, дане стосовно економічної безпеки: "Це результат комплексу складових, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонування

та розвитку і забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки капіталу, майна та комерційних інтересів" [5].

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактори:

- рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку);

- характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава;

- політичний клімат в країні;

- рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Враховуючи багатогранність поняття фінансової безпеки, складність взаємозв'язків і взаємозалежності різних її елементів, а також необхідність консолідації економічних і фінансових інтересів громадян, підприємств, регіонів і держави в напрямку забезпечення стійкого економічного розвитку, до складу фінансової безпеки (окрім перелічених вище) доцільно включити такі структурні компоненти:

- фінансову безпеку людини/окремого громадянина та домогосподарства;

- фінансову безпеку підприємства;

- фінансову безпеку регіону.

Забезпечуючи фінансову безпеку держави, важливо, перш за все, акцентувати увагу на особистісну безпеку кожного громадянина. Згідно з теорією американського вченого Абдрахмана Маслоу, потреба людей у безпеці (в тому числі фінансовій) посідає друге місце після простих фізіологічних потреб. Саме політика держави у забезпеченні цієї безпеки і відрізняє один тип держави від іншого.

Безпека фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної бази; а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі. [6]

Отже, фінансова безпека дуже важлива тому, що вона відноситься до кожної ланки держави (люди, бюджет, підприємство, банки і тд.). Потрібно привертати велику увагу для новітніх розробок та більш чіткішого моніторингу та розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. О.В. Манойленко, І.В. Гаврилова Фінансова безпека підприємства: суть та місце в системі економічної безпеки. Труди X-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2014» -2014 р. – С 243. URL:http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/34486/1/Conference_NTU_KhPI_2014_Optymum.pdf

2. Орлик О.В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові / О.В. Орлик [Електронний ресурс]. – URL: <http://fkd.org.ua/article/viewFile/57391/53753>.
3. Чібісова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібісова, Є.М. Івашина [Електронний ресурс]. – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Chibis.pdf.
4. . Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич та ін. [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів, 2012. – 386 с.
5. Іващенко О. В. Система фінансово-економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Іващенко, П. М. Четверіков. – URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf>.
6. Н.Я. Кравчук, О.Я. Колісник, О.Ю. Мелих. Фінансова безпека, навчально-методичний посібник, – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78039917.pdf>.

УДК 336.761

Наталя Олегівна МАКСИМЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення

господарської діяльності факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9565-6675>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В правовій літературі справедливо наголошується на тому, що проблема економічної безпеки країни виникає водночас з формуванням державності, становленням національних інтересів взагалі й економічних інтересів зокрема [1, с. 8]. Серед основних економічних інтересів держави, що вочевидь складають її безпеку вочевидь є й належне правове забезпечення функціонування ринку цінних паперів.

Держава як зацікавлений суб'єкт у сталому економічному розвитку всіх сфер суспільного буття в держави встановлює певні правила функціонування і ринку цінних паперів. М. Кучерявенко звертає увагу на нерозривність відносин влади і специфічних майнових відносин, регулювання яких здійснюється як єдине ціле. Показовим щодо цього є порівняння з адміністративними і цивільними правовідносинами. Саме у них часто розмивають, змішують фінансово-правові відносини, але розмежування цих

галузей і має будуватися на позиціях владно-майнового характеру фінансово-правових відносин (адміністративні правовідносини – владні; цивільні – майнові; фінансові правовідносини – владно-майнові) [2, с.33].

В літературі висловлюються різні думки щодо дослідження проблематики ринку цінних паперів як елементу ринку фінансових послуг. Деякими авторами ринок цінних паперів розглядається як об'єкт цивільно-правового регулювання. Навіть якщо мова йде про імітування цінних паперів державою відносини з приводу випуску та обігу державних цінних паперів зазвичай відносять до цивільно-правового регулювання. У працях юристів, фахівців цивільного права держава розглядається як емітент цінних паперів в Україні [3, с. 48], роль і значення цінних паперів аналізується як інструмент правового регулювання фінансів юридичних та фізичних осіб [4, с. 167]. Разом із цим представляється доцільним розглядати правове регулювання ринку цінних паперів саме у фінансово-правовій площині. Відомий фахівець фінансового права, академік Л.К. Воронова зазначала, що норми фінансового права регулюють відносини, пов'язані з випуском цінних паперів, визначенням умов випуску, вартості, строку дії, доходності, порядком погашення, на відміну від відносин, що виникають між позичальником і кредитором, які регламентуються нормами цивільного права [5, с. 35]. На державу як суб'єкта фінансових правовідносин, уповноваженого забезпечувати стабільне та ефективне функціонування фінансової системи країни, покладаються завдання з регулювання ринку цінних паперів.

У науці фінансового права публічно-правова природа ринку цінних паперів розглядається в межах фінансово-правового регулювання. Під фінансово-правовим регулюванням ринку цінних паперів запропоновано форму впливу фінансового права на суспільні відносини, що складаються на ринку цінних паперів, реалізуються за допомогою фінансово-правових норм, спрямованих на впорядкування фінансової діяльності на ринку цінних паперів, фінансових правовідносин на ринку цінних паперів, актів реалізації права й обов'язків суб'єктів цих правовідносин, актів застосування права компетентними органами державної влади [6, с. 6]. Надане визначення, як і напрями дослідження науковців, переважно зосереджується на фондовому контролі як виді фінансового контролю та фінансової відповідальності, як напрямів діяльності держави на ринку цінних паперів, що є наслідком законодавчого спрямування державного регулювання ринку цінних паперів на контрольних повноваженнях держави.

Висновок: на сьогодні державне регулювання ринку цінних паперів зводиться до здійснення контрольних, регулятивних та організаційних повноважень, які в своїй сукупності є проявами адміністративно-правового методу правового регулювання ринку цінних паперів. Держава, в особі уповноважених на здійснення такої діяльності, є специфічним

суб'єктом, що наділений владними повноваженнями та забезпечує задоволення публічних та приватних інтересів на ринку цінних паперів шляхом забезпечення правопорядку в цій сфері. Державне регулювання ринку цінних паперів як елемент забезпечення економічної безпеки держави вочевидь охоплює складний механізм впливу владних суб'єктів на формування, організацію і саму діяльність ринку цінних паперів на окремій його складовій такі як розміщення, обіг та облік цінних паперів і похідних (деривативів), включаючи права та обов'язки, а також відповідальність учасників ринку цінних паперів.

Список бібліографічних посилань

1. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. — Х.: Право, 2009. — 312 с.
2. Кучерявенко М. До питання про систему фінансового права. Право України. –2003. № 4. С. 33-37.
3. Кузнєцова Н.С. Ринок цінних паперів в Україні: правові основи формування та функціонування / Н.С. Кузнєцова, І.Р. Назарчук – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 526 с.
4. Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) / В.Л. Яроцький. – Х.: Право, 2006. – 542 с.
5. Воронова Л.К. Фінансове право України / Л.К. Воронова. – К.: Прецедент, Моя книга, 2006. – 448 с.
6. Белікова О.В. Фінансово-правове регулювання ринку цінних паперів в Україні. автореф дис. На здобуття наук ступеню к.ю.н. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. 2011. Запоріжжя. 23 с.

УДК 614.84:338.2

Ольга Максимівна МАРТИН,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;*

Олександр Петрович ЗАВАДА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЖЕЖНУ БЕЗПЕКУ В СУСПІЛЬСТВІ

В сучасних умовах поступальний розвиток держави, її могутність, рівень життя, а відповідно і національна безпека визначається насамперед станом розвитку національної економіки, тобто визначається і залежить

від економічної безпеки. Національна безпека відображає різноманітні аспекти функціонування економічної системи, тому її структурними елементами є економічна, політична, військова, інформаційна, екологічна, духовно-моральна, пожежна та техногенна безпека. Економічна безпека – це такий стан економічного механізму, якому відповідає певний стан економічної системи та держави, що забезпечує і гарантує розвиток і зростання економіки та соціальної сфери при достатньому захисті економічних інтересів країни. В результаті формується здатність протистояти і протидіяти системі загроз зовнішнього і внутрішнього походження, висока конкурентоздатність національної економіки у світовому економічному просторі, високий економічний і оборонний потенціал, що зумовлює підвищення рівня та якості життя населення країни [2, с. 173].

Економічна безпека, виступаючи фундаментом та економічною основою національної безпеки, є визначальною складовою в структурі національної безпеки. Особливе місце економічної безпеки в системі національної безпеки пояснюється тим, що, по-перше, при вирішенні проблем в усіх сферах діяльності підкреслюється базисна роль економіки, оскільки виробництво, розподіл і споживання матеріальних благ первинні для кожної з них і визначають життєдіяльність та життєздатність суспільства, а по-друге, наслідки загроз безпеці в будь-яких сферах можуть бути оцінені з економічного погляду, тобто йдеться про кількісний підрахунок збитків, на основі чого визначається система пріоритетів [1].

Економічна безпека впливає і визначає інші складові національної безпеки, в тому числі і пожежну безпеку. Пожежі є реальними загрозами як пожежній, так і національній безпеці, їх наслідки характеризуються як економічними, так і соціальним аспектами. Пожежна безпека у суспільстві відображає таке реальне становище, за якого на об'єкт пожежної безпеки не можуть впливати чинники загрози пожежі з причин їх відсутності. Як складна багатofакторна категорія, пожежна безпека характеризує стан захищеності людини, суспільства, національного багатства та довкілля від пожеж, що, по-перше, відображає здатність протистояти дестабілізуючій дії різноманітних чинників, що створюють реальну загрозу виникнення пожеж, а по-друге, гарантується механізмом забезпечення пожежної безпеки як об'єктивною потребою запобігання реальній та потенційній загрози пожеж, зниження ймовірності їх виникнення та мінімізації втрат і збитків від реальних пожеж [2, с. 55]. Статистика пожеж в Україні свідчить, що пожежна небезпека у суспільстві стала загальнодержавною проблемою. У 2019 році в Україні щоденно виникало 263 пожежі, кожною пожежею в середньому наносились прямі матеріальні збитки на суму 23,2 тис. грн. Кожного дня внаслідок пожеж гинуло 5 і отримувало травми 4 особи [3].

Аналіз взаємозв'язку економічної і пожежної безпеки з використанням коефіцієнтів парної кореляції свідчить, що зростання ВВП, ВВП у розрахунку на одну особу, а також середньомісячної номінальної заробітної

плати зумовлює збільшення кількості пожеж, а відповідно і прямих матеріальних збитків від них. Таку негативну закономірність, на наш погляд, можна пояснити, по-перше, тим, що основний капітал є фізично зношеним; по-друге, обсяги інвестицій не відповідають потребам економіки; по-третє, інвестиції не завжди спрямовуються у найновіші технології; по-четверте, як на виробництві, так і в побуті використовується велика кількість пожежонебезпечних матеріалів; по-п'яте, на виробництві і в побуті кількісно збільшується використання нових електроприладів і обладнання; по-шосте, на об'єктах господарювання виділяється недостатньо коштів на пожежно-профілактичні заходи, недостатньо захищені будівлі та споруд системами автоматичного протипожежного захисту; по-сьоме, порушуються і не виконуються правила пожежної безпеки. Важливим також є те, що статистика пожеж відображає реальну ситуацію із пожежами, а економічні показники не враховують тіньової економіки; кількість пожеж агрегує пожежі на різних об'єктах, які характеризуються різною динамікою та різними причинами їх виникнення. Так, щорічно в Україні більше $\frac{3}{4}$ усіх пожеж виникає в будівлях та спорудах житлового сектору [3].

Кореляційний аналіз між основними показниками економічної безпеки і кількістю людей, які загинули та травмовані унаслідок пожеж, дозволив сформулювати реальну залежність: між зміною ВВП, ВВП у розрахунку на одну особу, середньомісячної номінальної заробітної плати та зміною людських втрат спостерігається обернена залежність. Об'єктивно вищий рівень розвитку національної економіки та вищий рівень доходів населення зменшує людські втрати унаслідок пожеж.

Сьогодні об'єктивно зростає роль держави в напрямі забезпечення як економічної так і пожежної безпеки. З цією метою необхідно суттєво збільшити фінансування та впровадження новітніх технологій і техніки у системі забезпечення пожежної безпеки, збільшити державні інвестиції у найновіші технології, розробити і впроваджувати нову техніку і безпечні технології у побуті. Сьогоднішня ситуація в Україні вимагає науково обґрунтованого державного регулювання національної економіки і на цій основі – збільшення фінансування сфери пожежної безпеки з урахуванням досвіду розвинутих країн світу.

Список бібліографічних посилань

1. Користін О.Є. Роль економічної безпеки в системі національної безпеки. URL: http://libfree.com/197774365_ekonomikarol_ekonomichnoyi_bezpeki_sistemi_7_natsionalnoyi_bezpeki.html#390.
2. Мартин О.М. Пожежна безпека як складова національної безпеки: економічні аспекти: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2017. 292 с.
3. Статистика пожеж. UURL: [http : // www.undicz.mns.gov.ua/content/stat.html](http://www.undicz.mns.gov.ua/content/stat.html).

УДК 336.338(477)

Сергій Петрович МАТВЕЄВ,

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8356-5386>;*

Сергій Олексійович СКОКОВ,

*кандидат економічних наук,
міжнародний операційний менеджер та старший радник
Altegon International Inc*

ФЕНОМЕН ФІНАНСОВИХ ПІРАМІД В УКРАЇНІ

Історія класичних фінансових пірамід в Україні почалась ще наприкінці восьмидесятих років XX століття 1989-1994 МММ найвідоміша радянська, а пізніше російська приватна компанія МММ, організована Сергієм Мавроді традиційно розглядається як класична й одна з найбільших фінансових пірамід нового періоду. У 1994 році, за різними даними, кількість ошуканих вкладників цієї фінансової піраміди сягнуло 20 мільйонів на загальну суму \$5 мільярдів. Саме тоді українці вперше на власному досвіді познайомились з фінансовими пірамідами. В останній час МММ продовжує діяти як Глобальна Каса Взаємодопомоги, тільки в електронному вигляді. Ще один приклад (1992-1995). Споживче товариство Меркурій – найбільший траст в історії України. За структурою воно схоже до російської "МММ". За часів величезної інфляції 90-х, "Меркурій" обіцяв 8000% річних. Очоловав піраміду ізраїльський бізнесмен Семен Юфа. Збитки оцінюють у 25 млн доларів, а кількість постраждалих вкладників у 25 тис. За останніми даними С. Юфа знову з'явився в Україні і розпочинає свій бізнес. Один з останніх прикладів є "B2B Jewellery". Піраміда діє подібно до «схеми Понці». (Чарльз Понці — американський злочинець, аферист, засновник фінансових пірамід у США і Канаді. Фінансова піраміда Понці полягала у тому, що виплати надзвичайно високих і нереальних прибутків інвесторам надходили із вкладів нових інвесторів, які у кінцевому результаті залишалися без грошей. Через масштаб шахрайства Понці, такий тип фінансової афери отримав назву «Піраміда Понці»). У закладах *B2B Jewellery* за покупку ювелірних виробів обіцяють поступово повернути більше їхньої повної вартості розміром 104%. Виплата кешбеку обіцяна рівними частинами, всього 52 виплати за рік. При цьому, вартість ювелірних виробів у магазинах *B2B Jewellery* значно перевищувала вартість аналогічних виробів у інших ювелірних магазинах (срібні вироби продавалися за ціною золотих) Окрім ювелірних виробів, схема також пропонує придбати сертифікат, «забезпечений» золотом чи сріблом, який має вищу дохідність — 260–416 % на рік

Попри продаж «сертифікатів», *B2B Jewelry* офіційно не надає фінансових послуг і не підпадає під нагляд державних фінансових регуляторів України (Нацкомфінпослуг, Нацкомісія з цінних паперів і Нацбанк). Покупки сертифікатів офіційно оформлюють як благодійні внески, зокрема на користь Благодійного фонду «Зимородок». *B2B Jewelry* пропонує своїм вкладникам формувати мережу із 23 рівнями від новачка і до діаманта. За кожного нового вкладника, в залежності від свого рівня, очільник такої мережі буде отримувати від 8 до 19% від вкладу новачка. [1]

Наприкінці 2020 року СБУ заблокувала роботу фінансової піраміди, створену компанією *B2B Jewelry*. через яку 600 тисяч українців втратили сотні мільйонів доларів. 18 елітних позашляховиків, коштовності та навіть острів на Дніпровському каскаді з усією нерухомістю на ньому — все це було куплено на \$250 млн коштів вкладників. За роки незалежності України кількість фінансових пірамід постійно зростала разом із кількістю ошуканих вкладників. Основними рисами фінансової піраміди є, зазвичай, відсутність дозвільної документації на ведення фінансової діяльності і дохідність, що значно переважає ринкову. Реальний заробіток від такої схеми отримують її творець і перші вкладники, інші — залишаються ні з чим. Середня тривалість функціонування піраміди — до двох років, і чим пізніше вкладати в неї гроші, тим менше шансів їх повернути. У свідомості українців словосполучення "фінансова піраміда" асоціюється зі славнозвісними трьома літерами МММ. У 1994 році, за різними даними, кількість ошуканих вкладників цієї фінансової піраміди сягнуло 20 мільйонів на загальну суму \$5 мільярдів. Саме тоді українці вперше на власному досвіді познайомились з фінансовими пірамідами. Логічним було б припустити, що після цього сумного досвіду українці загалом втратять довіру до подібного роду установ. Та, на жаль, співвітчизники продовжують вестись на привабливі обіцянки організаторів, які обіцяють зробити їх багатими за рахунок віртуальної МММ. Тому виникає необхідність аналізу ознак фінансових пірамід та причин, які спонукають людей до участі в них. Їхні спільні ознаки — це дуже високий дохід, який просто неспівмірний із тим, скільки загалом «коштують» гроші у державі, та з середньоринковими ставками по депозитах банків.

Друга спільна риса — це залучення інших учасників. Коли воно сповільнюється або припиняється, то зазвичай настає крах піраміди. Ще одна ознака — це відсутність якогось економічного бізнесу, який би приносив такий дохід (або це якась неправомірна діяльність). І як правило, це відсутність офіційних реєстрацій, ліцензій.

А «обгортка», маркетинг і те, чим приваблюють людей, [у фінансових пірамід двох епох] вже відрізняються. Наприклад, раніше в МММ просто говорили «Приходьте, давайте гроші, і ми будемо платити відсотки»; потім було популярно розігрувати автомобілі: «Приносьте гроші, і один із вас раз на півроку виграватиме автомобіль». Грали на емоціях людей.

Фінансова піраміда, побудована, як у компанії B2B Jewelry, на ювелірних виробках, є вже більш просунутою — з різноманітними токенами та певними цифровими елементами. Для людей це незвично, і їм здається, що «все піде дуже добре, і будуть великі доходи».

За організаційною формою фінансова піраміда зазвичай не буде фінансовою установою з ліцензією, зареєстрованою в реєстрі. У найліпшому разі це буде якась юридична особа, благодійна організація, або взагалі там не буде компанії (тобто просто перерахунок на картку).

При всій інституційній неефективності, фінансові піраміди, не могли б виникнути без добровільного інвестування мільйонів вкладників. З позиції економічної теорії це явище представляється парадоксальним: адже мова йде про індивідуальний добробут, а в цьому питанні люди повинні бути особливо раціональними. З цієї точки зору дуже складно пояснити повальну захопленість людей іграми в фінансові піраміди. Доводиться послабити критерій раціональності і замість абсолютно раціонального індивіда використовувати модель обмеженої раціональності в варіанті Саймона.[3] Економічна практика підтверджує, що раціонального споживача, який би прорахував всі варіанти подій і обирав з них тільки оптимуми, не існує, а є нормальні люди, на емоціях яких завжди можна зіграти, і створити нефункціональний попит на сумнівні фінансові послуги

Які ж людикладають свої кошти у фінансові піраміди в Україні? Як стверджують дослідження фахівців з економічної психології, мало українців розуміють, наприклад, що таке дохід і ризик; менше половини розуміють, як ризик пов'язаний із доходом. Половина населення потенційно може бути жертвами подібних схем Понці. Виявилося, що найменш фінансово грамотною верствою населення у нас є, на жаль, молодь від 18 до 25 років. По-перше, часто вони ще не заробляють гроші самі і, можливо, легковажно ставляться до коштів, — немає ще життєвого досвіду, який мають їх батьки. Після них йдуть особи похилого віку, вони також мають досить низький рівень фінансової грамотності. Люди середнього віку (від 25 до десь 55 років) вважаються такими, що мають найкращий рівень фінансової грамотності.

При аналізі слід розрізняти два типи вкладників: наївних (naïve) і тих що мудрують (sophisticated). Наївні вкладники просто не розуміють в яку гру вони грають і інвестують хоча б тому, що багато людей зробили це до них, і опинилися у виграші. Мудруючі знають, що піраміда в кінцевому підсумку приречена, - але ще сильніше їх впевненість в тому, що вони зможуть точно визначити, коли саме це станеться і завчасно вилучити свої гроші разом з відсотками.

Побудова математичних моделей поведінки учасників показує, що в умовах неповної інформації обидва ці типи вкладників виявляються в програві.[4]

Що впливає на рішення вкладника коштів? По-перше, рівень освіти; по-друге, користування банківськими послугами. Чим більше людина

користується традиційними банківськими послугами, тим більше фінансово грамотною вона є. І звичайно, фінансовий стан родини також має значення. Зазвичай, якщо людина не має запасу міцності (тобто відкладених коштів, можливості відкладати хоча би 20% свого доходу), то у разі виникнення у неї критичної життєвої ситуації вона буде більш схильна до того, щоби піти за дорогим кредитом під 1000% річних; можливо, вона спокуситься на схеми з високою дохідністю, тому що подумає, що через декілька місяців чи рік отримає вдвічі більше. Але сам собою це ще не фактор, тут мають скластися декілька обставин.

Це схоже на азартні ігри. На те, чи піде людина на це, впливає не тільки, скажімо, наскільки агресивною є реклама, наскільки в державі взагалі відсутній її захист з боку регуляторів, судів чи правоохоронних органів, але і сам її психологічний склад, і ставлення до емоцій, і лише частково — знання, навички та життєвий досвід, які становлять приблизно одну третину від тих факторів, які впливають на фінансове рішення людини. Навіть є дослідження, що генетично за своєю схильністю до ризику ми різні. Є люди, які більш до цього схильні, і вони будуть програвати, але все одно шукатимуть цей ризик знову. Незважаючи на те що в Україні дуже складно повернути свої кошти з фінансової піраміди, оскільки йдеться насамперед про кримінальну справу. Якщо у людей не було договорів, виписок, якими вони можуть підтвердити внесення коштів (тим більше, якщо це здійснювалося готівкою). Якщо є хоч якісь документи, то це буде цивільний процес всередині кримінального, по-перше, кримінальна справа триватиме роками. По-друге, ця зможе виконавча служба та судова система знайти майно цих організаторів, якщо воно десь взагалі за кордоном, то чи зможе зробити стягнення, розподілити його між потерпілими.[2]

Висновок. Таким чином, єдиним раціональним варіантом рішення індивіда є відмова від гри за схемою Понці. Оскільки ж ми спостерігаємо продовження практики фінансових пірамід, вимагають глибокого аналізу економічні причини зростання пірамід і наукового прогнозу розвитку ринку приватних заощаджень і грошовий ринок взагалі після випробувань іграми Понці. Ще одна проблема яка вимагає скорішого вирішення. Це те, що українське законодавство, спрямоване на протидію створенню фінансових пірамід вже десять років знаходиться тільки на стадії розробки.

Список бібліографічних посилань

1. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj4pL2Ht4LwAhV_AxAlHaBIC4MQFjACegQIAhAD&url=https%3A%2F%2Fwww.ukrinform.ua%2F3183735-finance-piramidi-ne-minulo-j-30-rokiv-i-nas-hocut-vid-nih-zahistiti.html&usg=AOvVaw24_kGOAD-t5bCQ_hMfVS0yE
2. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjwMHUt4LwAhWQ_ioKHYYuCX8QFjAAegQIAhAD&url=https%3A%2F%2Fwww.ukrinform.ua%2F3183735-finance-piramidi-ne-minulo-j-30-rokiv-i-nas-hocut-vid-nih-zahistiti.html&usg=AOvVaw24_kGOAD-t5bCQ_hMfVS0yE

p%3A%2F%2Fsearch.ligazakon.ua%2Fdoc2.nsf%2Flink1%2FJ102096A.html&usg=AOvVaw2_Ded_OzIsCTfEIArejpPM

3. Simon H.A. (1978) Rationality as a process and a product of thought, American Economic Review, No. 2.1-16.

4. Bhattacharya U (1999) *On the possibility of Ponzi schemes in transitional economies* (Mimeo, University of Indiana)

УДК 338.27:519.71:330.46

Вікторія Володимирівна МИКИТЕНКО,

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу методології сталого розвитку
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8212-9777>*

ГЕНЕРУВАННЯ ГОМЕОСТАЗУ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Динамічний розвиток ключових тенденцій сучасного геополітичного світоустрою та, власне, умова подальшого існування самої української державності, виносить на порядок денний питання щодо розгляду, дослідження, визначення, формування й утвердження нового концепту забезпечення стійкості та надійності функціонування господарських систем за домінантами гомеостазу. І, у цьому контексті, доречно зацентрувати увагу на найбільш вагомих аспектах цієї проблематики та на викликах сьогодення (ризиках і загрозах), з якими стикаються усі країни світу, у т. ч. і Україна (табл. 1) – держава, яка існувала впродовж значного історичного проміжку часу без власної цілісної і дієвої парадигми забезпечення сталого господарювання та гарантування власної міжнародної безпеки.

Таблиця 1 – Конститутивно-ключові загрози і ризики сталому господарюванню [1]

Сутнісні ознаки найвагоміших викликів
Сучасний світоустрій визначається жорсткою боротьбою провідних світових геополітичних центрів, які реально формуються чотирма глобальними акторами (США, ЄС, РФ, Китай). Відбувається децентралізація стратегічного домінування США і ЄС в сторону нарощення динаміки економічного розвитку країн групи БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР).

Основні виклики для світової стабільності й сталого господарювання впродовж найближчих років зосереджуватимуться в управлінні глобальною економікою, яка, при загальній тенденції до інтернаціоналізації і зростання, стає нестабільною в «новій реальності», а динаміка її розвитку - передбачуваною. Все більша частина національного державного суверенітету перерозподіляється між регіональними, національними і всесвітніми регулюючими інститутами, що набувають функцій суб'єктів міжнародного права. У цьому процесі значно зростає роль транснаціональних компаній, які своїми діями можуть звести нанівець очікуваний ефект економічним заходам, що вживаються національними урядами, або навіть і використати їх на шкоду певній країні.

Існуючі зовнішньополітичні доктрини та міжнародні практики вже не спроможні, у повному обсязі, забезпечувати дієві гарантії міжнародної й економічної безпеки та не можуть вважатися адекватними стосовно дії новітніх симетричних і асиметричних ризиків та загроз.

Визнаємо: результати світогосподарської динаміки, сформовані суспільно-економічні реалії функціонування господарських систем в умовах нарощення різних за природою загроз і ризиків, норми «нової реальності» - дають підстави зробити висновок про неспроможність усталених управлінських механізмів забезпечити стале господарювання як на глобальному, так і регіональному рівнях. Це вже не може знайти своє пояснення за допомогою усталених ортодоксальних наукових теорій. А, «лозунговість» системи управління забезпеченням стійкості господарських систем в Україні обумовлюють необхідність розробки, обґрунтування та реалізації на практиці нового концепту сталого господарювання, проте вже не за триєдиними економіко-соціально-екологічними положеннями, а за домінантами забезпечення гомеостазу. Вказане й стало основою для розробки комплексного методологічного підґрунтя для опису гомеостатичних механізмів забезпечення стійкості й економічної безпеки господарських систем [2]. Зазначене полягало в удосконаленні понятійно-категоріального апарату теорії сталого господарювання, за використання якого й було структуровано чотири види гомеостазу (еволюційний, структурний, резистентний, системний) і розкрито: а) їхній ієрархічний замкнений взаємозв'язок та взаємозалежність між чотирма підсистемами управління; б) стабілізаційні, інерційні, адаптаційні, організаційно-економічні, кінематичні, кібернетичні, алармові, когнітивно-інформаційні, репаративні, регенеративні, бінарні, специфічні й прогностичні управлінські властивості господарських систем, якими мають володіти останні для досягнення певного виду гомеостазу. Методологічно важливі положення

щодо формування специфічних здатностей у господарських систем (територіальних утворень) до забезпечення еволюційного, структурного, резистентного і системного гомеостазу для стабілізації діяльності, сталого господарювання і економічної безпеки: враховують кібернетично-просторову, кінематично-структурну, репаративно-регенераційну, бінарно-алармову, прогностично-адаптаційну та замкнено-ланцюгову відповідність систем або їхніх елементів; уможливають проектування, утворення та реалізацію дії, специфічної природи стійких до інституційних, суспільно-економічних і ресурсних обмежень, господарських комплексів; передбачають формування матричної управлінської структури господарських систем і, відтак, їх економічну безпеку.

Оскільки, державне, регіональне й місцеве управління сталим розвитком в Україні здійснюється в ресурсних обмеженнях, нормативно-правових, інституційних та конституційних порушеннях і наслідків від військово-економічної та суспільно-політичної кризи, то більшість із них не проектується, не прогнозується, а також не описується усталеними поняттями економічної науки. Однак, за використання вихідних положень теорії гомеостазу, все це є можливим, особливо для: а) розкриття (приведено у [1]) девіантологічних дій сучасної системи державного управління, яка, начебто, мала б опікуватися вирішенням проблем у контексті забезпечення сталого господарювання і економічної безпеки; б) формалізації гомеостатичних компенсаційних механізмів та засобів реагування на будь-які варіанти подальшого розвитку деструктивних подій в межах національної соціально-економічної системи.

Грунтовний аналіз поточної зовнішньо- політичної й економічної ситуації у світі і навколо України характеризується постійними ускладненням та засвідчує поступове нарощування конфліктогенних проблем. Все очевиднішим стає той факт, що більшість зовнішньополітичних проблем для України має штучне походження та використовується як внутрішніми, так і зовнішніми політичними гравцями («елітами») для стимулювання й активізації тиску (опосередкованого). За результатами проектної реалізації в турбулентних умовах чотирьох етапів управління стійкістю господарських систем за домінантами гомеостазу, підтверджено: а) в наслідок досягнення гомеостазу господарською системою не лише зберігає головні її життєво важливі параметри в процесі адаптації до зовнішніх умов функціонування і критичних зрушень, а й забезпечує стабілізацію; б) системні гомеостатичні властивості утворень та її стабілізаційні параметри розвитку залежать від набутих на попередніх етапах генерування еволюційних, структурних і резистентних ознак системи; в) для систем, її елементів та процесів забезпечення безпеки – у кожний момент часу має визначатися стан за узагальненими результатами оцінювання п'яти гомеостатичних властивостей і стабілізаційних параметрів (самовирівнювання, інерційності, запізнення, вимірів галузевої та структурно-логічної

структури) та задаватися концепт (закон) зміни цих параметрів і властивостей у часі.

Список бібліографічних посилань

1. Незалежна Україна в координатах сталого розвитку: Монографія / [В. В. Корнєєв, В. В. Микитенко, Ю. Б. Порохнявий, В. Ю. Худолей, Н. М. Шелудько, С. М. Шкарлет та ін.]. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – 770 с.
2. Фізична економія в системі забезпечення сталого господарювання / В. В. Микитенко // Економіка природокористування і сталий розвиток: науковий журнал. – Київ: ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України", 2020. – № 8 (27). – С. 28 – 34.

УДК 336.14.340.130(477)

Ліна Володимирівна МІЩЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення

господарської діяльності факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4906-8287>

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ФУНКЦІЯ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Забезпечення фінансової безпеки держави є важливою складовою захисту національних інтересів країни та умовою формування безпечного життєвого середовища. Фінансову безпеку в сучасних наукових працях визначають, як стан захищеності фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань [1, с. 122].

Питання захищеності фінансових інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз є вкрай актуальними, оскільки від їх вирішення залежить стан економіки і безпека життєдіяльності. В Україні повноваження щодо контролю обігу фінансових ресурсів, попередження та розкриття фінансових злочинів та порушень покладається на правоохоронні органи, а саме на податкову міліцію, яка після відокремлення податкової та митної служба стала єдиним, що залишилося від ДФС, Службу безпеки України та Національну поліцію. Однак, для забезпечення фінансової безпеки, в державі виникла потреба в створенні не силового відомства, а аналітичного фінансового центру, з повноваженнями по моніторингу фінансових

операцій, контролю податкової, банківської системи, валютних операцій. Уряд відмітив, що повноваження наявних органів фінансового контролю дублюються, розгляд справ затягується, а ефективність протидії економічним злочинам лишається низькою. За статистичними даними за 2020 рік в Україні зареєстрували 1287 кримінальних проваджень лише щодо ухилення від сплати податків. З них до обвинувальних вироків суду довели лише 10 справ, ще у 8 справах суд став на сторону платників податків, що свідчить про недостатньо ефективну роботу в першу чергу податкової міліції у розслідуванні економічних злочинів, необхідність позбавити правоохоронні органи від невластивих їм функцій та відокремити правоохоронну функцію від сервісної функції податкової служби [2].

В цих умовах Президент України Володимир Зеленський підписав Закон «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX, який Верховна Рада ухвалила 28 січня 2021 року. Основною функцією Бюро економічної безпеки (БЕБ), як визначено документом є, - аналітична робота, а не силові повноваження. Бюро аналізуватиме бенефіціарів фінансових операцій і визначатиме, чи є порушення закону в обігу коштів у державних установах або підприємствах

Бюро економічної безпеки – орган державної влади з повноваженнями по попередженню, розслідуванню економічних порушень та аналізу стану економіки. На думку експертів, створення БЕБ має завершити реорганізацію ДФС, зокрема раз і назавжди ліквідувати податкову міліцію. З цим органом бізнес традиційно пов'язував численні випадки корупції та так звані "маски-шоу", а також причиною створення БЕБ є вимоги Міжнародного валютного фонду. У меморандумі про співпрацю з МВФ йдеться, що новий орган, який замінить податкову міліцію має запрацювати в Україні вже з 1 січня 2021 року.

Планується, що у БЕБі працюватимуть детективи, які проводитимуть не лише збір аналітичної інформації про, наприклад, ухилення від сплати податків, але й вестимуть оперативно-розшукову діяльність на рівні з іншими силовими структурами. Загалом у БЕБ планують працевлаштувати 4 тисячі працівників – як у центральний апарат, так і в регіональні відділення.

Отже, Бюро економічної безпеки буде єдиним правоохоронним органом, що розслідуватиме економічні злочини. Загалом на БЕБ планують покласти повноваження щодо розслідувати ухилення від сплати податків, а також злочинів, пов'язаних з економікою та фінансами. Серед них:

- незаконний обіг підакцизних товарів;
- підrobка документів щодо державної реєстрації юридичних осіб та ФОПів;
- протидія господарській діяльності;
- ухилення від сплати ЄСВ;
- доведення банку до неплатоспроможності, а підприємств – до банкрутства;

- порушення порядку ведення бази вкладників банку;
- фальсифікація фінансової звітності та документів фінансових установ;
- шахрайство з фінансовими ресурсами;
- незаконні маніпуляції на фондовому ринку;
- підробку цінних паперів;
- незаконне використання товарних знаків;
- незаконне збирання та розголошення комерційної та банківської таємниці;
- незаконна приватизація тощо.

Висновок. Умови створення та надані Бюро економічної безпеки повноваження свідчать, що створений орган державної влади повинен протистояти загрозам та викликам в сфері фінансової безпеки, забезпечувати стійкий розвиток фінансових відносин та успішну фінансову політику держави.

Список бібліографічних посилань

1. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека держави: реальність і доцільність в умовах глобалізації / Н. Я. Кравчук // Вісник Тернопільського академії народного господарства. – 2000. Вип. 9. С. 121 – 126
2. Сайт Уряду України: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-stvorennya-byuro-ekonomichnoy-67265>

УДК 316.72:330.8

Надія Яківна МОКРЕЦОВА,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії, історичних і соціальних дисциплін

Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4584-3469>

СФЕРИ ЖИТТЄВОГО СВІТУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ МОЖЛИВОСТЕЙ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Структура соціальної системи є сукупністю людей, комунікативних зв'язків та різних видів діяльності, вона підпорядкована системним взаємозв'язкам та закономірностям. У соціальних теоріях ХХ ст. стає впливовим підхід, що розкриває процеси диференціації суспільства на окремі сфери з властивими їм правилами й логікою розвитку. Як показав Т. Парсонс, основним напрямком еволюції будь-якої системи є зростання її складності або підвищення здатності

до адаптації, що відбувається в результаті диференціації функціонально спеціалізованих підсистем і появи нових інтегративних механізмів, які зв'язують між собою підсистеми. Великі підсистеми суспільства – виробництво, право, освіта, наука, політика, культура – орієнтовані на використання й примноження соціальних аспектів буття індивідів.

Отже, з одного боку, спостерігається зростання складності систем, а з іншого – відокремлення кожної людини від життєвого світу, який саме й зумовлює її наміри, сенс і мету. Безпеку соціальної системи можливо розглядати як здатність цієї системи задовольняти потреби людини, як основного її елемента, не порушуючи при цьому своєї цілісності. Проте, сутність досягнення безпеки не зводиться до її економічного аспекту, хоча багато дослідників вважають його первинним та першорядним.

Формування у сучасну добу стану суспільного життя характеризується проникненням «економічного» на всі рівні соціокультурного буття, де гроші перетворилися в інструмент економічної діяльності та медіуму соціальних комунікацій на один із вимірів людської долі. Раціоналізація життєвого світу виявляється в економіко-культурному явищі «комодифікації» – перетворенні матеріальних культурних об'єктів на товар, що зводить все багатство життєвого світу людини до грошей. Культура, залучена до процесу комодифікації, перетворюється на галузь економіки. Зоя Скринник зазначила: «Примирення» цінностей культури та цінностей ринку відбулося парадоксальним чином – культура сама опиняється серед учасників ринку» [1, с. 13-14]. У повсякденній свідомості та структурі життєвого світу неприйняття сучасного устрою характеризується протестом проти грошей і влади: як найпотужніших регуляторів соціальної системи. Особливо лютих нападкам піддаються гроші, які наділяються силою, що перевищує природні соціальні закономірності. Стереотип «Гроші керують світом» скоріше близький до релігійного сприйняття світу, з властивою йому вірою в божественне управління світом, ніж до наукового або навіть буденного сприйняття світу. Але в результаті критичного аналізу системи висвітлюються та формуються культурні цінності сфери життєвого світу.

Свого часу Г. Сковорода звернувся до «молодого шляхетства»: «Золотом можеш купити село, річ трудну, як і потрібну, а щастя як необхідна необхідність задарма всюди і завжди дарується. Повітря й сонце завжди з тобою, всюди і задарма» [2, с. 53]. Ось у чому побачив суть український філософ: «не купиш», а «задарма дарується» Таке бачення відкриває вихід з «ігрового поля» монетаристської раціональності, на якому чинними є лише правила купівлі-продажу, в інший життєвий простір, керований «серцем». Колонізація життєвого світу владними та монетаристськими кодами хоча й маргіналізувала екзистенційні цінності життєвого світу, проте не знищила. Вони й надалі зберігають повну свою значущість у необхідності розвитку теорій, що спираються на комплексність соціокультурного процесу, в якому управлінські та технологічні рішення підпорядковані гуманітарним цілям, а гуманітарні цілі співвідносяться з економічними завданнями.

Професор Стефано Замані відмічає, що у сучасному світі конкурують дві парадигми економічного знання. У класичній політекономії, що починається з Адама Сміта та його праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» базовими принципами стали твердження із «Левіафана» Томаса Гоббса – людина людині вовк. Це означає, що відносини між людьми перманентно перебувають у площині конкуренції, а інша людина завжди є загрозою для мене. Тому нам не слід довіряти одне одному, найважливіше – це захищати себе від агресії собі подібних. Політекономія дотримується так званого NOMA принципу (з англ. *Non-overlapping magisteria* – «вчення, що не накладаються»). Згідно з цим принципом, наша реальність сформована сферами Етики, Політики та Економіки, яким слід бути розділеними і які мусять існувати автономно одна від одної. Кожна сфера мусить стояти на своїх позиціях без потреби діалогу [див. 3].

Громадянська економіка, ідейним засновником якої був менш відомий сучасник Адама Сміта – Антоніо Дженовезі, базується на протилежних принципах. Його книжка «Уроки про комерцію, або Громадянська економіка» наголошує на твердженнях – людина за своєю природою друг іншій людині. Потенційно ми є друзями одне одного, тому головною позицією парадигми громадянської економіки є позитивне ставлення до людської природи. Помалу приходить усвідомлення того, що сепарація сфер: Етики як царства цінностей, Політики як царства відповідей і Економіки як царства засобів – є великою катастрофою. І поступове розуміння цього є дуже позитивною тенденцією.

Парадигма громадянської економіки корелює з поняттям громадянського суспільства, що є сферою вияву і забезпечення інтересів громадян, груп та інститутів. Публічна сфера – це та галузь соціального життя, в якій формується громадська думка, що виконує функцію критики і контролю щодо держави. Саме такий контроль стає основою забезпечення її економічної та соціальної безпеки.

Висновок. Масштаб взаємозв'язку локального, національного та інтернаціонального зумовлює розв'язання складних завдань, з якими стикнулася цивілізація та потребує нових методологій розуміння сучасного мінливого світу. Метод системного аналізу забезпечує розуміння значення феноменів суспільства в його цілісності, та системних зв'язках. У сучасних теоріях спостерігається синтез економічної науки з іншими галузями суспільствознавчого знання, що долає фрагментарність і абстрактність світогляду, а економічна діяльність людини розглядається у загальній системі її соціальних зв'язків та геокультурних цінностей.

Список бібліографічних посилань

1. Скринник З.Е. Соціальна природа грошей у світлі комунікативної методології. *Мандрівець*: Видання «Наукових записок Національного університету» Києво-Могилянська Академія. 08/2008. №4 Спецвип. С. 10-14.

2. Сковорода Г. «Вхідні двері до християнського доброчестя». Григорій Сковорода. «Пізнай в собі людину». Львів: Світ, 1995, 528с.

3. Замані Стефан. Громадянська економіка: рецепт на щастя. URL: <https://zbruc.eu/nod>

УДК 339.543

Світлана Едуардівна МОРОЗ,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і права
Полтавської державної аграрної академії;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7180-3060>;*

Владислав Олександрович КОНОПЛЬОВ,

*здобувач вищої освіти СВО «магістр»
спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Полтавська державна аграрна академія*

РОЛЬ МИТНИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Зовнішньоекономічні зв'язки сучасної держави є своєрідним індикатором її економічного розвитку. Діяльність митних органів спрямована на захист економічних інтересів держави та сприяє підвищенню безпеки у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Особливе значення митної справи у системі забезпечення митної безпеки країни підтверджується функціями Державної митної служби України, серед яких домінують саме фіскальна і контролююча.

Конституцією України визначено, що однією з найважливіших функцій держави є забезпечення економічної безпеки. Економічна безпека трактується у наукових джерелах як система заходів або комплекс економічних, геополітичних, правових та інших умов, спрямованих на захист загальнонаціональних інтересів у сфері економіки, які активно протидіють зовнішнім і внутрішнім загрозам; забезпечують захист життєво-важливих інтересів країни відносно її ресурсного потенціалу; створюють внутрішній імунітет і зовнішню захищеність від дестабілізуючих впливів; забезпечують конкурентоспроможність країни на світових ринках і стійкість її фінансового становища; забезпечують гідні умови життя і сталий розвиток особистості.

На наш погляд, варто погодитися із науковцями [1], які звертають увагу на неперерічну роль інституту митної справи у забезпеченні економічної безпеки держави, важливості «...формування єдиних принципів застосування

митного законодавства, порядку та форм митного адміністрування, запровадження уніфікованих механізмів здійснення митних процедур, поглиблення співробітництва між національними податковими та митними органами, наближення та імплементації законодавства щодо зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» [2].

Безумовно, ефективність роботи митних органів України безпосередньо пов'язана з інтеграцією і кооперацією з митними службами Європейського Союзу. У контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, основними методами забезпечення економічної безпеки України є підвищення ефективності взаємодії митних служб країн-партнерів під час проведення митного контролю; безперешкодний обмін оперативною інформацією у разі розслідування кримінальних і адміністративних справ, що дозволить швидко притягувати порушників митного законодавства до відповідальності.

Слід зазначити, що розвиток сучасної Державної митної служби проходить синхронно з розвитком України і значною мірою відбиває ті складні процеси, які відбуваються у державі та суспільстві. На жаль, сьогодні діяльність Державної митної служби характеризується такими негативними явищами, як розбалансування системи управління; погіршення умов роботи персоналу. Дедалі частіше у митних органах фіксуються зловживання владою, службовим становищем, корупція тощо. На наш погляд, сьогодні надзвичайно важливо завершити процес реформування митної служби України з урахуванням сучасних тенденцій розвитку митної справи та нинішніх реалій національної безпеки.

Висновок. Викладене дає підстави стверджувати, що поетапна модернізація і вдосконалення діяльності митної служби з метою відповідності сучасним викликам і загрозам є важливим елементом забезпечення економічної безпеки держави. Водночас можна зазначити, що ефективна протидія корупційній складовій – це найкоротший шлях до розбудови митниці за європейськими стандартами.

Список бібліографічних посилань

1. Владіміров Д.В. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки держави. URL : <https://bit.ly/3snosMW> (дата звернення 14.04.2021).
2. Квеляшвілі І. М. Конвергенція митних принципів і стандартів в умовах євроінтеграції України: державно управлінський аспект. URL : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-01\(21\)/3.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-01(21)/3.pdf) (дата звернення 14.04.2021).

УДК 347.7:347.725

Едуард Олександрович МУЗИЧУК,

студент Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Наприкінці 2019 року Верховною Радою України було зареєстровано законопроект № 2493 [3]. Проектом закону передбачено внесення змін до ряду чинних кодексів і законів (зокрема, до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [4], а також викладення у новій редакції Закону України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон) [1].

Відомо, що з моменту набуття чинності 01.05.2016 року змін до Закону України «Про акціонерні товариства», ними було запроваджено достатньо жорсткі вимоги до діяльності публічних акціонерних товариств. Але у той же час, зміни стосувалися також й спрощення порядку перетворення акціонерного товариства у товариство з обмеженою відповідальністю та товариство з додатковою відповідальністю.

Питання щодо реорганізації господарських товариств на сьогоднішній день є об'єктом досліджень багатьох вітчизняних вчених. Зокрема, наукові доробки таких науковців як С.Л. Коротаєв, О.О. Мовчан, Є. В. Петров, Н.І. Шевченко були присвячені дослідженню різних аспектів реорганізації господарських товариств. При цьому у науковій літературі на сьогоднішній день відсутній комплексний аналіз особливостей реорганізації публічних акціонерних товариств в умовах перетворень і реформування законодавства.

Реорганізація, це своєрідна перебудова, перетворення будь-якої установи, підприємства, організації, структури управління тощо. В результаті реорганізації юридична особа може як припинити існування, так і продовжити господарську діяльність в новому статусі. Припинення існування юридичної особи відбувається при таких формах реорганізації, як приєднання, поділ, злиття. Продовження існування юридичної особи в новому статусі відбувається при таких формах реорганізації, як виділення та перетворення.

Згідно зі статтею 104 Цивільного кодексу України юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації. Припинення юридичної особи шляхом реорганізації здійснюється за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а у випадках передбачених законом, - за рішенням суду або відповідних державних органів. Існує п'ять форм реорганізації: злиття (об'єднання); приєднання; поділ; виділення; перетворення [2].

Оптимізація фінансових ресурсів і податкових платежів, диверсифікація ризиків, консолідація напрямків бізнесу – ось основні причини злиття, приєднання, поділу або виділу акціонерних товариств.

Та останнім часом найбільш розповсюдженим видом реорганізації акціонерних товариств є їх перетворення у товариства з обмеженою відповідальністю. Причина в тому, що діяльність акціонерних товариств є найбільш «зарегульованою» серед всіх господарських товариств.

Розглядаючи новели вітчизняного законодавства у сфері правового регулювання діяльності акціонерних товариств, можемо зазначити, що до появи вищевказаного законопроекту, українське законодавство, а саме Закон України «Про акціонерні товариства», передбачало дворівневу модель управління – наглядову раду та виконавчий орган. Нова редакція запроваджує можливість обрання акціонерним товариством як дворівневої, так і однорівневої структури управління.

Вказується, що надмірне перевантаження АТ обов'язками щодо оприлюднення звітності та прискіпливий контроль державного регулятора – Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – дедалі частіше змушують акціонерів змінювати організаційно-правову форму АТ.

У відповідності до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 07.04.2015 року № 289-VIII з 01.05.2016 року, у т.ч. і до Закону України «Про акціонерні товариства», внесено велику кількість нововведень, серед яких особливе місце займає вимога щодо обов'язкового проходження публічними акціонерними товариствами процедури включення акцій до біржового реєстру будь-якої з фондових бірж в Україні.

У відповідності до п. 2 розділу I Положення про функціонування фондових бірж», затвердженим Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.11.2012 року № 1688, біржовий реєстр – це є складова біржового списку, що містить інформацію щодо лістингових цінних паперів [5].

Але більшістю науковців, зауважується, що враховуючи перелік обов'язкових вимог до публічних акціонерних товариств, які встановлюються наведеним вище положенням, зокрема вимоги до строку існування емітенту (не менше 5 років), до його власного капіталу, до річного чистого доходу від реалізації товарів, середнього значення ринкової капіталізації тощо, є неможливими до виконання панівною більшістю публічних акціонерних товариств, які наразі зареєстровані в Україні.

За твердженнями дослідників цієї галузі, вищезазначені законодавчі вимоги можуть виконати лише ті публічні акціонерні товариства, які реально залучають кошти на ринку капіталів та матимуть достатні власні показники, необхідні для дотримання вищезгаданих вимог законодавства.

Таким чином, переважну більшість публічних акціонерних товариств України не буде включено до біржового реєстру фондових бірж України,

що призведе до порушення вимог абз. 2 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про акціонерні товариства».

Висновки. Окреслений стан справ, очевидно, веде до збільшення в Україні кількості товариств з обмеженою або додатковою відповідальністю, шляхом перетворення (реорганізації) у них значної кількості колишніх публічних акціонерних товариств, які виявилися неспроможними виконати вищевказані вимоги нового вітчизняного законодавства. Питання оптимізації вітчизняного законодавства у сфері реорганізації, залишається актуальним.

Список бібліографічних посилань

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI.
2. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV.
3. Проект Закону про акціонерні товариства: № 2493 від 25.11.2019.
4. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV.
5. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж: Рішення НКЦПФР від 22.11.2012 № 1688.

УДК 331.108

Дар'я Сергіївна ПІДКОПАЙ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри правоохоронної діяльності

та поліціїсти факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ І ЗАВДАНЬ ВНУТРІШНЬОГО ТРУДОВОГО РОЗПОРЯДКУ

Узагальнюючим показником результативності, що характеризує ефективність витрат праці у виробництві й у сфері послуг, є продуктивність праці (розд. III Тимчасових методичних рекомендацій розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності, затверджених наказом Міністерства економіки України від 26 грудня 2008 р., №916). Розрізняють показники продуктивності однофакторні (пов'язується показник випуску з одним показником витрат праці), мультифакторні (пов'язується показник випуску з показниками витрат праці й капіталу, які є факторами виробництва) й багатфакторні (пов'язується показник випуску з низкою витрат).

Л. Ю. Величко, С. М. Прилипко й О. М. Ярошенко аргументовано доводять, що на рівень продуктивності праці на підприємстві впливають [1, с. 153-155]:

а) рівень екстенсивного використання праці, який показує ступінь її продуктивного використання і тривалість протягом робочого дня за незмінності інших характеристик. Чим повніше використовується робочий час, чим менше простоїв та інших втрат робочого часу, чим триваліший робочий день, тим вищим є рівень екстенсивного використання праці, а значить, і її продуктивності;

б) інтенсивність праці свідчить про ступінь її напруженості й визначається кількістю фізичної й розумової людської енергії, витраченої за одиницю часу. Нормальна інтенсивність праці означає витрату життєвої енергії індивіда протягом робочого часу, яку можна повністю поновити до початку наступного робочого дня при реально доступними для нього якістю харчування, медичного обслуговування, використання вільного часу відпочинку тощо;

в) техніко-технологічний стан виробництва що становить сукупність найбільш активних елементів виробництва, яка визначає технологічний спосіб одержання продукції (виконання робіт, надання послуг), здійснюваний за допомогою машинної техніки (устаткування, приладів, апаратів), різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничих підрозділів і підприємства в цілому [1, с. 153-155].

Єдиним джерелом зростання продуктивності праці, яке не має меж, є техніко-технологічне вдосконалення виробництва під дією науково-технічного прогресу. Головними тенденціями розвитку сучасних технологій є: (а) перехід до малостадійних процесів шляхом поєднання в одному технологічному агрегаті окремо виконуваних раніше операцій; (б) застосування мало або безвідходного виробництва; (в) підвищення рівня комплексної механізації процесів на підставі застосування систем машин і технологічних ліній; (г) використання засобів мікроелектроніки, що дозволяє одночасно з підвищенням ступеня автоматизації процесів досягти більш динамічної гнучкості виробництва.

Професійний розвиток – це набуття працівником нових компетенцій, знань, умінь і навичок, які він використовує чи буде використовувати у своїй професійній діяльності. Це процес підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації працюючих з метою виконання нових виробничих функцій, завдань та обов'язків нових посад. Про важливість професійного розвитку трудівників свідчить той факт, що більшість зарубіжних підприємств виділяють для цього 10% фонду заробітної плати [2, с. 173]. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про професійний розвиток працівників» [3] безпосереднє управління у сфері професійного розвитку працівників здійснюють роботодавці шляхом організації професійного навчання останніх та їх атестації.

У підсумку наукового дослідження варто відмітити, що при формуванні раціонального внутрішнього трудового розпорядку необхідно вирішити комплекс економічних, соціальних і психофізіологічних завдань:

(а) добитися мінімальних витрат робочого часу на виконання технологічної операції; (б) забезпечити високу якість продукції; (в) домогтися оптимального використання обладнання; (г) гарантувати безпеку праці; (д) досягти максимальної змістовності праці.

Таким чином, внутрішній трудовий розпорядок – це сукупність суспільних відносин, які виникають між працівниками й роботодавцем у процесі організації праці на підприємстві, в установі, організації чи у фізичної особи і впорядковуються нормами трудового права з метою створення умов для забезпечення підвищення ефективності виробництва і сприяння всебічному професійному розвитку працівників.

Список бібліографічних посилань

1. Прилипко С.М. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у випадку змін в організації виробництва і праці: проблеми теорії та практики: моногр. / С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко, Л.Ю. Величко. Х.: Вид-во ФІНН, 2011. 232 с.
2. Десслер Г. Управление персоналом: моногр. [перев. с англ.] / Г. Десслер. – М.: БИНОМ, 1997. 423 с.
3. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 р., №4312-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. №39. Ст. 462.

УДК 33-049.5:330.322](477)

Наталія Вікторівна ПАВЛЕНКО,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7460-7380>

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Нещодавно Уряд України схвалив Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року (далі – Стратегія) [1]. В цьому документі однією з основних складових економічної безпеки держави визначена інвестиційно-інноваційна безпека, оскільки саме високий рівень інвестицій та інновацій здатний забезпечити стале економічне зростання, що є пріоритетом національних економічних інтересів.

Загальновизнаним є той факт, що у країнах із високими темпами розвитку економіки норма валових інвестицій в основний капітал знаходиться на рівні 30–40%, для країн із середніми і низькими темпами розвитку економіки – на рівні 18–20%. Економічне зростання в розмірі 3% починається, зазвичай, коли частка валових інвестицій в основний капітал у ВВП сягає

20-22%. Щоб перейти до стійкого довгострокового зростання в 3-4%, цю частку треба підняти до 25%, тому саме таке значення цільового орієнтуру на 2025 рік для показника частини валових інвестицій в основний капітал у ВВП передбачає зазначена Стратегія.

Граничний (гарантуючий мінімальні темпи економічного зростання) розмір частини валових інвестицій в основний капітал у ВВП Стратегією затверджено на рівні 18%. За останні 10 років, цей рівень в Україні був перевищений лише у 2012 р. (19%); у всі інші роки значення показника не дотягувало до 18%, а у 2020 р. скоротилося до рекордно низького розміру – 13% [2; 3]. За таких обсягів інвестування, падіння економіки України у 2020 р. на 4% виглядає закономірним, а прогноз щодо її зростання у 2021 р. на 4% – нереалістичним. Стан інвестиційно-інноваційної безпеки за період 2010-2019 рр. (із середнім значенням оцінок стану безпеки за цей період на рівні 32% від оптимального) характеризується у Стратегії як небезпечний, а її рівень у 29% за підсумками I півріччя 2020 р. свідчить про неможливість забезпечити стає економічне зростання в умовах поточної недостатності та ресурсної орієнтованості інвестицій [1].

В Стратегії визначені завдання державної політики у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки. Деякі з них вже почали реалізовувати (наприклад, запровадження фінансових та організаційних стимулів інвестування, передбачених нещодавно прийнятим Законом України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями», створення Українського фонду стартапів, проєкт створення національного фонду інвестицій, програма мікрокредитування Фонду розвитку підприємництва тощо). Всі ці заходи є, безумовно, важливими, проте вони нездатні усунути основні перешкоди на шляху інвестування, які фіксують соціологічні дослідження.

Опитування іноземних інвесторів, яке протягом п'яти років поспіль проводять Європейська Бізнес Асоціація, компанія Dragon Capital та Центр економічної стратегії, показує, що п'ятірку найбільших перешкод інвестуванню складають недовіра до судової системи, корупція, монополізація ринків і захоплення влади олігархами, обтяжливе і мінливе законодавство та репресивні дії правоохоронних органів, водночас військовий конфлікт на сході країни, на який часто перекладають відповідальність за економічні невдачі, за ці роки перемістився з третього на восьме місце [4]. Очевидно, що топ-5 факторів, що стримують інвестування, мають інституційний характер і стосуються, в першу чергу, системи економічної та політичної влади. Тому суто економічних стимулів для збільшення інвестицій недостатньо, потрібно змінювати правила гри в системі влади і забезпечувати принцип верховенства права, який до цього часу залишається в Україні переважно декларативним.

Інвестори будуть згодні пристосовуватися до особливостей правової, податкової, митної та інших систем (бо вони однаково існують в кожній

країні) лише за умови, що їх капіталовкладення надійно захищені: права власності гарантовані, виключене несанкціоноване стороннє втручання в роботу державних реєстрів, суд справедливий, інфорсмент дієвий, правила гри на ринку для всіх однакові, монополізм обмежений, адміністративні процедури прозорі, контролюючі органи неупереджені тощо. Такі вимоги інвесторів є справедливими і обґрунтованими, проте забезпечити їх виконання, на жаль, не так легко. Для цього потрібна тверда політична воля та значний час, оскільки це пов'язано з руйнуванням пануючих в Україні екстрактивних інститутів, які є джерелом монопольної та корупційної ренти, а отже позбавленням доходу всіх тих, хто звик паразитувати на державі, бізнесі та населенні і буде чинити активний опір перетворенням.

Оскільки змінити менталітет людей набагато важче, ніж технології, інструмент реформ, на мою думку, вибрано правильно – діджиталізація сфери надання адміністративних послуг здатна зробити її більш прозорою і менш корумпованою. Проте, на жаль, не усяди цей інструмент здатний вирішити більшість проблем. Справжні випробування чекають на владу під час судової реформи, яка є на теперішній час першочерговою.

Висновок. Рівень інвестування в економіку України є надзвичайно низьким, що становить значну загрозу стану економічної безпеки України. Для збільшення інвестицій недостатньо лише економічних стимулів; потрібні глибокі інституційні зміни, спрямовані на руйнування екстрактивних інститутів економічної та політичної системи суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Про стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: проєкт Указу Президента України / Міністерство економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL:<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=65355ae8-3a6a-47e8-a0fd-f4a02adfe66c&title=ProektUkazuPrezidentaUkrainiproRishenniaRadiNatsionalnoiBezpekiIOboroniUkrainiVid-2021-RokuproStrategiiuEkonomichnoiBezpekiUkrainiNaPeriodDo2025-Roku> (дата звернення: 12.04.2021)
2. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання (2010-2019) / Державна служба статистики України. URL:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ_2005/vvp/vvp_ric/arh_vvpzkkv_u.htm (дата звернення: 12.04.2021)
3. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання у 2020 році / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/03/31.pdf> (дата звернення: 12.04.2021)
4. Недовіра до судової системи посіла 1 місце серед перешкод для іноземних інвестицій / Європейська Бізнес Асоціація. URL:<https://eba.com.ua/nedovira-dosudovoyi-systemy-posila-1-mistse-sered-pereshkod-dlya-inozemnyh-investytsij/> (дата звернення: 12.04.2021)

УДК 338.486.4

Еліна Вікторівна ПАХУЧА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва
Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0509-8230>*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Маркетингова діяльність вітчизняних товаровиробників відбувається відповідно вимогам ринкового середовища та спрямованими на побудову конкурентних переваг. Підприємства працюють в некерованому та швидкозмінному маркетинговому середовищі з високим рівнем ризику та невизначеності. Впровадження маркетингових принципів ведення господарської діяльності, дасть можливість товаровиробникам, швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та підвищити свою конкурентоспроможність. Тому в сучасним підприємцям необхідно прийняти маркетинг не лише як філософію бізнесу, а й впроваджувати маркетингові заходи у планування своєї діяльності. Використання системи маркетингу та розроблення шляхів щодо налагодження ефективного управління нею є актуальним завданням для суб'єктів господарювання.

Реалізація маркетингової діяльності виступає об'єктивною необхідністю орієнтації науково-технічної, виробничої і збутової діяльності підприємства з врахуванням ринкового попиту, потреб та вимог споживачів. Тут відображається і постійно посилюється тенденція до планомірної організації виробництва з метою підвищення ефективності функціонування підприємства загалом та його господарських підрозділів зокрема[1, с. 54].

Розгляд проблеми економічної безпеки підприємства в контексті сталого розвитку дає змогу здійснювати пошук нових інструментів механізмів та методик щодо забезпечення безпеки серед яких вагоме місце посідає маркетинговий комплекс [2, с. 175]. Так як виникнення ризиків та загроз економічній безпеці підприємства існують як в підприємстві так і поза його межами виробничо-господарська діяльність не може формуватися та реалізовуватись не використовуючи маркетингову діяльність для досягнення конкурентних переваг.

Маркетингова діяльність виконує такі основні функції як планування, організацію, мотивацію і контроль для досягнення маркетингових цілей підприємства, що не може не впливати на підприємницьку діяльність підприємства в цілому. Взаємозв'язок маркетингової діяльності з економічною безпекою підприємства ґрунтується на виконанні таких

принципів: маркетингова діяльність визначає виробничу діяльність підприємства; використання маркетингового комплексу забезпечує підвищення ефективності діяльності підприємства; управлінські рішення приймаються виходячи з орієнтації маркетингової діяльності підприємства; маркетингова діяльність нерозривно пов'язана з впровадженням інновацій; маркетингова діяльність сприяє зростанню частки на ринку та прибутковості підприємства; маркетингова діяльність підприємства забезпечує конкурентні переваги на ринку та забезпечує взаємодію з зовнішнім середовищем.

Функціональні складові економічної безпеки складається з наступних елементів: техніко-технологічної, інтелектуальної і кадрової, фінансової, політико-правової, екологічної, інформаційної та силової. Маркетингова складова повинна враховувати стан ринку і конкурентного середовища, наявність конкурентних переваг, рівень конкурентоспроможності підприємства і продукції [3, с. 23].

Для виявлення загроз та визначення стану економічної безпеки, необхідно здійснювати дослідження чинників зовнішнього середовища. У практиці маркетингової діяльності широко використовується SWOT-аналіз як метод аналізу зовнішнього оточення підприємства на ринку. Основними завданнями SWOT-аналізу є: виявлення маркетингових можливостей, які відповідають ресурсам фірми; визначення маркетингових загроз і розробка заходів щодо знешкодження їх впливу; виявлення слабких сторін фірми та розроблення стратегічних напрямів їх подолання; виявлення сильних сторін фірми й зіставлення їх з ринковими можливостями; виявлення конкурентних переваг фірми та формування її стратегічних пріоритетів.

Діагностика зовнішнього середовища є підґрунтям для розробки маркетингової стратегії. Маркетингова стратегія є основою розвитку підприємства та визначає модель поведінки на ринку, захищає від неправильно обраної товарної, збутової та цінової політики, виявляє неконкурентоспроможну продукцію.

Для вибору ефективної маркетингової стратегії необхідно мати чітко визначені стратегічні цілі, план дій, інструменти які реалізують поставлені цілі, визначити ринкові позиції та фінансові можливості підприємства. До заходів, які повинні покращити процес реалізації маркетингових стратегій підприємств, в залежності від обраних цілей, відносять: підприємства, які орієнтовані на вихід на зовнішні ринки, повинні враховувати інтереси та пріоритети закордонних споживачів; підприємствам необхідно вміти чітко забезпечити ефективний контроль обраної маркетингової стратегії; необхідно налагодити узгоджену та продуктивну взаємодію між відповідними підрозділами підприємства для того, щоб оперативно реагувати на зміну потреб споживачів; у процесі реалізації обраної маркетингової стратегії необхідно виділяти ті чинники, на основі яких впроваджуються в життя нові технології.

Висновок. Виявлено, що маркетингова діяльність є однією з найбільш важливих і дієвих інструментів забезпечення ефективності діяльності підприємств та формування його економічної безпеки. Функції маркетингу визначають напрями реалізації маркетингової діяльності та здійснюють вплив на визначення стратегії розвитку підприємства. Ефективна маркетингова стратегія підприємства забезпечує конкурентні переваги підприємства на ринку та економічну безпеку підприємства.

Список бібліографічних посилань

1. Абрамович І. А., Воловик Д. В. Маркетингова діяльність підприємства та контроль за її реалізацією. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 52-56.
2. Юрков Н.Я., Васильчак С.В., Стручок Н.М. Взаємозв'язок структурних елементів економічної безпеки підприємства з урахуванням комплексу маркетингу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. №24.9. С. 175-179.
3. Бєлова, Т. Г., Крайнюченко О. Ф. Маркетингове забезпечення економічної безпеки промислового підприємства. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: кол. моногр. Дніпропетровськ: «ФОР Дробязко С. І.», 2014. Т. 2. С. 21-27.

УДК 336.14.340.130(477)

Ірина Анатоліївна ПЕТРОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії теоретичних досліджень,
редакційно-видавничої та науково-методичної діяльності
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (м. Харків);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1652-6715>*

ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Стратегія Національної безпеки України "Безпека людини - безпека країни", що затверджена Указом Президента України № 392 // 2020 від 14.09.2020 р. (даді - Стратегія), визначає фундаментальні положення системи національної безпеки для забезпечення "високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз"[1]. Отже, уряд пропонує створити потужну систему національної безпеки та пов'язує цю діяльність з налагодженням системи цивільного захисту, що передбачає створення правових можливостей для громадськості, з одного боку реалізувати права, що гарантовані Конституцією України, а з іншого, захистити власні інтереси.

Відповідно до чинного законодавства та наукових досліджень, стан громадської безпеки, як одної з важливих складових національної безпеки, визначає рівень захищеності громадян, і як наслідок суспільства та держави, переважно від внутрішніх загроз, суспільно небезпечних, які характеризуються рівнем злочинів та правопорушень в суспільстві. Проте, сутність громадської безпеки залишається дискусійною.

Науковці окреслили основні вимоги, які висуваються до системи гарантування громадської безпеки: функціонування в межах, визначених законом; забезпечення надійного захисту національних інтересів; прогнозування і своєчасне відвернення загроз безпеці; ефективне функціонування як у звичайних, так і в надзвичайних умовах; наявність чіткої структури і функціональне розмежування органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; відкритість і гласність у необхідних межах щодо діяльності відповідних органів, що входять у зазначену систему [2, с. 90].

Аналіз сутності поняття "громадська безпека" свідчить про двояку позицію науковців щодо трактування цього поняття: по перше, як системі відносин, що складається у сфері правоохоронної діяльності для захисту громадян від правопорушень та злочинів, тобто стан громадської безпеки пов'язують з діяльністю правоохоронних органів, і суб'єктами цієї діяльності безпосередньо є окремі громадяни та правоохоронці, а по друге, як відносини, що реалізуються у суспільстві, як загальні явища, що загрожують життєдіяльності в країні і охоплюють одночасно всіх громадян, тобто технічні, природні катастрофи, пандемії тощо, і пов'язані з різними сферами суспільної діяльності.

Висновок. Громадську безпеку в сучасних умовах слід розглядати в широкому значенні, як безпеку людини у суспільному середовищі, з урахуванням системного підходу та взаємозв'язку з усіма видами безпеки й існуючими загрозами безпеці. В такому випадку громадська безпека тісно пов'язана з безпекою кожної людини як члена цього суспільства, є складовим елементом національної, колективної, міжнародної та глобальної безпеки.

Створення правового середовища з організації забезпечення громадської безпеки потребує законодавчого визначення по перше, загроз, що мають суспільне спрямування і збігаються за значенням з загрозами та викликами національним інтересам, а по друге, з прав і обов'язків громадян, суспільних утворень, громадських об'єднань по їх попередженню та усуненню.

Список бібліографічних посилань

1. Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n7>
2. Користін О. Є. Методологічні та організаційні засади забезпечення економічної безпеки України / О. Є. Користін // Право і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 88–93.

УДК 658.338

Марина Сергіївна ПОНОМАРЬОВА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва
Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8463-821X>;*

Євгенія Володимирівна КРИВОШЕЯ,

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва
Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3596-7767>;*

Іван Константинович ЗАХАРОВ,

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва
Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3733-543X>*

МАРКЕТИНГОВІ ЗАВДАННЯ В ПОСИЛЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЗРОСТАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сьогодні діяльність суб'єктів господарювання здійснюється в умовах динамічного конкурентного середовища, складної ринкової кон'юнктури, асиметричного інформаційного простору та циклічного розвитку економіки. Результативність діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання відбиває актуальні тенденції та процеси, що відбуваються в державі. Саме суб'єкти господарювання виробляють вагомую частку товарів, надають різноманітні послуги, здійснюють науково-дослідну та інноваційну діяльність, створюють конкурентоздатний потенціал країни тощо. Суб'єкти господарювання є головною складовою системи будь-якої держави, яка має безпосередній вплив на її стабільність та соціально-економічні досягнення. У цьому зв'язку важливим завданням ефективного функціонування підприємств є забезпечення їх економічної безпеки, що особливо актуалізується в умовах існування нестабільного та невизначеного бізнес-середовища [1-2].

Інтеграція української економіки у світову вимагає перегляду теоретичних та методологічних підходів до оцінки її ефективності та конкурентоспроможності, а також захищеності. Економічна система України багато в чому поступається провідним світовим. Істотною її рисою, як і раніше, залишається сировинний характер, який має негативний вплив на її розвиток, оцінку та характеристичу в цілому. Це зумовлює необхідність

та особливу значимість діяльності держави, спрямованої на приведення економічної системи держави у відповідність до вимог часу і забезпечення ефективного економічного розвитку. Реалізація цього завдання ускладнюється триваючим конфліктом на Сході України та значним рівнем корупції на всіх рівнях державного управління, що формує недовіру до державних інститутів, створює негативний імідж України на міжнародній арені і в зв'язку з цим розглядається як загроза безпеці нашої держави. За таких умов економічна захищеність є необхідною умовою забезпечення національних інтересів у сфері економіки.

Основною рушійною силою розвитку суб'єктів господарювання є конкуренція, яка змушує керівників постійно шукати нові шляхи підвищення своєї конкурентоспроможності. Складні та нестабільні суспільно-політичні умови, в яких функціонують суб'єкти господарювання, вимагають нових механізмів вирішення питання підвищення конкурентоспроможності. У науковій літературі описано велику кількість методів та окремих показників для оцінки конкурентоспроможності. Проте нині не існує єдиного механізму здійснення оцінки та прийняття рішень щодо підвищення конкурентоспроможності для суб'єктів господарювання [3].

Маркетинг займає одне з провідних місць в забезпеченні підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, адже саме маркетинг виконує дослідження потреб споживачів, дослідження цільової аудиторії, розробку оптимальної концепції послуги, донесення цінності послуги до споживача, контроль рівню задоволення споживачів.

Підвищення рівня конкурентоспроможності можливе, якщо суб'єкти господарювання поставлять за мету виконання наступних завдань [4-5]:

- постійне впровадження у виробництво нових, вдосконалених виробів;
- незмінне скорочення всіх видів витрат на виробництво продукції;
- підвищення якісних і споживчих характеристик при зниженні цін на товари, котрі випускаються;
- використання нової технології;
- використання нової техніки;
- розробку нового дизайну товарів;
- впровадження нововведень в системі розподілу та збуту.

Висновок. Підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання є одним із необхідних умов для зростання економічної безпеки держави, адже висока конкурентоспроможність суб'єктів господарювання є гарантією отримання високого і стабільного прибутку. Висока конкурентоспроможність стає рушійною силою розвитку і життєдіяльності підприємства, а отже і держави. Саме тому суб'єктам господарювання, щоб підняти рівень конкурентоспроможності, доцільно приділяти особливу увагу задоволенню потреб існуючих на ринку, отримання максимального прибутку і збільшення обсягів збуту, розширення частки внутрішнього і зовнішнього ринку, забезпечення необхідного рівня якості та

ціни продукції, що виробляється, впровадження нових технологічних процесів і модернізації обладнання.

Список бібліографічних посилань

1. Толуб'як В. С., Корольок Ю. Г. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 6. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1448>. DOI: [10.32702/2307-2156-2019.6.3](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.6.3)
2. Косар Н.С., Селюченко Н.Е., Гринів Н.Т. Оцінювання конкурентоспроможності споживчих товарів у системі заходів щодо її підвищення (на прикладі соняшникової олії). *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 51. С. 90-95.
3. Пономарьова М.С., Захаров І.К., Іваненко В.Є. Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємницької діяльності. *Вісник ХНАУ ім.В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. Вип. 1. С. 458
4. Кузьмін О. Є. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика : монографія / за заг. ред. Кузьміна О. Є. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2018. 198 с.
5. Держава, галузі, підприємства, бізнес: реалії і тенденції економічного, інформаційного та технічного розвитку: монографія /за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. Дніпро: Пороги, 2020. 456 с.

УДК 343.3/.7

Дар'я Ігорівна РОМАНЧЕНКО,

аспірантка кафедри правового забезпечення

господарської діяльності факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АНТИКОНКУРЕНТНІ УЗГОДЖЕНІ ДІЇ

Враховуючи реалії гібридної війни, економічну експансію та концентрацію капіталу наразі створення ефективно-діючого правового механізму протидії антиконкурентним узгодженим діям суб'єктів господарювання. Наразі законодавство України та більшості країн світу не містить кримінальної відповідальності за здійснення суб'єктами господарювання антиконкурентних узгоджених дій, обмежуючись адміністративною відповідальністю та окремими механізмами фінансово-правового характеру. Водночас слід зазначити, що окремі країни досить ефективно застосовують механізм кримінально-правової відповідальності за порушення анти конкурентного законодавства.

Так, у США, Канаді та Ізраїлі прямо встановлена кримінальна відповідальність за участь у картелі [1, с. 188]. Стосовно визначення картелю, пропонується

використовувати саме для розгляду як елементу кримінальної відповідальності визначення Ігнатюка А.І., який зазначає, що картель – це певна угода між окремими суб'єктами олігополістичного ринку, у якій суб'єкти встановлюють планові обсяги реалізації продукції для кожного учасника угоди та/або рівень ринкових цін [2, с. 216]. У Німеччині також існує інститут кримінальної відповідальності за окремі порушення антимонопольного законодавства. Так, ст. 298 Кримінального кодексу Федеративної Республіки Німеччина прямо регулює питання пов'язані з антиконкурентними діями під час публічних торгів та встановлює відповідальність за заборонені законом дії у вигляді ув'язнення строком до п'яти років або штрафу [3].

Причиною необхідності введення кримінальної відповідальності за окремі антиконкурентні узгоджені дії є критичний для вітчизняної економіки період, коли подібні дії можуть призвести до кризи у певних галузях економіки.

Пропонується не обмежувати кримінальну відповідальність лише змовою під час торгів, а ввести кримінальну відповідальність за будь-які дії, що завдали певного рівня збитку та/або кримінальну відповідальність за антиконкурентні узгоджені дії у критичних для держави сферах економіки, що завдали державі значну шкоду. Відповідний рівень завдання шкоди має бути визначено фахівцями у галузі кримінального права. Також вкрай важливим є встановлення критичних для нашої держави сфер економіки, яким має бути надано особливий режим державного захисту. Перш за все мова йде про важливі для обороноздатності держави сфери, враховуючи реаліє гібридної війни та можливої економічної експансії певних країн та/або економічних груп.

Також можливим є введення кримінальної відповідальності за свідому картельну змову з окремими суб'єктами, яких визнано ворожими суб'єктами господарювання. Метою створення такого механізму є недопущення ворожих суб'єктів, пов'язаних з країною-агресором до вітчизняних ринків та суб'єктів господарювання. Однак перш за все необхідним є створення уповноваженням на це державою органом списку таких ворожих суб'єктів. Пропонується доповнити вітчизняне законодавство нормами, що надавали б відповідні повноваження щодо формування такого списку СБУ або РНБО. Також необхідним є доповнення Кримінального кодексу України нормами, що регулювали б питання кримінальної відповідальності за здійснення злочинів у формі антиконкурентних узгоджених дій.

Цікавим також є питання ролі АМКУ стосовно розподілу повноважень між органами МВС, прокуратури, АМКУ та СБУ. Пропонується сконцентрувати більшість повноважень пов'язаних зі слідством та обвинуваченням саме у СБУ, враховуючи критичність для національної безпеки відповідних злочинів.

Висновок. Необхідно використовуючи досвід закордонних країн ввести кримінальну відповідальність за окремі антиконкурентні узгоджені

дії, що можуть мати критичне значення для національної безпеки. При цьому важливим є визначення основних критеріїв для такої відповідальності. Першим критерієм є величина завданих державі збитків. Другим критерієм є критичність сфери господарювання (або суб'єкта господарювання) для національної безпеки. Третім критерієм є відношення контрагента узгоджених дій до переліку ворожих суб'єктів, який має бути сформовано РНБО або СБУ.

Список бібліографічних посилань

1. Швидка Т. І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія / Т. І. Швидка – Харків : Право, 2020. – 376 с.
2. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: Монографія. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 465 с.
3. Criminal Code of the Federal Republic of Germany (1971, amended 2013). Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 3322, last amended by Article 1 of the Law of 24 September 2013, Federal Law Gazette I p. 3671 and with the text of Article 6(18) of the Law of 10 October 2013, Federal Law Gazette I p. 3799. URL: <https://www.legislationonline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>

УДК 657.471:336.22

Оксана Миколаївна РОМАНЬКОВА,

кандидат хімічних наук, доцент,

доцент кафедри «Облік, оподаткування та економічна безпека»

Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3698-0560>

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА БЕЗПЕКА БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Безпека бюджетної системи України уявляє собою стан захищеності фінансової системи держави як від внутрішніх, так й зовнішніх загроз у бюджетній і податковій діяльності. Державний бюджет України складається з доходів та видатків. Доходи формуються за рахунок зборів, податкових та неподаткових надходжень, коштів від закордонних країн і міжнародних організацій, доходів від операцій з капіталом, офіційних трансфертів та цільових фондів. Видатки спрямовані на міжбюджетні трансфери, освіту, охорону здоров'я, оборону, економічну діяльність, загальнодержавні функції, охорону навколишнього середовища, громадський порядок, безпеку та судову владу. Виконання державного бюджету України наведено на рисунку 1, а динаміка надходжень – у табл. 1.

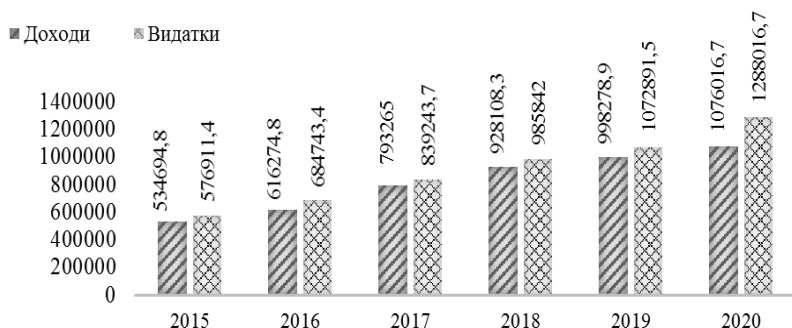

Рис. 1 Виконання державного бюджету України у 2015-2020 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором на основі даних державної служби статистики України.

Згідно статистичних даних, доходи та видатки з кожним роком збільшуються, причому видатки перевищують над доходами – бюджетний дефіцит. Його потрібно зменшувати, шукаючи додаткові засоби надходжень доходів.

У 2015 році частка податкових надходжень склала 76,57% від доходів Державного Бюджету України, що відповідає сумі 409417,5 млн. грн. У 2016 році частка податкових надходжень становила 81,76%, а їх сума склала 503879,4 млн. грн. У 2017 році в порівнянні з попереднім роком їх частка знизилась на 2,7% (627153,7 млн. грн.). У 2018 році частка збільшилась на 2,16% (753815,6 млн. грн.), а у 2019 році частка податкових надходжень - 80,12%. У 2020 році вона зменшилась на 1,02%, а саме 851115,6 млн. грн.

Таблиця 1 – Динаміка надходжень до державного бюджету України за 2015–2020 рр., млн.грн.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податкові надходження	409417,5	503879,4	627153,7	753815,6	799776,0	851115,6
Неподаткові надходження	120006,5	103635,2	128402,3	164676,5	186684,2	212946,9
Доходи від операцій з капіталом	171,4	191,5	286,9	657,5	183,0	79,4

Офіційні трансферти	3144,0	4171,6	5967,7	7306,3	8725,0	10658,0
Всього	532739,4	611877,7	761810,6	926455,9	995368,2	1074799,9

Джерело: складено автором на основі даних державної служби статистики України.

За період 2015-2020 рр. згідно статистичних даних найбільший відсоток формування державного бюджету України в середньому становить 79%. Його формування відбувається за допомогою податкових надходжень, а найменше значення нижче 1% – це доходи від операцій з капіталом. Структура надходжень до державного бюджету України за 2020 рік наведена на рисунку 2.

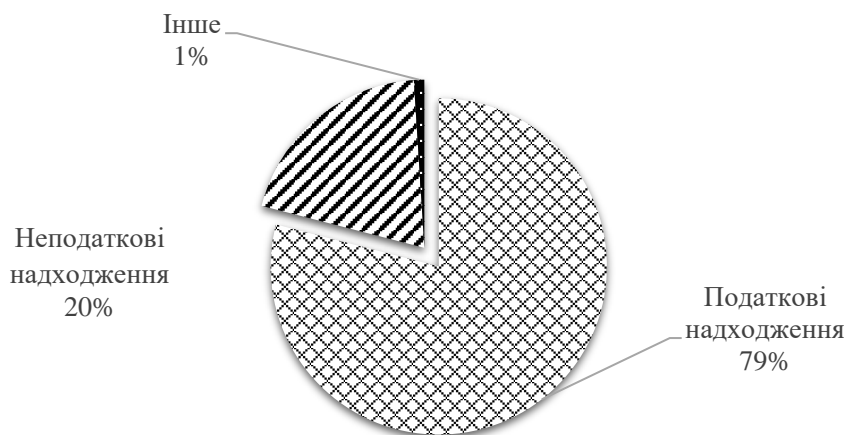

Рис. 2 Структура надходжень до державного бюджету України за 2020 рік

Структура видатків бюджету, яку затверджує Міністерство фінансів України, за функціональною класифікацією характеризує загальні цілі державного управління. Структура передбачає здійснення видатків відповідного бюджету на цілі, такі як забезпечення громадського порядку, соціальний захист та соціальне забезпечення, освіта, житлово-комунальне господарство, духовний та фізичний розвиток, оборона та інше, що

є прерогативою забезпечення ефективної діяльності держави. Видатки державного бюджету України за 2015-2020 р. наведені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Видатки державного бюджету України (функціональна класифікація) (млн. грн.)

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загально-державні функції	103116,7	117925,6	142446,9	162949,9	168206,5	163849,4
Оборона	52005,2	59348,9	74346,2	97024,0	106627,7	120374,1
Громадський порядок, без-	54643,4	71671,1	87845,0	116875,6	140151,2	157672,5
Економічна діяльність	37135,4	31412,3	47000,1	63600,7	72365,1	168889,0
Охорона навколишнього середовища	4053,0	4771,6	4739,9	5241,2	6316,2	6636,8
Житлово-комунальне господарство	21,5	12,5	16,9	296,9	108,0	88,5
Охорона здоров'я	11450,4	12456,3	16729,1	22617,9	38561,6	124925,3

Продовження табл. 2

Духовний та фізичний розви-	6619,2	4958,9	7898,1	10107,1	9967,0	9826,4
Освіта	30185,7	34825,4	41140,2	44323,4	51657,6	52857,3
Соціальний захист та соціа-	103700,9	151965,5	144478,3	163865,6	218628,6	322720,3
Міжбюджетні трансфе-	173980,0	195395,3	272602,9	298939,7	260302,0	160177,1
Всього	576911,4	684743,4	839243,7	985842,0	1072891,5	1288016,7

Джерело: складено автором на основі даних державної служби статистики України.

Відповідно до статистичних даних з 2016 р. по 2018 р. найбільша частина видатків була спрямована саме на міжбюджетні трансфери, а у 2020 році спостерігається збільшення видатків наданих державою на забезпечення соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) в Україні.

Безпека бюджетної системи України за своїм призначенням є багаторівневою. В першу чергу вона повинна бути спрямована на захист державних інтересів, стабільного функціонування податково-бюджетної системи, фінансової самостійності держави та ефективного використання нею бюджетних коштів.

УДК 338.242.4

Ірина Олександрівна СЕВІДОВА,

*доктор економічних наук, доцент,
академік Академії економічних наук України,
професор кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3703-4610>;*

Сергій Володимирович ПЛИГУН,

*аспірант кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин
Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5251-0553>*

ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Визначень безпеки багато, тому що саме поняття досить дозвольне і навіть неоднозначне. Фінансову безпеку можна розглядати стосовно до різних категорій об'єктів безпеки: виробникам, споживачам, власникам факторів виробництва, державі. Еволюція концепцій національної економічної безпеки є похідною від типології і еволюції фінансової теорії, пов'язаних з аналізом національного фінансово-економічного розвитку.

Проблемні аспекти сучасних концепцій економічної безпеки полягають в тому, що вони будуються на позиціях ще радянської економічної школи і досить слабо співвідносяться з сучасними поняттями економічного неолібералізму. Основна причина полягає в тому, що реалізуючи систему економічної безпеки, в умовах глобальної економічної системи, інтереси національних урядів об'єктивно вступають в протиріччя з інтересами наднаціональних корпорацій і фінансових організацій. Національні економіки вже включені в глобальний ринок, хочуть вони того чи ні. В такому політико-економічному оточенні для країн зі слабкою перехідною економікою концепція забезпечення економічної безпеки держави повинна бути ідеологічною основою розвитку економічної політики.

Сучасні чинники, які можуть забезпечити національну безпеку, в тому числі і фінансову, не можна відокремити від незворотного процесу глобалізації. Процеси глобалізації прискорили економічну, технологічну, культурну і політичну інтеграцію, поряд з демократичним управлінням, економічним динамізмом і ринковою економікою, повагою прав людини і розвитком комунікацій. Це також збільшило і ускладнило економічні відносини і взаємозалежності між державами, а також між національною і глобальною економікою. Більш того, посилення глобалізації також призвело до збільшення ступеня взаємозалежності і взаємодії в плані безпеки

- процесу, який при розумному керуванні може мати позитивні наслідки в області підвищення стабільності у сфері міжнародних відносин. Тому в умовах глобалізації досягнення певного рівня безпеки залежить від здатності держави агрегувати ресурси всередині країни і отримувати або підтримувати доступ до зовнішніх фінансово-економічних ресурсів [1].

Внутрішні загрози економічній безпеці України, які створюються в умовах глобалізації, на думку В. Сенчагова, викликані нездатністю економіки до самозбереження та саморозвитку, слабкістю інноваційного початку в розвитку, неефективністю системи державного регулювання економіки. Зовнішні загрози відображають поточний стан світової економіки і можуть підірвати основи її розвитку [2]. Відносний характер поняття економічної безпеки підтверджує можливість порівняння її показників із аналогічними показниками у різних країнах, а також порівняння кожного окремо взятого показника у часовому інтервалі. У середньо- та довгостроковому періодах укріплення безпекового простору української економіки залежатиме від створення сприятливих умов для проведення політики безпеки і стабільності в рамках усього макроекономічного середовища. Створення такої ефективної та прийнятної для суспільства системи державного управління, яка мала б можливість оперативно діяти в непростих реаліях української ринкової економіки, забезпечувати постійний баланс економічних інтересів в державі, має стати ключовою умовою для захисту від дестабілізуючого впливу системи загрозливих факторів [3].

Проте існуюча в світі висока ступінь економічної взаємозалежності, визначає розширення конкуренції між ними та господарюючими суб'єктами; трансформацію економічних функцій держави та делегування на глобальний рівень окремих з них; розширення сфер впливу за межі національних кордонів згідно з новими глобальними правилами економічної діяльності; здійснення основоположних змін у структурі національної економіки та формування нового середовища для національного розвитку в цілому; посилення процесів міжнародної інтеграції та взаємодії національних господарств, що перетворюється на наймогутніший фактор їх функціонування [4]. Будучи державою з перехідною економікою, Україна залежить від зовнішніх економічних умов, з цього постає необхідність використання всіх можливих інструментів для дослідження актуального стану економічної безпеки держави. Спираючись на такі розрахунки, з'являються реальні можливості зміцнення своєї економічної безпеки, що дозволить зменшити свою залежність і залучити інвестиції.

Висновок. Національна безпека в існуючих реаліях не може існувати без забезпечення прийнятного рівня економічної безпеки. Концепція економічної безпеки визначається як сукупність умов необхідних для забезпечення нормального економічного розвитку країни і відновлення розриву в розвитку в порівнянні з економічно розвиненими країнами світу. З огляду на найважливіші аспекти дослідження проблем економічної безпеки, можна відзначити, що деякі з виявлених економічних чинників визначилися джерелами небезпеки і

ризик. Проте забезпечення безпеки фінансово-економічної системи країни залежить від здатності своєчасного реагування та адекватного управління цими факторами з максимальною ефективністю, максимізуючи позитивні ефекти і пом'якшуючи або навіть нейтралізуючи негативні.

Список бібліографічних посилань

1. Băhnăreanu, C. (2006). Impactul factorilor economici asupra securității. În: *Tendințe inovatoare în economia și managementul apărării. Sesiunea de comunicări științifice a departamentului regional de studii pentru managementul resurselor de apărare - 15 decembrie 2006, Brașov*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „CAROLI”. p. 21-26.
2. Сенчагов В. Стратегические цели и механизм обеспечения экономической безопасности. *Проблемы теории и практики управления*. 2009. № 3. С. 18-23.
3. Касьянова А.О. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : [колективна монографія у 2 т.]. Дніпропетровськ: «ФОРМ Дробязко С.І.», 2014. Т. 1. С. 77-96.
4. Кирилов Ю.Є. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік. *Ефективна економіка*. 2016. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5297> (дата звернення: 07.04.2021).

УДК 378.338.242

Оксана Анатоліївна СУТУЛА,

старший викладач кафедри соціології та політології

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3788-464X>

ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВО-ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Курс на інтеграцію національної економіки до світових та європейських економічних інституцій вимагає підпорядкування реформаторських заходів загальновизнаним міжнародним тенденціям розвитку виробництва в умовах глобалізації та забезпечення конкурентоспроможності господарської і комерційної діяльності вітчизняних товаровиробників у відкритому ринковому просторі.

Для України завжди актуальним було питання раціонального, ефективного використання багатих природних ресурсів для підвищення соціально-економічного потенціалу держави та рівня життя народу. Тому майбутнє багато в чому буде залежати від прийдешніх поколінь, які сповна використають науковий, практичний світовий та вітчизняний досвід

визначення та здійснення прогресу країни шляхом удосконалення системи і структури освіти у державі. Це безумовно буде запорукою підвищення рівня економічної безпеки та захисту національних інтересів України.

Нова парадигма вищої освіти передбачає динамічний перехід до нової стратегії розвитку знань і високоякісних технологій. При цьому пріоритетний розвиток повинні отримати фундаментальні знання про закони розвитку природи і суспільства, про основні характеристики інформації та інформаційних процесів, які вже зараз виконують функцію каталізатора практично всіх напрямків соціально-економічного та науково-інтелектуального розвитку суспільства. Нова парадигма вищої освіти виходить з того, що виникає безліч глобальних проблем, що загрожують самому існуванню людства, що вимагають для свого усвідомлення і вирішення інтегральних знань і об'єднаних зусиль.

Вища освіта має виконувати дві основні функції. Перша, традиційна, безпосередньо пов'язана з підготовкою спеціалістів, і друга, також пов'язана з підготовкою, але іншого змісту – це формування особи, її духовних цінностей і соціальної активності. Розглядаючи статус духовних цінностей в інформаційному соціумі, насамперед звертається увага на здатність духовності забезпечувати індивіду свободу прийняття життєвих рішень у складних ситуаціях. Падіння моралі і деформація духовності – негативний епіфеномен суспільства високих технологій. Формування особи – головне завдання вищої школи. Адже успіх в навчанні і навіть в освіті сам по собі не приводить до успіху у вихованні людини-особистості.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства, який характеризується інтеграцією України у європейське співтовариство, ставить перед вітчизняною освітою невідкладні завдання підготовки висококваліфікованих професіоналів. Щоб стати повноцінним спеціалістом, потрібно дійсно бажати отримати знання, оволодіти багатством сучасної науки, сприйняти як віру ідеали гуманізму. Безумовною домінантою у становленні сучасної еліти є гуманізація і гуманітаризація освітянського простору. Гуманізація освіти – багатопланове, соціально-моральне явище духовного життя суспільства. Це визнання цінності конкретної людини, створення умов, спрямованих на розкриття і розвиток здібностей студента та його самореалізацію. Це духовна і моральна орієнтація практичної педагогіки на систему адекватних моральних цінностей, ядром якої є студент-особистість. Для сучасної вітчизняної освіти більш ніж актуальною залишається проблема її гуманізації та гуманітаризації. Здійснення гуманітарної освіти спрямоване на пробудження громадянської свідомості студентської молоді. Гуманітарна освіта – це і навчання, і виховання. Вона має базуватися на інтегративних засадах з урахуванням специфіки професійної діяльності. Тут не доцільна як надмірна спеціалізація, що веде до спрощення та примітивного відтворення культурологічних цінностей, так і перевантаження теоретичними соціогуманітарними знаннями. Професійна культура повинна формуватися на

основі загальної культури. Таким чином, педагогічна діяльність викладача-гуманітарія ставить до нього вимоги бути не носієм інформації, а координатором, який забезпечує культурний розвиток у формуванні спеціаліста. Розширити науковий світогляд студентів, виховати високі моральні якості є найактуальнішим завданням соціогуманітарної підготовки студента. Це впливає на загальний рівень фахівця, формування його розуміння пріоритетних завдань захисту національних інтересів та економічної безпеки держави.

Важливим напрямком науково-педагогічної діяльності викладачів-гуманітаріїв є висвітлення суспільно-політичних процесів і явищ, що відбуваються в Україні та за її межами. В сучасних умовах студент повинен орієнтуватися у різноманітності політико-правового поля держави, її стратегічних і тактичних перспективах розвитку, формах державного устрою і політичного правління, етнополітиці, міжнародних відносинах, глобальних проблемах сучасності, геополітиці тощо. Адже відповідні знання з актуальних соціологічних і політологічних проблем сприяють формуванню політичної культури і політичної свідомості студентської молоді, а відтак формують у майбутніх фахівців активну громадянську позицію. До того ж знання прав, свобод і обов'язків людини і громадянина виховує у майбутнього спеціаліста бажання відстоювати свої інтереси у багатоманітному, не завжди справедливому, суспільстві. Актуальним на сьогодні залишається питання залучення студентства до громадської, організаторської, суспільно-політичної діяльності в процесі навчання. Громадська та організаторська діяльність студентів здійснюється в межах функціонування Об'єднаної ради студентського самоврядування та у період проходження ними виробничої практики. Наприклад, студенти постійно беруть участь у соціологічних дослідженнях, з'ясовуючи проблеми суспільства, ініціюють проведення громадських заходів, присвяченим знаменним історичним і сучасним подіям.

Таким чином, значення соціогуманітарної підготовки студентів для майбутньої діяльності як спеціалістів і фахівців різних сфер і галузей, організаторів і керівників виробництва, громадських і політичних діячів повинно постійно зростати і знаходити підтримку у системі вищої освіти. Безумовно, в органічному поєднанні з інноваційним знаннями і досягненнями нанотехнологій світового рівня. Отже, вдосконалення науково-освітнянського простору сприятиме підвищенню забезпечення потенціалу економічної безпеки та захисту національних інтересів.

УДК 354.82:330.341.1

Оксана Миколаївна ТАРАН,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту і адміністрування

Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6226-4907>

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Реалії процесу інтеграції держав до системи світових економічних відносин, прискорення демократизації життя суспільства викликають необхідність докорінних трансформацій у наукових підходах до системи управління національною економікою. В XXI ст. стає цілком зрозуміло, що як ключовий фактор сталого економічного зростання починають переважувати інноваційні принципи розвитку. Порівняно з традиційним залученням додаткових ресурсів використання інноваційно орієнтованих методів розвитку забезпечують більш високий рівень віддачі, тому на цей час саме інноваційна сфера стає найбільш впливовим фактором конкурентоспроможності держави в міжнародній економічній системі, а інноваційна діяльність регіонів набуває значення як їх найважливішої конкурентної переваги, так і ключового фактора сталого економічного зростання. Питання сутності та ролі інноваційної стратегії в системі управління національною економікою були і залишаються найбільш складними й такими, що потребують серйозного науково-методичного вивчення та обґрунтування. Під стратегію розуміють засіб, завдяки якому сучасна організація може протидіяти мінливим умовам (І. Ансофф) [1, с. 224], набір рішень щодо управління ресурсами та досягнення довгострокових конкурентних переваг на цільових ринках (П. Дойль) [2, с. 422], всебічний комплексний план для забезпечення здійснення місії організації і досягнення її цілей (М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі [3], подолання нестачі ресурсів з допомогою творчих важелів (стратегічна архітектура – нова стратегія, план створення компетенцій: знань, досвіду, технологій) (Г. Хамел і К. Прахалад) [4, с. 46].

У сучасній науковій літературі використовуються такі терміни, як «стратегія інноваційного розвитку», «інноваційна стратегія розвитку» або «інноваційна стратегія». Послідовність впровадження продуманої інноваційної стратегії сприяє забезпеченню високого рівня науково-технічного розвитку, якості життя населення, добробуту, національної безпеки, охорони довкілля. На усіх рівнях національної економіки й управління (макро, мезо, мікро) інноваційна стратегія характеризується своєрідністю. На макрорівні – поєднана з втіленням новітньої техніки та

технології, виникненням нових типів інтелектуальної діяльності, появою здебільшого радикальних, проривних інновацій. На мезо- та мікрорівнях підґрунтям постає консолідація із загальною стратегією суб'єктів господарювання, ступенем їхньої інноваційної активності, здатності чи готовності до інновацій, інноваційного розвитку, змін. Інноваційна стратегія отримує ознаки сукупності дій, які налаштовані на активізацію життєдіяльності та конкурентоспроможності суб'єктів. Формування та її вибір є найголовнішою компонентою циклу стратегічного й інноваційного управління [5, с.85].

Формування інноваційної стратегії – це системний процес, що дає змогу на підставі стратегічного мислення проаналізувати зміст умов, у яких працює підприємство, галузь, регіон тощо; визначити місію, стратегічні інноваційні цілі та завдання, виявити основні напрями та превентивні заходи інноваційного розвитку за максимального використання усіх можливих ресурсів. Процес формування інноваційних стратегій повинен базуватись на методології, відповідних положеннях. Базовими положеннями є те, що інноваційні стратегії створюють ієрархічну систему із взаємопов'язаними елементами. Ця система має відповідати системі національної економіки, об'єднуючи макро-, мезо- та мікрорівні.

У процесі формування інноваційної стратегії потрібно визначити її види. За час дослідження інноваційних стратегій виокремлено доволі велику когорту видів стратегій, які мають власні ознаки та властивості. Так, Б. Санто [6, с. 33-35] класифікує інноваційні стратегії за рівнями управління: - інституціональні (на рівні суб'єктів господарювання, підприємств); - центральні (на рівні країни, народного господарства) – метод сприяння розвитку економіки, коли на зовнішні умови функціонування суб'єктів господарювання здійснюється такий вплив, що дає змогу прискорити технічний розвиток і підвищити рівень економічної ефективності.

Світовий досвід інноваційного розвитку дає змогу виокремити декілька моделей забезпечення новими знаннями та вибір відповідної інноваційної стратегії [7, с. 6]: 1) дифузія інновацій із зовнішніх джерел і вдосконалення їх у національних умовах (модель є переважаючою за умови реалізації стратегії «перенесення»); 2) приплив нових знань через іноземну експансію та конвергенцію з транснаціональними структурами, розвиток зарубіжних філій на території країни, консолідація із закордонним ринком, транснаціоналізація та глобалізація діяльності (модель активно використовується у випадку реалізації стратегії «запозичення»); 3) розвиток інноваційного середовища за рахунок власного потенціалу, інтегрованого з високотехнологічними компаніями, що створює передумови для інтенсифікації загальнонаціонального НТП (модель є переважаючою у разі втілення стратегії «нарощування»).

Висновок. Умови, за яких формується національне середовище, відбувається інноваційний розвиток суб'єктів господарювання можна класифікувати у залежності від підготовленості до інновацій, генезису інновацій,

підґрунтя генезису інновацій і впливу чинників підвищення конкурентоспроможності, моделі та системи управління й регулювання національною економікою, інноваційної політики, рівня змін, новизни та інтенсивності, імпульсу до інновацій. Реалізація інноваційної стратегії держави включає вибір стратегічних пріоритетів, що залежить від низки цільових установок інноваційного, науково-технічного розвитку й інтенсифікації інноваційного процесу країни. Методи формування інноваційних стратегій для кожного рівня і компонент системи будуть специфічними. У процесі розроблення інноваційних стратегій треба враховувати цілі, завдання, що притаманні кожному рівню системи, а стратегії відображають націленість на вирішення вказаних завдань

Список бібліографічних посилань

1. Ансофф И. Стратегический менеджмент. Санкт -Петербург: Питер, 2009. 344 с
2. Дойль П. Менеджмент : стратегия и тактика .пер. с англ. под. ред. Ю. Н. Кантуревского. Санкт –Петербург: Питер, 1999. 560 с.
3. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. пер. с англ. Москва: Дело, 1997.704с.
4. Хамел Р., Прахалад К. К. Конкуруючи за майбутнє. Створення ринків завтрашнього дня. Видавництво: Ельга, 2014. 288 с.
5. Юринець З.В.Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика : монографія. Львів: СПОЛОМ, 2016. 412 с.
6. Санто Б. Инновация и глобальный интеллектуализм. *Инновации*. 2006. № 9. С. 32–44
7. Чететов М. Инновационная составляющая рыночной трансформации. *Экономика Украины*. 2004. №11. С. 4-14

УДК 351.863.1:340(477)

Світлана Миколаївна ТЮТЧЕНКО,

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри економічної та інформаційної безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8480-6519>;

Наталія Анатоліївна БРАТІШКО,

студентка Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Національна безпека є головною умовою суспільного життя та першою функцією державності. Неспроможність втілити й гарантувати

цю базову цінність призводить до неминучого занепаду суспільства та держави. Економічний добробут і правління законів є важливими умовами комфортного соціального співіснування громадян, однак доцільним та виправданим це існування робить захищеність від фундаментальних внутрішніх та зовнішніх загроз.

Національна безпека України гарантується шляхом визначення та подальшої нейтралізації загроз державності, суспільному ладу та політичному устрою. Небезпеку формує все, що руйнує державну незалежність, породжує нестабільність та спалахи насильства, розмиває й нищить уявлення національної політичної спільноти. Держава керує загрозами: частину з них усуває, решту – терпить і сприймає як виклик долі [1, с.11-12].

Світові фінансові та економічні кризи є знаковими етапами в міжнародній системі політичних, економічних відносин, та відносин у сфері безпеки. У цих умовах надзвичайно важливим є реальне бачення місця і ролі кожної країни в глобальному світі, що динамічно змінюється. Як показує світовий досвід, забезпечення національної безпеки - це гарантія незалежності країни, умова стабільності й ефективності життєдіяльності суспільства, досягнення успіхів в усіх сферах розвитку. Тому забезпечення безпеки належить до числа найважливіших національних пріоритетів більшості країн світу, а аналіз і подальша адаптація успішного досвіду такого забезпечення є однією з найбільш ефективних механізмів досягнення стабільності та ефективності розвитку усіх сфер життєдіяльності [2, с.88].

За останні роки незалежності в Україні для забезпечення умов її сталого розвитку, гарантування прав та свобод громадян актуальним є створення ефективної системи національної безпеки. Система повинна відповідати викликам і загрозам сьогодення та взаємодіяти з сучасними системами всесвітньої й регіональної безпеки. Для цього необхідні теоретичні і практичні розробки проблем національної безпеки України, які ще не завершені та потребують наукового дослідження.

Вперше в незалежній Україні окремі аспекти національної безпеки були закріплені в Декларації про державний суверенітет України. Проте варто зазначити, що поняття «Національна безпека» в Декларації відсутня, а зустрічаються терміни – «державна безпека», «міжнародна безпека» [3]. Однак є всі підстави вважати, що тільки прийняття вказаного документа стало вагомим чинником початку активізації досліджень національної безпеки України. Відповідно зріс і науковий інтерес до цієї проблеми.

Проте на сьогоднішній день концепція національної безпеки залишається недослідженою. Найбільш дискусійним є питання щодо обсягу і змісту поняття «національної безпеки». Більшість визначення поняття «національна безпека» об'єднує намагання дослідників передати його сутність шляхом аналізу тих чи інших ознак. Натомість

С. Пирожков і В.Селіванов наголошують на практичній недоцільності виражати в одному визначенні всі властивості, що притаманні національній безпеці як явищу, ототожнювати дефініцію поняття із самим поняттям [4, с.3-10].

Інша частина науковців визначають концепцію національної безпеки як ступінь захищеності її об'єктів. Зокрема колектив авторів В. Б. Вагапов, О.М. Гончаренко та Е.М. Лисицін вважають, що національна безпека – це категорія, яка характеризує ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав та свобод особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [5, с.18-24].

До об'єктів національної безпеки України відносять людину і громадянина, суспільство та державу. Гарантами забезпечення національної безпеки в державі перш за все є: Президент України, Верховна Рада України, Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, Рада національної безпеки та оборони України, Національне антикорупційне бюро України, Збройні Сили України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, органи і підрозділи цивільного захисту, громадяни України [6].

Юридичні науки, досліджуючи питання національної безпеки, є інструментом для вирішення проблем нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення національної безпеки. Тому, відповідно і визначення поняття «національної безпеки», як правового феномена, повинно бути сформульовано, спираючись на категорії суспільних відносин.

На наш погляд, обов'язковою ознакою сучасного розуміння національної безпеки є її регламентування і регулювання у відповідних правових актах чинного законодавства. Держава, як суб'єкт, який відповідно до Конституції, приймає на себе обов'язок забезпечення національної безпеки та гарантування безпеки кожного окремого громадянина, має потужний інструмент для рішучого впливу на волю, свідомість та поведінку особи – правове регулювання та захист. Забезпечуючи національну безпеку, держава надає відповідні права та закони, які спрямовані на регламентування суб'єктивних прав громадян на безпеку у тій чи іншій сфері. Крім цього, держава гарантує систему громадянських прав: визначення способів юридичного захисту; встановлення меж та видів відповідальності різних суб'єктів, у тому числі і держави; регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку із забезпеченням національної безпеки; визначення компетенції суб'єктів забезпечення національної безпеки та встановлення системи засобів забезпечення національної безпеки.

Таким чином, виникає особливе коло правовідносин, що носять міжгалузевий, комплексний, інтеграційний характер, поза межами яких, досягнення мети та завдань національної безпеки є неможливим [7, с. 12-15].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що під теоретичним та прикладним аспектом забезпечення національної безпеки України слід усвідомлювати стан розвитку суспільних правовідносин і відповідних їм правових зв'язків, систему правових норм, якими гарантуються захищеність прав і свобод громадян, життєво важливих цінностей та інтересів нації, конституційного ладу, суверенітету та недоторканості держави від наявних та потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз і створюються умови для сталого розвитку суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Власюк О. С., Кононенко С.В. Матеріал до проекту «Стратегії національної безпеки України». Київ, НІСД, 2015. С.528.
2. Безпека підприємництва. Монографія у складі міжнародного авторського колективу: Рибальченко Л.В., Рижков Е.В., Тютченко С.М., Гавриш О.С., Варяниченко А.О. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2020.С.180.
3. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради УРСР.1990. №31.
4. Пирожков С., Селіванов В. Національна безпека України: сучасне розуміння. Вісник НА України. 1992, №9. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/28840>
5. Гончаренко О.М., Вагапов В.Б., Лисицин Е.М. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України. Наука і оборона. 2002, №1.С. 18-24.
6. Про основи національної безпеки України: Закон України [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
7. Циганов В.В. Національна безпека України: посібник. К.: НАВСУ. 2004. С. 12-15.

УДК 346.21

Яна Андріївна УБІЄННИХ,

*здобувач вищої освіти першого (бакалавського) рівня за спеціальністю «Право»
Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник:*

Олександра Вікторівна РОЖЕНКО,

*доцент кафедри цивільного та господарського права
Криворізького науково-навчального інституту
Донецького юридичного інституту МВС України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9358-5436>*

САМОСТРАХУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Однією з ознак, що безперечно притаманні підприємницькій діяльності, є ризикованість її здійснення. Це, зокрема, підтверджується нормативним визначенням поняття «підприємництво», яке міститься у ст. 42

Господарського кодексу України, а саме: «Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [1].

Дійсно, існування різного роду загроз є невід'ємною частиною підприємницької діяльності. Ми погоджуємося з думкою Н. Г. Нагайчук та Н.М. Третьяк, які стверджують, що зважаючи на постійно зростаюче різноманіття ризиків та наслідків їх реалізації, підприємства змушені будувати внутрішню систему управління ними та шукати компенсаційні механізми усунення наслідків їхнього впливу на діяльність, які передбачають використання різноманітних форматів страхового захисту, а також їх комбінацій [2, с. 146].

Однією з організаційно-правових і водночас найдавнішою формою страхування є самострахування.

У часи своєї появи самострахування здійснювалося в натуральній формі, а першочерговим його завданням виступав захист від голоду в окремі періоди року (насамперед взимку). Зацікавлені особи акумулювали ті або інші харчові продукти, бажано придатні до зберігання, для їх подальшого споживання. Спеціально створеного страхового фонду при цьому не існувало: кожна особа, виходячи із власного переконання та можливостей, формувала або ж не формувала необхідні запаси [3, с. 24].

Наразі самострахування являє собою формування за власний рахунок фізичними особами або суб'єктами господарської діяльності спеціальних фондів (резервних фондів) у грошовій чи натурально-речовій формі, які у подальшому можуть бути використані для покриття певних несприятливих наслідків, компенсації збитків тощо.

З метою складення більш детального уявлення щодо сьогочасного стану самострахування та його проявів, пропонуємо звернутися до норм вітчизняного законодавства, які певною мірою відображають дану організаційно-правову форму страхування, а саме – стосуються створення суб'єктами підприємництва резервних (страхових) фондів.

Зокрема, ч. 8 ст. 75 Господарського кодексу України містить перелік спеціальних (цільових) фондів, що утворюються державними комерційними підприємствами для покриття витрат, пов'язаних з їх діяльністю, за рахунок власного прибутку (доходу), серед яких і резервний фонд [1].

Зміст ст. 14 Закону України «Про господарські товариства» присвячено створенню відповідних резервних (страхових) фондів, розмір яких встановлюється установчими документами, але не може бути меншим, ніж 25 відсотків статутного (складеного) капіталу [4].

Звертаємо увагу на те, що окрім наведених вище норм, як прояв самострахування можуть трактуватися також встановлені законодавством вимоги щодо формування статутного капіталу акціонерного товариства, що визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів тощо [5].

Наявність відповідних норм у вітчизняному законодавстві дозволяє нам зробити наступний висновок: на сьогоднішній день самострахування у діяльності суб'єктів підприємництва є актуальним. Проте, форми його здійснення залишаються невирішеним питанням та існує необхідність їх подальших досліджень.

Безсумнівна перевага самострахування полягає в оперативності відшкодування невеликих збитків та самостійності вирішення часу настання страхового випадку. Крім того, воно виключає ряд виплат, притаманних комерційному страхуванню, наприклад, страхові премії [6, с. 11].

У той же час, самострахування не завжди здатне відшкодувати збитки великого розміру у зв'язку з тим, що джерелом формування його фондів виступають виключно внутрішні ресурси суб'єкта підприємництва, які також піддаються впливу багатьох факторів. Залучення ж страхової компанії дозволяє мінімізувати таку вірогідність.

Висновок, самострахування наразі актуальне питання, яке досліджено фрагментарно. Але, на нашу думку, дана форма страхування має бути поєднана з комерційним страхуванням. Фонди самострахування можуть бути використані для покриття так званих невеликих поточних збитків, у той час як використання комерційного страхування здатне забезпечити відшкодування збитків більш значного характеру.

Список бібліографічних посилань

1. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15>
2. Нагайчук Н. Г., Третяк Н. М. Корпоративне страхування в системі ризик-менеджменту підприємства. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 24. № 1. С. 145-152. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/2517/1/21.pdf>
3. Пацурія Н.Б., Войцеховська І.М., Головачова А.С. Правове регулювання діяльності у сфері страхування та перестраховування: проблеми теорії та практики: монографія. К.: Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с.
4. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1576-12>
5. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
6. Журавка О.С., Бухтіарова А.Г., Пахненко О.М. Страхування: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2020. 350 с.

УДК 336.13

Григорій Федорович ФОМІН,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9177-9555>*

ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Більшість фахівців в галузі економіки та фінансів вважають, що інфляція це процес знецінення грошей, що супроводжується зниженням їх купівельної спроможності. Однак, ціни можуть підвищуватися не тільки від інфляції. Визначати інфляцію тільки як зростання цін, безумовно, недостатнє. Тим більше, що в умовах різних грошових систем, яке пережило людство, інфляція мала різні ознаки. Вперше термін інфляція з'явився на початку XIX ст. при характеристиці грошового обігу Франції, який був переповнений паперовими грошима. Інфляція, що зароджувалась на етапі золотомонетного обігу і мала своєю першою ознакою підвищення ціни на золоті монети у паперових грошах порівняно з їх номінальною вартістю.

В умовах паперово-кредитного обігу інфляція проявляється як знецінення вартості товарів і послуг, в тому числі і золота. Відбувається падіння купівельної спроможності національної грошової одиниці України. Поглиблюється розрив між рівнями цін та купівельною спроможністю грошової одиниці як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку.

Інфляція – це знецінення грошей внаслідок випуску їх у обіг у розмірах, що перевищують потреби товарообігу і супроводжується зростанням цін на товари та послуги та падіння реальних доходів, тобто процес порушення рівноваги між товарним забезпеченням і обслуговуванням, та грошовим обігом з безумовним зростанням цін.

Інфляція, як багатофакторний процес, класифікується за такими ознаками [1, с. 110]:

1. За причинами виникнення:

- адміністративна інфляція, що породжена цінами, які встановлюються адміністративно;
- інфляція витрат, що проявляється в рості цін на ресурси, фактори виробництва у зв'язку з чим зростають витрати виробництва та обігу, а разом з ними і ціни на товари та послуги;
- інфляція попиту, що проявляється у перевищенні попитом пропозиції, що призводить до зростання цін;
- інфляція пропозиції – інфляція, що проявляється у зростанні цін, обумовленому зростанням витрат виробництва в умовах недовикористання виробничих ресурсів.

– імпортована інфляція – викликана впливом зовнішніх факторів, зокрема надмірним притоком іноземної валюти, підвищенням імпортних цін тощо.

2) за очікуванням:

– очікувана інфляція;
– непередбачена інфляція, рівень якої став вищим за очікуваний з точки зору збалансованості;

– збалансована, коли ціни зростають в однакових пропорціях;
– незбалансована, коли ціни зростають в різних пропорціях.

3) структурна інфляція:

– викликана диспропорціями між галузями та секторами економіки;
– викликана нееластичністю пропозиції відносно попиту;
– викликана слабкою мобільністю факторів виробництва.

4) за темпами знецінення грошей у зв'язку з ростом цін;

– повзуча інфляція (ціни зростають до 5% на рік);
– помірна інфляція (ціни зростають в межах 5-20% на рік);
– галопуюча інфляція (ріст цін від 20 до 100% на рік);
– гіперінфляція (ріст цін на тисячі, десятки тисяч відсотків на рік) – гроші знецінюються, зростання цін веде до зростання заробітної плати, а ріст останньої призводить до росту цін, зусилля спрямовуються не на виробничу сферу, а в спекулятивну сферу: купуються ювелірні вироби, нерухоме майно – все щоб захиститися від інфляції. В Україні у 1993-1995 р.р. гіперінфляція становила 1400 % [2, с. 352].

Негативні наслідки в Україні, викликані інфляцією, обумовлюють:

– зниження реальних доходів населення при зростанні їх номінальної суми;

– знецінення заощаджень населення;

– зниження реальної кредитної ставки відсотка при зростанні номінальної;

– нерівномірне зростання цін, ставок заробітної плати, стимулює вплив кадрів з одного підприємства на інше, а також за межі національної економіки. Останнє, на жаль, проявляється в Україні в великих розмірах, так як громадяни масово виїжджають за кордон в пошуках роботи.

Інфляція в Україні викликана багатьма причинами. Серед них можна виділити ті, що визначили основні особливості даного процесу в нашій державі:

– надмірна емісія паперових грошей;
– великі розміри дефіциту державного бюджету;
– значне зростання внутрішнього і зовнішнього державного боргу;
– недосконалість податкової системи;
– кризові явища в фінансово-кредитній системі;
– низький рівень інвестиційної привабливості.

Важливою причиною, що обумовлює наростання інфляції є й те, що уряд виділяє значні кошти на підтримку неефективно працюючих підприємств, яких очікує приватизація.

Для усунення інфляційних наслідків необхідні антиінфляційні дії держави. Для виміру інфляції за необхідний для аналізу термін: місяць, квартал, рік чи ще більший термін вживаються наступні цінові індекси:

1. Індекс вартості життя або індекс цін споживчих товарів та послуг (ІСЦ). Він характеризує зміну в часі загального рівня цін на товари та послуги, які використовує населення для особистого споживання. Цей індекс виражає не тільки економічні, але й соціальні сторони інфляції, вплив її на рівень життя населення.

2. Індекс цін на засоби виробництва (ІЦВ), або індекс цін виробників. Цей індекс характеризує зміну в часі загального рівня цін на засоби виробництва, які застосовують юридичні особи для виробничого споживання. Оскільки в ринковій економіці засоби виробництва купують не лише юридичні а й фізичні особи, цей індекс називають дефлятором.

3. Індекс цін валового внутрішнього продукту. Цей індекс характеризує зміну в часі загального рівня цін на всі товари та послуги, що купують кінцеві споживачі. Цей індекс більш точно враховує реальну структуру як особистого, так і виробничого споживання.

Коли треба визначити темпи інфляції, тобто її зміни в часі, береться зміна індексів поточного і базового періоду і відноситься до цінового індексу базового періоду. Хоча світова практика економічного розвитку свідчить, що інфляцію не можна прибороти, її можна обмежити, звести до мінімального рівня. Цьому має відповідати антиінфляційна політика держави, основні риси якої зводяться до наступного:

- заходи уряду, спрямовані на зниження рівня цін, який досягається підвищенням податків, «заморожуванням» заробітної плати і цін, розширенням продажу державних цінних паперів;

- вилучення з обігу частини грошової маси, випущеної у період інфляції, що призводить до падіння сукупного попиту, а через нього – до падіння цін;

- метод «шокової терапії», який був втілений у Польщі і передбачав: лібералізацію цін, тобто відпускання їх у «вільне плавання»; проведення жорсткої грошової політики; заморожування заробітної плати і зростання доходів;

- таргетування інфляції – регулювання інфляції за наявності наступних елементів: а) законодавчого закріплення цінової стабільності на довгострокову перспективу; б) офіційного проголошення центральним банком кількісних показників інфляції і відповідальних за їх дотримання; в) оприлюднення дій уряду та центрального банку щодо антиінфляційної політики.

Висновок. Інфляційне таргетування, яке застосовується в економічно-розвинених державах сприяє ціновій стабільності, розвитку фондового ринку, збалансуванню внутрішнього і зовнішнього секторів економіки, зміцненню надійності банківської системи та вирішенню інших проблем.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка О.М. Глущенко В.В., Глущенко А.С. Гроші і кредит. Підручник: Магнолія, 2014. 110 с.
2. Панчишин С. П. Макроекономіка. Навч. посібник. Київ: Либідь. 2005. 352 с.

УДК 332.2.022.9.001.26

Вікторія Анатоліївна ФУРСА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6325-0910>;*

Дар'я Вікторівна КОРОБЦОВА,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2571-8433>*

КЛАСИФІКАЦІЯ АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Безпека як категорія, що визначає стан перебування будь-якого об'єкта в реальній дійсності, має кілька аспектів. Наявність багатоаспектного підходу до розглядання категорії «безпека» зумовлена перш за все походженням самого об'єкта (джерелом виникнення), природою суб'єкта, характером і видом його діяльності.

У сучасних кризових умовах функціонування економіки України, значної її тінізації, корумпованості влади, надмірної боргової залежності держави, низької інноваційної й інвестиційної активності та негативних демографічних тенденцій, виникла невідповідність між існуючою системою економічної безпеки й її механізмом протидії загрозам, деструктивним чинникам небезпеки та існуючими загрозами, і новими, специфічними, які породжені глобалізованим середовищем і зовнішньою агресією. Постає питання про створення нових моделей національної економічної безпеки, що були б ефективними для вирішення завдань захисту від модифікованих традиційних і нових, специфічних загроз. Незважаючи на значні напрацювання теорії економічної безпеки, залишається невирішеною проблема вчасного виявлення, ідентифікації та нейтралізації загроз економічній безпеці держави, зокрема в зв'язку з відсутністю єдиного підходу до їх класифікації та систематизації, перш за

все, стосовно модифікованих традиційних і нових, специфічних загроз. Ефективність і результативність вирішення завдань захисту від традиційних і нових загроз обумовлена, перш за все, правильністю їх систематизації й класифікації.

Процес виникнення загроз є комплексним і складним. Він відбувається під впливом певних факторів, явищ і подій, що виступають каталізаторами цих загроз у певних умовах, які постійно й динамічно змінюються в зовнішньому та внутрішньому середовищі. При цьому, кожна загроза має свої особливі, як передумови виникнення, так і характер прояву та ступінь впливу на показники економічної безпеки держави.

Пріоритетною класифікаційною ознакою є систематизація загроз економічній безпеці підприємства за місцем їх виникнення – зовнішнє та внутрішнє середовище. Так, зовнішні загрози можуть мати прямий або опосередкований (непрямий) вплив та є некерованими з боку підприємства. Внутрішні загрози варто поділити на об'єктивні (не завжди залежать від дій працівників підприємства) та суб'єктивні (безпосередньо залежать від дій працівників підприємства). Вони є керованими з боку підприємства, що сприяє їх вчасному виявленню та нейтралізації. Також значну роль відіграє сфера виникнення загроз, кожна з яких є специфічною та відповідно може мати різний вплив на економічну безпеку підприємства за характером та ступенем впливу, систематичністю прояву, величиною збитків тощо. Нарешті, найбільш важливою класифікаційною ознакою є виділення загроз за функціональними підсистемами економічної безпеки підприємства, рівень безпеки кожної з яких має безпосередній істотний вплив на загальний інтегральний показник її забезпечення. Отже, слід зазначити, що виникнення категорії економічної безпеки підприємства та зростаюча актуальність її сучасних досліджень пов'язана, насамперед, з існуванням великої кількості загроз, які необхідно враховувати у ході прийняття управлінських рішень. Адже саме від здатності суб'єкта господарювання вчасно адаптуватися до впливу даних загроз буде залежати ефективність його діяльності. При цьому, аналіз результатів різних наукових досліджень щодо сутності досліджуваної категорії, дозволив дійти висновку щодо існування певних ознак економічної безпеки підприємства, за умов наявності яких можна стверджувати про певний рівень її досягнень.

Так, доцільно запропонувати наступні характерні ознаки економічної безпеки підприємства:

- економічна рівновага підприємства – передбачає забезпечення його збалансованого функціонування в умовах циклічного розвитку економіки та різних життєвих циклів самого підприємства, що проявляється у збереженні оптимальної структури капіталу, забезпеченні виконання власних зобов'язань перед іншими економічними суб'єктами, забезпеченні фінансових інтересів та поставлених цілей в певному періоді часу;

– конкурентоздатність підприємства – проявляється у збереженні його конкурентних позицій в умовах посилення конкуренції та невизначеності економічного середовища, що забезпечує досягнення кількісних та якісних цільових орієнтирів підприємства;

– економічна свобода підприємства, що передбачає синтез економічної самостійності та відповідальності – стосовно економічної безпеки проявляється у можливості самостійного формування якісного ресурсного потенціалу підприємства та контролю за його раціональним використанням для досягнення поставленої мети в умовах нестабільного бізнес-середовища;

– економічний розвиток підприємства – відповідає можливостям розширеного відтворення основних бізнес-процесів, а саме інноваційна модернізація виробництва, здійснення інвестиційної діяльності, накопичення інтелектуального потенціалу, впровадження нових інформаційних технологій тощо;

– гармонійна взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем – передбачає своєчасну адаптацію підприємства до факторів зовнішнього середовища, що є важко керованими та мають значний вплив на формування його внутрішньої рівноваги.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що в сучасних умовах господарювання економічна безпека набуває статусу складної багаторівневої системи, оскільки вимагає захисту всіх її складових на різних ієрархічних рівнях – від глобального до окремих суб'єктів підприємницької діяльності. Безумовно, досягнення економічної безпеки на кожному окремому рівні є важливим та потребує постійних наукових досліджень на теоретико-методологічному та методичному рівнях.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
1. 2. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. 3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 р. № 1277. URL : доступу : <http://me.kmu.gov.ua/>.
3. 4. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України : проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
4. 5. Дудка Ю. П. Стратегія подолання ризиків та загроз економічній безпеці України в глобалізованій економіці. Економіка та держава. 20015. № 3. С. 23-27.

УДК 628.47:338.2

Вікторія Олександрівна ЧЕРНЕНКО,

студентка Харківського національного університету внутрішніх справ

УТИЛІЗАЦІЯ СМІТТЯ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економічна безпека країни залежить від багатьох факторів зокрема й від належного використання ресурсів, які знаходяться в країні. Сміття з огляду на досвід розвинутих країн Європи також може стати ресурсом, що сприятиме економічного зростання нашої держави. Україна є лідером за кількістю відходів у Європі. У результаті життєдіяльності одного громадянина України утворюється в середньому більше 8,5 тис. кг сміття. За статистичними даними, щорічно в Україні утворюється близько 360 млн. тис. т відходів (у 2017 році – 366 млн. тис. т), однак, утилізується менше 5 % від їх загальної кількості. Решта – потрапляє на санкціоновані та несанкціоновані звалища, загальна площа яких становить майже 5 % території України [1]. Частіше за все відходи в Україні спалюють або ж закопують, що негативно впливає на навколишнє природне середовище, а саме, на стан ґрунтів, атмосферного повітря, підземних вод і т.д. Тож, питання утилізації відходів на сьогодні постає достатньо гостро.

Нині в Україні прийнято значну кількість правових актів, зокрема Закони України: «Про відходи»; «Про охорону навколишнього середовища», «Про забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення»; «Про поводження з радіоактивними відходами» тощо.

Відповідно до наказу «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо прибирання територій населених пунктів», затвердженого Міністерством житлово-комунального господарства України № 213 від 07.07.2008, в Україні передбачена система збору та вивезення твердих та рідких побутових відходів [2]. У той же час низка серйозних недоліків залишається у стані санітарії та поводження з відходами у великих містах: не існує єдиної, чітко сформульованої концепції інтегрованого поводження з відходами вичерпані потужності звалища; незадовільні технологічні параметри та рівень ефективності використання системи збору та вивезення різних відходів, які також не враховують специфіку та можливості організації селективного збору, зберігання, переробки та захоронення відходів; відсутні регіональні нормативні документи, що визначають систему роботи з різними відходами на місцевому рівні. Технічна політика не сприяє зменшенню кількості відходів, що надходять на звалище, суперечить світовій практиці та не відповідає інтересам населення великих міст усіх регіонів України. Майже всі побутові відходи зберігаються на звалища .

Розглядаючи приклади раціонального поводження з відходами в країнах ЄС можна навести приклад Німеччини. Більша частина сміття в Німеччині сьогодні спалюється. Пара надходить на електростанції, де змушує працювати генератори. Так, наприклад, в одному тільки Берліні майже 12% електроенергії, необхідної для домогосподарств, виробляється таким чином. Інший варіант утилізації - ферментація, коли зі сміття отримують майже чистий метан. Їм, наприклад, заправляють сміттєзбиральні машини чи громадський транспорт. Німеччина - приклад країни, яка за 25 років змогла піти від неминучого сміттевого колапсу і прийшла до системи сортування та утилізації 95% відходів. Прекрасний кейс для України чи будь-якої іншої країни, яка володіє величезними переповненими сміттєвими полігонами, повною відсутністю культури роздільного викидання відходів, а також стоїть на порозі екологічної катастрофи [3].

Висновки: система утилізації та переробки відходів в Україні, незважаючи на достатні механізми та норми правового регулювання, є достатньо недосконалою. Тому пропоную: поновити та вдосконалити стару нормативно-правову базу, посилити боротьбу із несанкціонованими звалищами, створити сміттєпереробні заводи, ввести процедуру сортування сміття та штраф за порушення вимог сортування, підвищити існуючий штраф та конкретизувати підстави його накладення у законодавстві, а також запровадити активну інформаційно-роз'яснювальну політику серед населення щодо усвідомленого споживання.

Список бібліографічних посилань

1. Довкілля України за 2017 рік: Держстат; Статистичний збірник // [Електронний ресурс]. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_dov_zb.htm
2. Про затвердження Методичних рекомендацій з прибирання території об'єктів благоустрою населених пунктів. Наказ Міністерства з питань житлового-комунального господарства України. Від 07.07.2008 р. № 213. <https://zakon-rada.gov.ua/rada/show/v0213662-08#Text>
3. Пробитюк А. Гроші зі сміття. Як Німеччина стала чемпіоном світу з переробки відходів. URL: <https://www.dw.com/uk/39348406> (Дата звернення: 11.04.2021)

УДК 339.138

Оксана Ігорівна ЧИЖИШИН,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2713-7328>

СТАН ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток ринкових відносин, глобалізація економіки, вступ до Світової організації торгівлі, набуття Україною статусу асоційованого члена ЄС суттєво вплинули на функціонування й розвиток аграрного виробництва, формування збутової політики маркетингу для організації збутової діяльності підприємств і гарантування збуту сільськогосподарської продукції. Ринок надав широкі можливості аграрним підприємствам для вибору форм господарювання, напрямів спеціалізації, диверсифікації, масштабів виробництва, каналів реалізації продукції, джерел фінансування та надходження інформації. Поширення інформаційних технологій посилює функціональну автономність організаційно-правових підприємницьких структур. Проблема створює не сформованість збутової політики підприємств, тому низьким залишається рівень організації збутової діяльності, розвитку системи збуту аграрної продукції, що негативно позначається на кон'юктурі ринку продовольства та прибутковості господарювання аграрних підприємств.

В умовах глобалізації світогосподарських процесів ефективність збутової політики базується на адаптації підприємств до мінливих умов макро- та мікросередовища, врахуванні критеріїв кон'юнктури ринку, конкуренції, визначеності ринкового середовища. Важливого значення при цьому набуває впровадження нових управлінських підходів, які поширюються на весь спектр діяльності аграрних підприємств, особливо організації виробництва та збуту [1, с.29].

Збут як завершальна стадія суспільного відтворення забезпечує безперервність виробництва, розподілу, обміну й споживання. За допомогою збуту здійснюється товарорух до споживача. Збут поєднує в собі фази розподілу й обміну, задоволення потреб і пошук невикористаних для цього можливостей. Розподіл як підсистема відносин економічної власності включає в себе вартісну структуру продукту з виділенням у ньому фонду заміщення і новоствореної вартості, частку присвоєння виготовленого продукту для його наступного використання. До обміну політичні, ринкові, інноваційні, соціально-культурні чинники й аргументує

визначення пріоритетного напрямку формування збутової політики і системи збуту підприємств на засадах інтегрованої системи товаропросування та взаємодії виробників сільськогосподарської продукції з учасниками ринку на всіх етапах життєвого циклу товару.

Чільне місце в роботі відведено аналізу побудови збутової політики та організації збутової діяльності на засадах контрактації й укладання форвардних контрактів, сертифікації якості та безпеки харчових продуктів, дистрибуції, франчайзингу, сертифікації систем управління безпекою харчових продуктів, підтримання стійких зв'язків із постійними покупцями, часткової пере доплати з наданням товарних кредитів. Виявлено динаміку виробництва й каналів збуту аграрної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, рівень споживання продуктів харчування населенням, Удосконалено методичні підходи до визначення по треби і попиту споживачів з урахуванням їх платоспроможності, якісних показників та конкурентоспроможності виробленої продукції. Розглянуто середньозважені закупівельні ціни на основні види сільськогосподарської продукції в національній та іноземній валюті (дол. США) в умовах інфляції, що суттєво обмежують до ходи аграрних підприємств [2, с. 83].

Безумовно, що процеси формування збутової політики і забезпечення збутової діяльності аграрних підприємств залежні від інституціонального впливу, який спричинив появу інституційних пасток, заручником яких став збут зокрема та аграрний сектор економіки загалом. Створення конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників над імпортерами сільськогосподарської продукції стримується нестачею потужностей для її зберігання, залізничних вагонів, водного транспорту, високою вартістю логістики, циклічністю цінових сплесків і непаритетним розподілом прибутків між аграрними підприємствами та торговельними компаніями, що спонукало до виявлення причинно-наслідкових зв'язків не прозорих «правил гри» з можливістю монопольних змов, спекулятивних дій з боку торговельних посередників, формування ціни як грошового виразу мінової вартості одиниці товару в процесі його реалізації, а не в процесі виробництва, зростання ціни на продовольство.

В сучасних умовах трансформаційної економіки України підвищення ефективності діяльності підприємств вимагає якнайшвидшого оволодіння ринковими методами господарювання.

При плануванні каналів розподілу застосовуються наступні форми збуту: прямий збут, непрямий збут і змішаний канал збуту [3].

Формуючи ефективний комплекс збутової політики, маркетолог повинен збалансувати використання різних елементів маркетингових комунікацій. Дуже важливо, щоб обрані у процесі планування кампанії із просування, засоби комунікації мали інтегрований характер із цільовим ринком, були об'єднанні однією головною ідеєю і забезпечували ефективний, послідовний, цілеспрямований на аудиторію. Це дасть можливість отримання синергетичного ефекту для підприємств.

Наукова (практична) новизна, викладена в доповіді - це комплексний характер збутової політики підприємства означає, що система заходів та підходів до управління збутом повинна бути спрямованою на формування конкурентоспроможної асортиментної моделі, яка б забезпечувала стійкі позиції підприємства на ринку. Саме за допомогою збутової політики забезпечується досягнення кінцевих цілей, пов'язуються воєдино складові комерційної стратегії та досягається можливість найбільш ефективного розпорядження ресурсами.

Список бібліографічних посилань

1. Веклич О.О. Сектору екологічних товарів і послуг в Україні – спеціальний державний патронат. Економіка України. 2019.№3. С. 27–35.
2. Заремба В. П. Інтегрована система організаційних механізмів маркетингового управління діяльністю підприємств Інвестиції: практика та досвід : наук. журнал. 2015. № 15. С. 82 – 87.
3. Ліпич Л. Особливості формування бізнес-процесів на сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс]. 2009. – Режим доступу : <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Visnyk-Lvivskogo-Nats-agrar-univer/Zem/-2009/files/09llgae.pdf>.

УДК 330.3:338.43

Олена Михайлівна ШЕПТУХА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
факультету економіки та менеджменту
Харківського національного університету будівництва та архітектури;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6117-5125>*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В науковій літературі знайшли відображення дві тенденції в розумінні сутності економічної безпеки. Одна з них визначає економічну безпеку, виходячи із загроз функціонуванню підприємства [1, 2], а інша – як деякий стан підприємства без урахування яких-небудь загроз [3]. Економічна безпека аграрного підприємства – це такий стан його ресурсів, який забезпечує раціональну галузеву та організаційну структуру підприємства, враховуючи географічне розташування та природно-кліматичні умови діяльності.

Специфіка діяльності аграрних підприємств потребує формування механізму подвійної адаптації до ринкових та природно-кліматичних

умов. Підвищена ризикованість пов'язана із сезонністю та низькою технологічністю виробництва, використанням природних ресурсів, низькою еластичністю попиту на сільськогосподарську продукцію та її здатністю швидко псуватися, природно-кліматичними факторами та використанням землі як основного засобу виробництва. Постійне існування таких загроз обумовлює актуальність досліджень проблеми формування механізму економічної безпеки аграрних підприємств.

В сучасних умовах аграрний сектор економіки України є одним із основних структуроутворюючих секторів її розвитку, оскільки формує засади збереження суверенності держави, сприяє розвитку пов'язаних галузей економіки, впливає на добробут населення та розвиток сільських територій. Кількість діючих підприємств, які функціонують в аграрному секторі економіки України, станом на 2019 р. дорівнювала 75450 одиниць, з яких 0,1% - суб'єкти великого підприємництва, 3% - середнього підприємництва, 96,9% - малого підприємництва, з них 86,9% - суб'єкти мікропідприємництва [4].

Поступово зростає вартість створеного ВВП у сільському господарстві, з 239,8 млрд. грн. у 2015 р. до 356,8 млрд. грн. у 2019 р., але його частка в загальній сумі знизилася, з 12,1% у 2015 році до 8,97% у 2019 році [4].

У структурі виробництва сільськогосподарської продукції найбільшу частку виробництва забезпечує сільське господарство – 96,37%, лісове та рибне господарство відповідно 3,35% та 0,28%.

Діяльність аграрних підприємств у порівнянні з іншими галузями національної економіки є рентабельною, проте рівень цього показника є нестабільним у просторовому часі та коливається від 18,3% у 2018 р. до 30,4% у 2015 р. Негативним моментом є зменшення частки прибуткових підприємств. Автором звертається увага на значно вищі показники рівня рентабельності операційної діяльності підприємств, які за період дослідження коливались від 13,7% у 2018 р. до 43,0% у 2015 р. [4], що свідчить про суттєвий негативний вплив фінансово-інвестиційної діяльності підприємств на формування чистого прибутку. Основною причиною зниження рентабельності є висока вартість фінансових ресурсів, залучених виробниками у господарську діяльність, а також низький рівень їх інвестиційної активності на фінансовому ринку.

Значне зростання витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, пояснюється: здорожчанням матеріально-технічних ресурсів, найчастіше імпортних (паливно-мастильних матеріалів, засобів живлення та захисту рослин), ціна яких напряму залежить від курсу національної валюти; зменшенням обсягів державного фінансування; підвищенням податкового навантаження; суттєвого зростання орендної плати за оренду земельних ділянок (паїв) під впливом високої конкуренції та ін. На збільшення витрат суттєво впливає диспаритет між цінами на технологічно необхідну продукцію сільського господарства і продукцію промислових галузей.

Середньомісячна заробітна плата штатних працівників в аграрному секторі економіки є суттєво нижчою, ніж у середньому по інших галузях економіки. Тобто, заробітна плата не виконує відтворювальної та стимулюючої функцій. Так, у 2015-2019 рр. середньомісячна номінальна заробітна плата у сільському господарстві була нижче, ніж в цілому по економіці України.

Аграрне виробництво є одним з найризикованих видів підприємницької діяльності. Особливо великі ризики відчуває аграрне виробництво тих країн, економіки яких розвиваються або знаходяться в процесі трансформації. Аграрні реформи, зміна форм власності та форм господарювання значно збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів в сільському господарстві та, відповідно, посилюють вплив ризиків на аграрний бізнес. Зростає вплив макроекономічних рішень на діяльність кожного аграрного виробника. Можна стверджувати, що сама аграрна реформа також є фактором ризику.

Висновок. Для забезпечення економічної безпеки та можливості передбачення ризиків на аграрному підприємстві повинна існувати система органів управління економічною безпекою, які повинні проводити на постійній основі діагностування та моніторинг стані підприємства, прогнозування можливих загроз.

Існування низки невирішених проблем, зокрема, високий ступінь зношеності ресурсного потенціалу, нестача фінансово-інформаційної підтримки, низький рівень кваліфікації управлінського персоналу, не дозволяють більшості аграрних підприємств України самостійно забезпечувати достатній рівень економічної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Ткачук В.І., Яремова М.І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. №6.
2. Козловський С.В. та ін. Економічна безпека аграрної галузі України в умовах інституціональних трансформацій: монографія. Вінниця: ТОВ ТВОРИ, 2019. 254 с.
3. Суханова А.В. Основні складові та практики економічної безпеки аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. №2. С. 97-103.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.03.2021 р.).

УДК 330.15-049.5+349.6(477)

Олексій Михайлович ШУМІЛО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0506-4631>*

ЕКОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У науковій літературі на сьогодні відсутнє єдине визначення поняття «економічної безпеки» і це створює певні перешкоди для практичної діяльності. Відсутнє воно також у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, що затверджена Постановою Уряду [1]. Нормативне визначення було надано на рівні Мінекономторгівлі України майже 10 років тому: економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [2]. Законодавець, обходячи цю дефініцію у новітніх актах, надає можливість вільно її трактувати, що призводить до упередженості. Так, Мінекономторгівлі України взагалі не визначає серед складових економічної безпеки – екологічну, а лише в енергетичній зазначає про доступність, диференційованість та екологічність енергетичних ресурсів.

Разом з тим економічна безпека тісно пов'язана із екологічною безпекою. По-перше, вони обидві є складовими національної безпеки відповідно до ч. 4 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» [3], де наголошується, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується у тому числі на забезпечення економічної та екологічної безпеки України. Остання, у свою чергу, визначається Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4].

Але сучасність вимагає нових підходів до оцінки економічної безпеки держави. Так, Національною економічною стратегією на період до 2030 року [1] визначено «цільові індикатори – 2030», і у тому числі за стратегічною ціллю «Забезпечення безпечного довкілля для населення» передбачено такі екологічні виміри:

- підвищення позиції України із 60 на 30 місце в Індексі продуктивності у сфері довкілля (EPI) [5];
- виконання національних завдань Цілей сталого розвитку № 6, 12 - 15 (UN SDG).

EPI – метод кількісної оцінки і цифрового маркування екологічних характеристик державної політики: екологічне здоров'я населення та

сталість екосистем. Він був розроблений на основі експериментального індексу екологічних характеристик і покликаний доповнити екологічні цілі, визначені Цілями розвитку тисячоліття ООН. Мета Індексу – знизити глобальний тиск на довкілля і, як наслідок, на здоров'я людини, стимулювати сталість екологічних систем і стабільне управління природними ресурсами. *EPI* використовує орієнтовані на результат індикатори, а потім працює як еталонний індекс, який може бути більш легко використаний політиками, вченими-екологами, захисниками і широкою громадськістю. Індекс вимірює досягнення країни з точки зору стану екології та управління природними ресурсами на основі 32 показників в 11 категоріях, які відображають різні аспекти стану довкілля та життєздатності екологічних систем, збереження біологічного різноманіття, протидію зміні клімату, стан здоров'я населення, практику економічної діяльності і ступінь її навантаження на навколишнє середовище, а також ефективність державної політики у сфері екологічної безпеки. Україна посідає 60 місце маючи 49.5 пунктів. Метою є досягнення 65.3 пунктів на сьогоднішній день, але інші країни також розвиваються і не будуть стояти на місці в очікуванні наших результатів.

UN SDG - Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку [6]. Було визначено 17 цілей, деякі із них є цільовими індикаторами Національної економічної стратегії [1]: Ціль 6. Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх; Ціль 12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; Ціль 13. Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками; Ціль 14. Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку; Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття. До кожної цілі розробляються Національні завдання. Наприклад, до 15-ї Цілі передбачено такі: 15.1 Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем; 15.2 Сприяти сталому управлінню лісами; 15.3 Відновити деградовані землі та ґрунти з використанням інноваційних технологій; 15.4 Забезпечити збереження гірських екосистем.

Висновок. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що нормативне визначення економічної безпеки, надане раніше, застаріло і не відповідає екологічним викликам сьогодення. Прогресивним кроком у цьому напрямі є визначення рівня економічної безпеки за допомогою Індексу продуктивності у сфері довкілля та Цілей сталого розвитку. Але наскільки реалістичними є поставлені цілі покаже час.

1. Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. за № 179. *Офіційний вісник України*. 2021. № 22 (23.03.2021). Ст. 1015.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: Наказ Мінекономторгівлі України від 29.10.2013 р. за № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13?find=1&text=%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96#w1_1 (дата звернення: 11.04.2021). Назва з екрана.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. за № 2469-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55 (20.07.2018). Ст. 1903.
4. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», прийнятого 25.06.91. № 1264-XII зі змінами і доповненнями, станом на 09.02.06 / за заг. ред. О.М. Шуміла. Харків: «Фактор», 2006. 592 с.
5. 2020 EPI Results [Electronic resource]. URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/epi> (last accessed: 10.04.2021). Heading from the screen.
6. Цілі сталого розвитку в Україні [Електронний ресурс]: Сайт Представництва ООН в Україні. URL: <http://sdg.org.ua/ua/sdgs-and-governments> (дата звернення: 11.04.2021). Назва з екрана.

УДК 346.21

Надія Русланівна ЯРИЛОВЕЦЬ,

*здобувач вищої освіти першого (бакалавського)
рівня за спеціальністю «Право»
Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник:*

Олександра Вікторівна РОЖЕНКО,

*доцент кафедри цивільного та господарського права
Криворізького науково-навчального інституту
Донецького юридичного інституту МВС України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9358-5436>*

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Страхова діяльність - це врегульована нормами права господарська діяльність страхових організацій з приводу надання страхових послуг за рахунок сформованих страхових фондів, що здійснюється на підставі ліцензії, як правило, з метою отримання прибутку[1, с. 87].

Як правило, в нашому житті існує безліч загроз життю, здоров'ю, працездатності та майну людини. Усі ці загрози загалом залежать від різних, часто не передбачуваних подій. Тому, задля того, щоб убезпечити себе або своє майно громадяни заключають договір страхування (життя, здоров'я, майна і т.д.). Держава у свою чергу намагається зробити усе, щоб

звести усі ризики або наслідки пов'язані з із загибеллю чи травматизмом людей до мінімуму.

Страховий захист наразі є одним з головних та безпечних способів захисту від можливих небезпек. Для того щоб захистити себе або своє майно, особа звертається до страхової компанії з якою заключає відповідний договір страхування.

Договором страхування є правовий документ, що опосередковує процес надання страхової послуги страховиком страхувальнику. Законодавче визначення договору страхування міститься у ст. 979 Цивільного кодексу України та у Законі України «Про страхування». За договором страхування страховик у разі настання страхового випадку зобов'язується виплатити страхувальникові чи іншій особі, визначеній у договорі, страхову виплату. Страхувальник у свою чергу зобов'язаний сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору [2].

Договір страхування вирізняється з поміж інших договорів своїм предметом. Предметом договору страхування є майнові інтереси пов'язані з:

- 1) життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням (особисте страхування);
- 2) володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування);
- 3) відшкодування шкоди завданої страхувальником (страхування відповідальності) [3].

Отже, якщо особа має намір укласти договір страхування вона повинна звернутися до страхової компанії та укласти з нею страховий договір, що складається у письмовій формі. Для укладання договору страхування страхувальник подає страховику письмову заяву за формою, встановлену страховиком, або іншим чином заявляє про свій намір укласти договір страхування. У результаті укладання договору страхування страхувальнику видається страхове свідоцтво (поліс або сертифікат).

Однією з істотних умов договору страхування є страховий випадок, розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку (страхова сума), розмір страхового платежу і строки його сплати. Це означає що договір страхування носить відплатний характер. Оплатний договір – це договір, за яким сторона повинна отримати плату або інше зустрічне надання за виконання своїх обов'язків. Саме зустрічне надання, а не ціна, є істотною умовою будь-якого оплатного договору [4, с. 241].

Ще однією особливістю даного договору є те, що цей договір є реальним. Тобто, до внесення першого страхового платежу даний договір не набуває чинності, якщо інше не встановлено законом. Також договір страхування деколи називають договором з умовою, тому що обов'язок страховика поставлений під умову настання певної події або фатку. Але дане визначення не має законодавчого закріплення через розходження думок науковців.

На нашу думку, договір страхування є одним з найширших та специфічних з поміж інших договорів. Наприклад, ризиковий характер даного договору. Адже, саме ризик є центральним елементом страхових правовідносин. Існування страхового правовідношення не можливе без страхового ризику.

Для того, щоб визнати ризик саме страховим необхідні певні обставини:

- ризик повинен бути закріплений в нормах права. Останній визначається колом небезпек, від настання яких проводиться страхування;

- покладання ризику (за законом або договором) на певну особу, яка приймає на себе обов'язок по відшкодуванню страхувальнику збитків, завданих настанням ризику;

- прийняття цього ризику страховиком. Таке прийняття здійснюється шляхом виникнення страхового правовідношення [5, с. 98].

Наступною ознакою страхового договору є обмеженість відповідальності страховика розмірами страхової суми, яка зазначена в договорі. При особистому страхуванні страховик сплачує ту суму, яку обіцяв. При майновому ж страхуванні страхова сума, яка встановлена в договорі, грає роль тієї межі, вище, за яку страховик не повинен відповідати за понесені страхувальником збитки.

Відповідальність страховика є строковою. В договорі страхування повинен бути встановлений строк, на який укладається договір, або періоди, із якими пов'язується обчислення страхової премії (страховий період).

Отже, підставою для виникнення страхових правовідносин є договір як юридичний факт, який породжує виникнення цивільних прав та обов'язків, тому договір страхування виступає формою існування страхових правовідносин.

Основною договором страхування виступають предмет та об'єкт. Предметом є цивільно-правове зобов'язання, визначене укладеним сторонами договором [6, с. 45]. Відповідно предметом зобов'язання є застраховане благо (майно – при майновому страхуванні; життя, здоров'я, працездатність – при особистому страхуванні або майнова відповідальність), а об'єктом цього зобов'язання виступають дії сторін договору, які вони повинні здійснити для досягнення своєї мети.

Список бібліографічних посилань

1. Гетманець О.П., Шуміла О.М., Колеснік Т.В. Правове регулювання страхової діяльності: навч. К.: Хай-Тек Прес. 2014. 400 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>
3. Про страхування. Закон України. URL:
4. Осадець С. С. Страхування: Підручник. К.: КНЕУ, 1998. 528 с.
5. Кінашук Л. Л. Страхове право: підруч. К.: Атіка, 2007. 256 с.
6. Міловська Н. В. Предмет як істотна умова договорів страхування. 2014. Вип. 13. 119 с.

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Харків, 23 квітня 2021 року)

Тексти друкуються в авторській редакції

Відповідальний за випуск: *І. О. Сєвідова*
Комп'ютерне верстання: *К. О. Сологуб*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 10,15.
Обл.-вид. арк. 10,46. Тираж 20 пр. Зам. № 2021-9.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080. Свідоцтво суб'єкта видавничої
справи ДК № 3087 від 22.01.2008.